

Potencjał rozwojowy Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w latach 2006–2016

Development potential of the Lublin Metropolitan Area
in 2006–2016

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Lublinie, Lubelski Ośrodek Badań Regionalnych

Statistical Office in Lublin, Lublin Centre for Regional Surveys

Autor

Author

Aleksandra Jangas-Kurzak

Prace redakcyjne

Editorial work

Aleksandra Jangas-Kurzak

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Aleksandra Jangas-Kurzak

Recenzenci

Reviewers

prof. dr hab. Tomasz Kaczmarek, dr Dagmara Kociuba

ISBN 978-83-7402-249-1

Publikacja dostępna na stronie

Publications available on website

lublin.stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych US prosimy o podanie źródła

When publishing SO data — please indicate the source

Przedmowa

We współczesnym świecie obszary metropolitalne odgrywają istotną rolę stanowiąc filary rozwoju. Każda z jednostek terytorialnych wchodząca w skład takiego obszaru charakteryzuje się potencjałem decydującym o możliwości generowania i podtrzymywania rozwoju zarówno swojego, jak i terenów okolicznych. Na potencjał rozwojowy wpływa szereg cech m.in. z obszaru gospodarki, demografii, rynku pracy, infrastruktury i jakości życia. Urząd Statystyczny w Lublinie doceniając rolę Lublina i obszarów okolicznych przygotował publikację analityczną pt. „Potencjał rozwojowy Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w latach 2006–2016”. Dotyczy ona problematyki rozwoju społeczno-gospodarczego i jego uwarunkowań na tym terenie. Publikacja jest również rozwinięciem wydawanego co roku opracowania o Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w ramach serii Statystyczne Vademecum Samorządowca.

Opracowanie składa się z części metodycznej i analitycznej. W części metodycznej przedstawiono zasady grupowania oraz doboru wskaźników statystycznych wykorzystanych w charakterystyce gmin. W części analitycznej, na początku pokazano charakterystykę Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego na tle województwa lubelskiego, a następnie potencjał rozwojowy gmin wchodzących w skład obszaru zarówno ogółem, jak i w podziale na jego komponenty: potencjał ludzki, infrastrukturę, jakość życia i gospodarkę. Całość została wzbogacona licznymi mapami i tablicami.

Jestem przekonany, że niniejsza publikacja będzie dla Państwa interesującym źródłem wiedzy i informacji na temat rozwoju społeczno-gospodarczego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Mam też nadzieję, że dzięki naszej publikacji zechcą Państwo zgłębić przedstawioną w niej problematykę korzystając w tym celu z danych dostępnych w Urzędzie Statystycznym w Lublinie i na naszej stronie internetowej <http://lublin.stat.gov.pl>.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Lublinie

dr Krzysztof Markowski

Lublin, sierpień 2018 r.

Preface

In the contemporary world, metropolitan areas play an important role as the basics of development. Each of the territorial units included in such an area is characterized by the potential that determines the ability to generate and sustain the development of both its own and surrounding areas. The development potential is affected by number of features from among others economy, demography, labor market, infrastructure and quality of life. Appreciating the role of Lublin and the surrounding areas, the Statistical Office in Lublin presents the analytical publication entitled „Development potential of the Lublin Metropolitan Area in 2006-2016“. It is devoted to the problem of socio-economic development and its conditions in this area. The publication is also an extension of the every year publication of the Lublin Metropolitan Area as part of the Statistical Self-Government Vademecum series.

The publication consists of methodological and analytical part. The methodological part presents the principles of grouping and selection of statistical indicators used in the characteristics of gminas. At the beginning of the analytical part the characteristics of the Lublin Metropolitan Area against the background of the Lublin Voivodeship was shown. After that, the development potential of gminas in the area, both in total and in division into its components: human potential, infrastructure, quality of life and economy were included. The publication has been enriched with maps and tables.

I am convinced that this publication will be for you an interesting source of knowledge and information about the socio-economic development of the Lublin Metropolitan Area. I also hope, thanks to our publication you will be encouraged to explore the issues presented in it using the data available in the Statistical Office in Lublin and on our website <http://lublin.stat.gov.pl>.

Director
of Statistical Office
in Lublin

Krzysztof Markowski, PhD

Lublin, August 2018

Spis treści

Contents

Przedmowa.....	3
<i>Preface</i>	<i>4</i>
Znaki umowne. Skróty.....	8
<i>Symbols. Abbreviations</i>	<i>8</i>
Wstęp.....	9
<i>Introduction</i>	<i>9</i>
Rozdział 1. Metodologia badania	11
<i>Chapter 1. Research methodology</i>	<i>11</i>
Rozdział 2. Lubelski Obszar Metropolitalny na tle województwa lubelskiego	20
<i>Chapter 2. Lublin Metropolitan Area in the background of Lubelskie Voivodship.....</i>	<i>20</i>
Rozdział 3. Potencjał ludzki.....	29
<i>Chapter 3. Human potential</i>	<i>29</i>
Rozdział 4. Infrastruktura.....	40
<i>Chapter 4. Infrastructure</i>	<i>40</i>
Rozdział 5. Jakość życia.....	47
<i>Chapter 5. Quality of life.....</i>	<i>47</i>
Rozdział 6. Gospodarka.....	58
<i>Chapter 6. Economy</i>	<i>58</i>
Podsumowanie	66
<i>Social benefits.....</i>	<i>66</i>
Literatura	71
<i>References</i>	<i>71</i>

Spis tablic

List of tables

1. Wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych dla gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego	13
<i>1. The preliminary set of diagnostic indicators for gminas of Lublin Metropolitan Area</i>	<i>13</i>
2. Finalny zestaw wskaźników diagnostycznych dla gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego	17
<i>2. The final set of diagnostic indicators for gminas of Lublin Metropolitan Area.....</i>	<i>17</i>
3. Lubelski Obszar Metropolitalny na tle województwa lubelskiego.....	24
<i>3. Lublin Metropolitan Area in the background of Lubelskie Voivodship.....</i>	<i>24</i>
4. Wskaźniki diagnostyczne.....	26
<i>4. Diagnostic indicators.....</i>	<i>26</i>
5. Ranking – potencjał ludzki.....	39
<i>5. Ranking – human potential</i>	<i>39</i>
6. Ranking – infrastruktura	46
<i>6. Ranking – infrastructure</i>	<i>46</i>
7. Ranking – jakość życia	57
<i>7. Ranking – quality of life.....</i>	<i>57</i>

8. Ranking – gospodarka	65
8. <i>Ranking – economy</i>	65
9. Ranking – potencjał rozwojowy	70
9. <i>Ranking – developmentpotential</i>	70

Spis map

List of maps

1. Lubelski Obszar Metropolitalny.....	21
1. <i>Lublin Metropolitan Area</i>	21
2. Lubelski Obszar Metropolitalny według podziału administracyjnego w 2016 r.	22
2. <i>Lublin Metropolitan Area by administrative division in 2016</i>	22
3. Gęstość zaludnienia w 2016 r.....	30
3. <i>Population density in 2016</i>	30
4. Współczynnik przyrostu rzeczywistego ludności w 2016 r.....	31
4. <i>Population growth in 2016</i>	31
5. Przyrost naturalny ludności w 2016 r.....	32
5. <i>Natural increase indicator in 2016</i>	32
6. Pracujący na 1000 mieszkańców w 2016 r.....	33
6. <i>Employeda persons per 1000 people in 2016</i>	33
7. Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w 2016 r.....	34
7. <i>Share of unemployed in working age population in 2016</i>	34
8. Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności w 2016 r.....	35
8. <i>Public libraries borrowers per 1000 population in 2016</i>	35
9. Fundacje stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. ludności w 2016 r.....	36
9. <i>Foundations, associations and social organisations per 10 thous. population in 2016</i>	36
10. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2014 r.....	37
10. <i>Turnout in the local government elections in 2014</i>	37
11. Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze potencjał ludzki w 2016 r.....	38
11. <i>Synthetic indicator value in the area of human potential in 2016</i>	38
12. Sieć wodociągowa w 2016 r.....	41
12. <i>Water supply system in 2016</i>	41
13. Korzystający z instalacji wodociągowej w 2016 r.....	42
13. <i>Persons using water supply system in 2016</i>	42
14. Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w 2016 r.....	43
14. <i>Persons using sewage system in 2016</i>	43
15. Zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2016 r.....	44
15. <i>Consumption of gas from gas supply system in households per capita in 2016</i>	44
16. Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze infrastruktura w 2016 r.....	45
16. <i>Synthetic indicator value in the area of infrastructure in 2016</i>	45
17. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w 2016 r.....	48
17. <i>Average usable floor space per capita in 2016</i>	48
18. Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców w 2016 r.....	49
18. <i>Dwellings completed per 1000 persons in 2016</i>	49
19. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2016 r.....	50
19. <i>The share of area under legal protection in total area in 2016</i>	50

20. Lesistość w 2016 r.....	51
20. <i>Forest cover in 2016.....</i>	<i>51</i>
21. Przeciętna liczba osób na 1 przychodnię w 2016 r.	52
21. <i>Number of population per out-patient department in 2016.....</i>	<i>52</i>
22. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w 2016 r.	53
22. <i>Children in pre-primary education units in 2016.....</i>	<i>53</i>
23. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2016 r.....	54
23. <i>Population connected to waste water treatment plants in 2016.....</i>	<i>54</i>
24. Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze jakości życia w 2016 r.	55
24. <i>Synthetic indicator value in the area of quality of life in 2016.....</i>	<i>55</i>
25. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze Regon w 2016 r.....	59
25. <i>Entities of the national economy in the Regon register in 2016.....</i>	<i>59</i>
26. Dochody własne w budżetach gmin na 1 mieszkańca w 2016 r.	60
26. <i>The own revenue of gminas budgets per capita in 2016.....</i>	<i>60</i>
27. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin w 2016 r.	61
27. <i>The share of investment expenditure in gminas expenditure in 2016.....</i>	<i>61</i>
28. Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca w 2016 r.	62
28. <i>Financing and co-financing EU programs and projects per capita in 2016.....</i>	<i>62</i>
29. Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze gospodarka w 2016 r.....	63
29. <i>Synthetic indicator value in the area of economy in 2016.....</i>	<i>63</i>
30. Zróżnicowanie przestrzenne poziomu wartości miernika ogólnego potencjału rozwojowego w 2016 r....	67
30. <i>Spatial differentiation of general synthetic indicator of development potential 2016.....</i>	<i>67</i>
31. Zmiany pozycji gmin w rankingu z 2016 r. względem rankingu z 2006 r.	68
31. <i>Gminas' position changes in the 2016 ranking against the 2006 ranking.....</i>	<i>68</i>

Znaki umowne

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło <i>magnitude zero</i>
Zero: (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 <i>magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit</i>
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 <i>magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit</i>
Kropka (•)	zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych <i>data not available or not reliable</i>
Znak x	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe <i>not applicable</i>
Znak Δ	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji <i>categories of applied classification are presented in abbreviated form</i>
„W tym” “Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy <i>indicates that not all elements of the sum are given</i>
Znak *	dane zostały zmienione w stosunku do już opublikowanych <i>data revised</i>
Comma (,)	used in figures represents the decimal point

Skróty

Abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning	Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
zł zl	złoty zloty	m ³	metr sześcienny cubic metre
tys. thous.	tysiąc thousand	km	kilometr kilometre
mln	milion million	km ²	kilometr kwadratowy square kilometre
kg	kilogram kilogram	pkt.	punkt point
t	tona tonne	p.proc. pp	punkt procentowy percentage point
m ²	metr kwadratowy square metre	os./km ²	osób na kilometr kwadratowy people per square kilometre

Wstęp

Introduction

Rozwój społeczno-gospodarczy jest procesem pozytywnych zmian ilościowo-jakościowych, dzięki którym w sferze wszelkiej działalności gospodarczej, kulturowej i społecznej oraz stosunków społeczno-produkcyjnych i polityczno-ustrojowych zwiększają się i udoskonalają istniejące zjawiska a także powstają i rozwijają się nowe zjawiska. Zmiany te zachodzą w ujęciu czasowym i przestrzennym. Potencjał rozwojowy identyfikuje obszary o cechach umożliwiających zainicjowanie oraz podtrzymanie rozwoju społeczno-gospodarczego (Nazarczuk, 2013).

Proces metropolizacji stanowi jeden z ważniejszych gospodarczych czynników rozwojowych. Zjawisko to podkreślane jest w raportach wielu organizacji oraz instytucji międzynarodowych, a także krajowych. Wymienić tu można opracowania OECD, czy Unii Europejskiej. Dynamiczny proces rozwoju obszarów metropolitalnych został także podkreślony w polskich dokumentach strategicznych, tj. Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju Polska 2030, a także Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (*Biała księga...*, 2013). Za metropolie uznaje się te ośrodki (wraz z ich obszarami funkcjonalnymi), które stanowią centra zarządzania gospodarczego na poziomie co najmniej krajowym, mają duży potencjał gospodarczy (ponadkrajową atrakcyjność inwestycyjną), oferują szereg usług wyższego rzędu i pełnią funkcje symboliczne, charakteryzują się wysoką zewnętrzną atrakcyjnością turystyczną, dużymi możliwościami edukacyjnymi i tworzenia innowacji (rozbudowane szkolnictwo wyższe, obecność jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych), mają zdolność o utrzymywania relacji handlowych, naukowych, edukacyjnych, kulturowych z międzynarodowymi metropoliami oraz charakteryzują się wysoką wewnętrzną i zewnętrzną dostępnością transportową (*Koncepcja Przestrzennego...*, 2011). Integracja metropolitalna staje się coraz istotniejszym warunkiem rozwoju społeczno-gospodarczego, szczególnie w obliczu dynamicznych procesów suburbanizacji. Ze współdziałaniem terytorialnym wiążą się korzyści skali i synergii. Kooperacja w obszarach metropolitalnych daje na ogół przewagę w zakresie racjonalizacji zarządzania, koordynacji planowania przestrzennego, efektywniejszego świadczenia usług, a co za tym idzie podnoszenia jakości życia i gospodarowania w aglomeracjach i obszarach metropolitalnych (Kaczmarek, Bul, 2014).

Podstawowym celem opracowania jest porównanie i prezentacja poziomu potencjału rozwojowego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w oparciu o zestaw wybranych wskaźników diagnostycznych. Wartość tych wskaźników obliczono na podstawie danych gromadzonych przez statystykę publiczną w okresie od 2006 do 2016 r.

Pomiar rozwoju jest skomplikowany. Najpopularniejszym miernikiem do oceny rozwoju krajów lub regionów jest PKB per capita. Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów (*Produkt...*, 2017). Rozpatrywanie rozwoju gmin w oparciu o PKB nie jest możliwe, gdyż najniższym poziomem, dla którego miara ta jest dostępna jest podregion.

Pojęcie rozwoju jest zjawiskiem złożonym, a wręcz wielowymiarowym. Przy diagnozach zróżnicowań wewnątrzregionalnych niezbędne jest skorzystanie z metod statystycznych. Metodą, która została wybrana do analizy stopnia zróżnicowania potencjału rozwojowego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, były taksonomiczne mierniki rozwoju. Pomiar potencjału rozwojowego polegał na analizie wielu kategorii społeczno-ekonomicznych. Ze względu na dostępność danych potencjał rozwojowy gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w niniejszym badaniu został opisany czterema kategoriami: potencjał ludzki, infrastruktura, jakość życia, gospodarka. Analiza polegała na obliczeniu syntetycznego miernika dla każdego z czterech obszarów potencjału rozwojowego, po czym na bazie

mierników syntetycznych ustalono miernik ogólny dla każdej gminy, który stanowił średnią arytmetyczną mierników syntetycznych.

W publikacji szczegółowo opisano metodologię przeprowadzonego badania (rozdział 1.) i scharakteryzowano Lubelski Obszar Metropolitalny na tle województwa lubelskiego (rozdział 2.). Pozostałe rozdziały publikacji to poszczególne obszary potencjału rozwojowego: potencjał ludzki (rozdział 3.), infrastruktura (rozdział 4.), jakość życia (rozdział 5.) oraz gospodarka (rozdział 6.). Scharakteryzowano w nich przestrzenne zróżnicowanie poszczególnych potencjałów rozwojowych. W podsumowaniu, natomiast dokonano analizy sumarycznego zintegrowanego wskaźnika potencjału rozwojowego.

Rozdział 1

Chapter 1

Metodologia badania

Research methodology

Zjawiska ekonomiczne i społeczne mają przestrzenny charakter. Nierównomierne wyposażenie regionów w czynniki produkcji, dostępność do określonych zasobów naturalnych i technologii wraz z uwarunkowaniami historycznymi powodują nierównomierny rozwój obszarów w przestrzeni ekonomicznej. Potencjał rozwojowy regionów jest zbiorem różnych cech i odzwierciedla unikatowy zbiór czynników wpływających na możliwości rozwoju poszczególnych jednostek podziału administracyjnego kraju. O przestrzennym zróżnicowaniu rozwoju gospodarczego decydują typy gospodarek, zasobność w surowce i czynniki produkcji, jakość dostępnych zasobów, realizowane inwestycje, występowanie aglomeracji miejskich, uczelni i ośrodków badawczych oraz otoczenie w jakim funkcjonują regiony (Nazarczuk, 2013).

Każdy region charakteryzuje się potencjałem decydującym o możliwości generowania i podtrzymywania rozwoju. Na potencjał rozwojowy składa się szereg cech decydujących o możliwościach rozwoju. Dlatego też pomiar potencjału rozwojowego polega na analizie wielu kategorii społeczno-ekonomicznych. Biorąc pod uwagę złożoność procesu rozwoju i mnogość czynników decydujących o nim Nazarczuk (2013) podzielił zbiór determinant na 5 kategorii: potencjał gospodarczy, potencjał ludzki, potencjał infrastrukturalny, potencjał naukowo-badawczy i potencjał jakości życia. Potencjał gospodarczy regionu to czynniki produkcji w działalności gospodarczej podmiotów i mieszkańców regionu oraz struktura gospodarki ukształtowana w wyniku działalności produkcyjnej i usługowej. Potencjał ludzki tworzą zasoby ludzkie, kompetencje i umiejętności mieszkańców, ich wiedza, doświadczenie zawodowe, wykształcenie. Rozwinięta infrastruktura komunikacyjna zapewnia swobodny przepływ czynników produkcji i towarów. Wysokiej jakości infrastruktura jest jednym z wyznaczników atrakcyjności lokalizacyjnej obszarów, ponieważ świadczy o relatywnie niskich kosztach zaopatrzenia i zbytu oraz krótkim czasie dojazdu do pracy. Bardzo ważne dla potencjału rozwojowego regionu są innowacje, lokalne sieci instytucji transferu technologii, wyposażenie regionu w jednostki badawczo-rozwojowe oraz sama działalność badawczo-rozwojowa. Jakość życia to zbiór subiektywnych cech określających stan środowiska naturalnego, sytuację mieszkaniową ludności, możliwość edukacji, dostęp do kultury, ochronę zdrowia, infrastrukturę sportową, poziom bezpieczeństwa i stopę życia.

Ze względu na dostępność danych potencjał rozwojowy gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w niniejszym badaniu został opisany czterema kategoriami: potencjał ludzki, infrastruktura, jakość życia i gospodarka.

Badane gminy różnią się między sobą wielkością, przez co pewne dane w przekroju ilościowym mogłyby być nieporównywalne. Dane w przeprowadzonej analizie, posiadające wartości liczbowe, sprowadzono do wskaźników, co pozwoliło na porównanie jednostek terytorialnych różnej wielkości. Wskaźniki zostały pogrupowane w ramach każdej z kategorii potencjału rozwojowego, co pozwoliło na scharakteryzowanie zróżnicowania pomiędzy gminami pod względem badanego potencjału.

W celu przeprowadzenia analizy wybrano szereg cech – wskaźników, które zostały przypisane do wyróżnionych kluczowych czynników determinujących potencjał rozwojowy (Tabela. 1.). Identyfikacja czynników potencjału rozwojowego obejmowała analizę cech i zjawisk, które w sposób istotny przyczyniają się do polaryzacji przestrzeni. Pozwoliło to na zbadanie zróżnicowania potencjału rozwojowego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego z wykorzystaniem wskaźników taksonomicznych.

Dane empiryczne wykorzystywane w badaniu pozyskane zostały z informacji gromadzonych przez Główny Urząd Statystyczny, Państwową Komisję Wyborczą i Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie. Podstawowymi źródłami tego typu informacji były dane udostępniane na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego, ze szczególnym uwzględnieniem Banku Danych Lokalnych.

Analiza zróżnicowania potencjału rozwojowego prowadzona była poprzez podanie dla danej gminy, dla każdego z wybranych lat:

- wartości liczbowej każdej z cech – wskaźnika diagnostycznego, co umożliwiło szczegółową analizę w ramach każdego z obszarów badawczych,
- syntetyzowanie informacji dostarczanych przez cechy zaliczone do jednego obszaru tematycznego i uzyskanie w danym obszarze syntetycznej oceny gminy na tle pozostałych,
- syntetyzowanie wszystkich obszarów dla danej jednostki terytorialnej i danego momentu czasowego i uzyskanie ogólnej oceny potencjału rozwojowego gminy na tle pozostałych.

Metodą, która została wybrana do analizy stopnia zróżnicowania potencjału rozwojowego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, były taksonomiczne mierniki rozwoju¹. Mechanizm analizy polegał na obliczeniu syntetycznego miernika dla każdego z czterech obszarów potencjału rozwojowego, po czym na bazie mierników syntetycznych ustalono miernik ogólny dla każdej gminy, który stanowił średnią arytmetyczną mierników syntetycznych.

Do stworzenia wskaźników syntetycznych wykorzystano metodę względnych odległości od wzorca. Metoda ta wykorzystuje wskaźniki o charakterze stymulanty i destymulanty, jako spektrum analizy dynamiki i struktury.

Przy obliczaniu względnych odległości od wzorca wykorzystano następujące wzory:

$$(1)H_{ij} = \frac{x_{ij}-x_{i\min}}{x_{imax}-x_{i\min}} 100, \quad (2)H_{ij} = \frac{x_{imax}-x_{ij}}{x_{imax}-x_{i\min}} 100,$$

gdzie:

x_{ij} – empiryczna wartość i -tego miernika w j -tej gminie,

$x_{i\min}$ – najniższa spośród badanych gmin wartość i -tego miernika,

x_{imax} – najwyższa spośród badanych gmin wartość i -tego miernika.

Wzór (1) stosowany jest w przypadku wskaźników o charakterze stymulanty (wzrost jej wartości świadczy o wzroście poziomu zjawiska złożonego), natomiast wzór (2) w przypadku wskaźników o charakterze destymulanty (wzrost jej wartości świadczy o spadku poziomu zjawiska złożonego). Dla stymulanty jest to różnica w stosunku do wartości najniższej w badanej zbiorowości, zaś w przypadku destymulanty – w stosunku do wartości najwyższej (wzory 1 i 2). Zastosowanie dwóch różnych wzorów pozwala na uzyskanie dodatnich wartości cząstkowych mierników syntetycznych, co pozwala na komparatywne zestawienie ze sobą zarówno wskaźników o charakterze stymulanty, jak i destymulanty.

Na bazie syntetycznych mierników dla 2006 i 2016 roku obliczono mierniki ogólne, które stanowiły średnią arytmetyczną mierników syntetycznych. Lokaty poszczególnych gmin w przeprowadzonym rankingu były zatem wypadkowymi czterech składników – mierników rozwoju wymienionych obszarów badawczych.

¹ Zob. Nowak, 1990; Pluta, 1977. Opis metody „względnych odległości od wzorca” można znaleźć również m.in. w opracowaniu Jajuga, Walesiak, 2003 oraz innych opracowaniach na temat metod taksonomicznych, jak np.: Grabiński, 1984; Grabiński, Wydymus, Zeliaś, 1988. Pionierską pracą dla tego typu analiz taksonomicznych była praca Z. Hellwiga pt. Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr (Hellwig, 1964). Metoda ta wykorzystana była w publikacji pt. Konkurencyjność powiatów w województwie lubelskim w latach 2009-2013 (2015) str. 26-37.

Badania zaprezentowane w niniejszym opracowaniu było wieloetapowe. Pierwszym z nich był dobór cech statystycznych (przyjmujących postać wskaźników), pozwalających na charakterystykę badanych obszarów pod kątem ich potencjału rozwojowego. Szczególną uwagę przy doborze wskaźników zwrócono na ich porównywalność w obu badanych latach tak, aby ranking uwidaczniał siłę i kierunek zmian rozwojowych (progres bądź regres) danej gminy na tle jednostek samorządu terytorialnego tego samego szczebla organizacyjnego.

Sam dobór cech statystycznych został przeprowadzony w dwóch etapach – wstępnym i finalnym. Cechy statystyczne wybrane we wstępnym etapie stanowiły szeroki agregat wskaźników charakteryzujących każdy z czterech obszarów potencjału rozwojowego gminy. W celu jak najdokładniejszego scharakteryzowania potencjału rozwojowego gminy starano się wybrać jak najwięcej wskaźników, które mogą mieć wpływ na każdy z pięciu badanych obszarów. Oczywiście istotnym ograniczeniem była ich dostępność na poziomie gmin. Tablica 1. zawiera wykaz wszystkich cech statystycznych tworzących wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych.

Tablica 1.
Table 1.

Wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych dla gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego
The preliminary set of diagnostic indicators for gminas of Lublin Metropolitan Area

1. Potencjał ludzki <i>Human potential</i>	
1.1.	Gęstość zaludnienia (w os./km ²)
1.2.	Przyrost rzeczywisty ludności (w ‰)
1.3.	Udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie ludności ogółem (w ‰)
1.4.	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
1.5.	Urodzenia żywe na 1000 ludności
1.6.	Zgony na 1000 ludności
1.7.	Przyrost naturalny na 1000 ludności
1.8.	Współczynnik dynamiki demograficznej
1.9.	Saldo migracji na 1000 ludności
1.10.	Pracujący na 1000 ludności
1.11.	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (w ‰)
1.12.	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności
1.13.	Średnie wyniki testów gimnazjalnych w części humanistycznej (w ‰)
1.14.	Średnie wyniki testów gimnazjalnych w części matematyczno-przyrodniczej (w ‰)
1.15.	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. ludności
1.16.	Frekwencja wyborcza podczas wyborów samorządowych (2006, 2014)

Tablica 1. Wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych dla gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (cd.)

Table 1. *The preliminary set of diagnostic indicators for gminas of Lublin Metropolitan Area (cont.)*

2. Infrastruktura <i>Infrastructure</i>	
2.1.	Długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej na 100 km ² powierzchni (w km)
2.2.	Długość czynnej sieci rozdzielczej kanalizacyjnej na 100 km ² powierzchni (w km)
2.3.	Długość czynnej sieci rozdzielczej gazowej na 100 km ² powierzchni (w km)
2.4.	Korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności
2.5.	Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ogółu ludności
2.6.	Korzystający z instalacji gazowej w % ogółu ludności
2.7.	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (w m ³)
2.8.	Zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (w m ³)
2.9.	Udział terenów mieszkaniowych i przemysłowych w % ogółu powierzchni
2.10.	Udział terenów komunikacyjnych w % ogółu powierzchni
3. Jakość życia <i>Quality of life</i>	
3.1.	Mieszkania na 1000 mieszkańców
3.2.	Przeciętna liczba izb w mieszkaniu
3.3.	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m ²)
3.4.	Przeciętna liczba osób na 1 izbę
3.5.	Udział mieszkań bez wodociągu w ogólnej liczbie mieszkań (w %)
3.6.	Udział mieszkań bez łazienki w ogólnej liczbie mieszkań (w %)
3.7.	Udział mieszkań bez gazu sieciowego w ogólnej liczbie mieszkań (w %)
3.8.	Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców
3.9.	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oddanego do użytku (w m ²)
3.10.	Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w %)
3.11.	Udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem (w %)
3.12.	Lesistość (w %)
3.13.	Liczba mieszkańców na jedną aptekę
3.14.	Liczba mieszkańców na jedną przychodnię
3.15.	Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat
3.16.	Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca (w m ³)
3.17.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (w %)
3.18.	Zmieszane odpady komunalne zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca (w kg)
3.19.	Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca (w kg)

Tablica 1.

Wstępny zestaw wskaźników diagnostycznych dla gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (dok.)

Table 1.

The preliminary set of diagnostic indicators for gminas of Lublin Metropolitan Area (cont.)

4. Gospodarka <i>Economy</i>	
4.1.	Podmioty wpisane do rejestru Regon na 10 tys. mieszkańców
4.2.	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym
4.3.	Spółki handlowe na 1000 mieszkańców
4.4.	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców
4.5.	Udział podmiotów prowadzących działalność w sektorze usług w podmiotach ogółem (w %)
4.6.	Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych na 1 mieszkańca (w zł)
4.7.	Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych na 1 mieszkańca (w zł)
4.8.	Dochody własne w budżecie gmin na 1 mieszkańca (w zł)
4.9.	Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin ogółem (w %)
4.10.	Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca (w zł) – 2010,2016
4.11.	Odsetek pracujących w przemyśle i budownictwie (w %)
4.12.	Odsetek pracujących w usługach (w %)
4.13.	Obiekty zbiorowego zakwaterowania na 10 tys. mieszkańców
4.14.	Miejsca noclegowe całoroczne na 10 tys. mieszkańców

Drugim etapem doboru cech statystycznych było ustalenie finalnego zestawu wskaźników diagnostycznych. W celu dokonania wyboru zastosowano selekcję opartą o odpowiedni współczynnik zmienności oraz dostatecznie słabe skorelowanie cech.

Współczynnik zmienności jest klasyczną miarą zróżnicowania rozkładu cechy. Definiowany jest następującym wzorem:

$$(3) V = \frac{s}{\bar{x}}, \text{ dla } \bar{x} \neq 0,$$

gdzie:

s – odchylenie standardowe zbiorowości,

\bar{x} – średnia arytmetyczna zbiorowości.

Przyjęto, że zbyt słabymi właściwościami diagnostycznymi odznaczają się cechy, dla których klasyczny współczynnik zmienności jest mniejszy od wartości progowej ustalonej na 10% (obliczonej według wzoru (3)).

Badając korelację cech diagnostycznych obliczono współczynniki korelacji wszystkich par (cecha x z cechą y) potencjalnych zmiennych, których zmienność spełniała założone wcześniej kryterium, w ramach wyróżnionych obszarów i aspektów badawczych, a także kontrolnie – dla każdej pary cech indywidualnie, niezależnie od jej przynależności do poszczególnej grupy wskaźników. Następnie dokonano eliminacji tych cech, których wartość współczynnika korelacji liniowej r_{xy} przekracza wartość krytyczną, ustaloną arbitralnie na $r_{xy} = 0,7$. Wartość współczynnika korelacji liniowej predefiniowana jest następującym wzorem (4):

$$(4) r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$$

gdzie:

r_{xy} – współczynnik korelacji Pearsona

x_i, y_i – i -te wartości obserwacji X i Y ,

\bar{x}, \bar{y} – odpowiednie średnie arytmetyczne,

n – ilość obserwacji, $r_{xy} \in [-1; 1]$.

Eliminację cech o zbyt wysokiej korelacji oparto o metodę klasyfikacji i doboru cech Hellwiga. Dostępne cechy statystyczne mogą być silnie zdeterminowane, zarówno dodatnie, jak i ujemnie (podobne ze względu na znaczny stopień skorelowania), co powoduje, że tworzą skupienia cech będących nośnikami podobnych informacji. Skupieniami cech są zatem takie podzbiory, w których współczynnik korelacji liniowej między dowolnymi dwiema cechami jest nie mniejszy niż zadana krytyczna wartość współczynnika korelacji r_{xy} (w niniejszej publikacji przyjęty na wcześniej wspomnianym poziomie $r_{xy} = 0,7$). W każdym skupieniu znajduje się cecha centralna, to znaczy taka, dla której suma bezwzględnych wartości współczynników korelacji z pozostałymi cechami jest największa oraz co najmniej jedna cecha satelitarna, to znaczy taka, dla której podobieństwo do wyróżnionej cechy centralnej (mierzone współczynnikiem korelacji) jest nie mniejsze niż zadana wartość krytyczna r_{xy} . Cechy, które nie należą do skupień określane są mianem cech izolowanych.

Na podstawie wstępnego zestawu potencjalnych wskaźników diagnostycznych wyodrębniono ostateczną grupę analizowanych wskaźników.

W efekcie przeprowadzonej eliminacji cech statystycznych nieistotnych (współczynnik zmienności mniejszy niż 10%) oraz metody parametrycznej klasyfikacji i doboru cech Hellwiga otrzymano finalny agregat wskaźników diagnostycznych. Zestaw tych wskaźników stanowił podstawę do dalszej analizy, a także stworzenia rankingu gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

Kolejny etap badania stanowiło określenie charakteru cech diagnostycznych przyjętych do badania. Sprawadzało się to do określenia, czy dana cecha jest stymulantą, czy destymulantą.

Tablica 2. zawiera wykaz finalnych cech diagnostycznych gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wraz z określeniem ich charakteru.

Tablica 2.
Table 2.

Finalny zestaw wskaźników diagnostycznych dla gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego
The final set of diagnostic indicators for gminas of Lublin Metropolitan Area

Grupa wskaźników <i>Group of indicators</i>		Charakter wskaźnika <i>Indicator character</i>
1. Potencjał ludzki <i>Human potential</i>		
1.1.	Gęstość zaludnienia (w os./km ²)	stymulanta
1.2.	Przyrost rzeczywisty ludności (w ‰)	stymulanta
1.7.	Przyrost naturalny na 1000 ludności	stymulanta
1.10.	Pracujący na 1000 ludności	stymulanta
1.11.	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (w ‰)	destymulanta
1.12.	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	stymulanta
1.15.	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. ludności	stymulanta
1.16.	Frekwencja wyborcza podczas wyborów samorządowych (2006, 2014)	stymulanta
2. Infrastruktura <i>Infrastructure</i>		
2.1.	Długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej na 100 km ² powierzchni (w km)	stymulanta
2.4.	Korzystający z instalacji wodociągowej w ‰ ogółu ludności	stymulanta
2.5.	Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w ‰ ogółu ludności	stymulanta
2.7.	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (w m ³)	destymulanta
2.8.	Zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (w m ³)	stymulanta
3. Jakość życia <i>Quality of life</i>		
3.1.	Mieszkania na 1000 mieszkańców	stymulanta
3.3.	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m ²)	stymulanta
3.7.	Udział mieszkań bez gazu sieciowego w ogólnej liczbie mieszkań (w ‰)	destymulanta
3.8.	Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców	stymulanta
3.9.	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oddanego do użytku (w m ²)	stymulanta
3.10.	Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w ‰)	stymulanta
3.11.	Udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem (w ‰)	stymulanta
3.12.	Lesistość (w ‰)	stymulanta
3.13.	Liczba mieszkańców na jedną aptekę	destymulanta
3.14.	Liczba mieszkańców na jedną przychodnię	destymulanta
3.15.	Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	stymulanta
3.16.	Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca (w m ³)	destymulanta
3.17.	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (w ‰)	stymulanta
3.19.	Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca (w kg)	destymulanta

Tablica 2. Finalny zestaw wskaźników diagnostycznych dla gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (dok.)

Table 2. The final set of diagnostic indicators for gminas of Lublin Metropolitan Area (cont.)

Grupa wskaźników <i>Group of indicators</i>		Charakter wskaźnika <i>Indicator character</i>
4. Gospodarka <i>Economy</i>		
4.1.	Podmioty wpisane do rejestru Regon na 10 tys. mieszkańców	stymulanta
4.7.	Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych na 1 mieszkańca (w zł)	stymulanta
4.8.	Dochody własne w budżecie gmin na 1 mieszkańca (w zł)	stymulanta
4.9.	Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin ogółem (w %)	stymulanta
4.10.	Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca (w zł) – 2010,2016	stymulanta
4.11.	Odsetek pracujących w przemyśle i budownictwie (w %)	stymulanta
4.14.	Miejsca noclegowe całoroczne na 10 tys. mieszkańców	stymulanta

Stymulantą jest taki wskaźnik, który wpływa na podniesienie potencjału rozwojowego gminy (wraz ze wzrostem wartości wskaźnika wzrasta wartość miernika syntetycznego). Wysokie wartości stymulant wskazują na wysoki poziom potencjału rozwojowego, natomiast destymulanty to wskaźniki, które mówią o czynnikach wpływających na spadek potencjału rozwojowego gminy. Niskie wartości destymulant są pożądane, natomiast wysokie świadczą o występowaniu w danej gminie barier wstrzymujących jej rozwój.

Kolejnym krokiem analizy było zastosowanie taksonomicznej metody względnych odległości od wzorca opisanych wzorami (1) oraz (2). Otrzymane wartości zostały sprowadzone do zakresu liczbowego od 0 (wskaźnik najgorszy) do 100 (wskaźnik najlepszy) w celu ułatwienia interpretacji wyników oraz dla większej przejrzystości rankingów.

Obliczenia dokonywane były na finalnym zestawie wskaźników diagnostycznych gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. W ramach czterech kategorii obliczono cząstkowe wskaźniki syntetyczne. Wartości cząstkowych mierników syntetycznych poszczególnych wskaźników diagnostycznych składały się na miernik syntetyczny grupy (będący średnią arytmetyczną ich wartości).

Ostatni etap badania stanowiło stworzenie rankingów za rok 2006 oraz 2016. Rankingi budowano na podstawie średniej arytmetycznej miernika syntetycznego opisującego każdy z czterech badanych obszarów rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. W efekcie otrzymany wskaźnik był ogólnym miernikiem syntetycznym zawierającym się w przedziale liczbowym od 0 (najniższy możliwy do uzyskania wynik) do 100 (najwyższy możliwy do uzyskania wynik). Miejsce w rankingu każdej z gmin uwarunkowane było wysokością ogólnego miernika syntetycznego – im wyższa jego wartość, tym wyższa pozycja w rankingu. Ze względu na własności miar taksonomicznych porównywanie wskaźników syntetycznych dla lat 2006 i 2016 nie jest wskazane.

Wykorzystanie przedstawionych mierników pozwoliło na syntetyzację informacji dawanych przez poszczególne, rozpatrywane w badaniu cechy, a tym samym na uniknięcie nadmiernej szczegółowości opisu wyników badania. Należy jeszcze raz podkreślić, że w niniejszym opracowaniu zwrócono szczególną uwagę na cechy przyjmujące ekstremalne wartości, a więc takie, które świadczą o wyjątkowo korzystnej albo przeciwnie – wyjątkowo niekorzystnej sytuacji jednostek terytorialnych.

Zgodność uporządkowań gmin według wartości taksonomicznych mierników rozwoju w analizowanych latach (2006 i 2016) zmierzono za pomocą współczynnika korelacji rang Spearmana:

$$(5) r_s = 1 - \frac{6 \cdot \sum_{i=1}^n d_i^2}{n \cdot (n^2 - 1)},$$

gdzie:

r_s – współczynnik korelacji rang Spearmana,

n – ilość obserwacji,

d_i – różnica między rangami X i Y ($RX_i - RY_i$) – dla i -tego powiatu różnica pomiędzy rangą w roku t oraz t_0 (różnica zajmowanych lokat w latach 2006 i 2016),

$r_{xy} \in [-1; 1]$.

Im wyższa (dodatnia) wartość współczynnika korelacji rang Spearmana, tym większa stabilność zajmowanych rang.

Rozdział 2

Chapter 2

Lubelski Obszar Metropolitalny na tle województwa lubelskiego

Lublin Metropolitan Area in the background of Lubelskie Voivodship

Obszar metropolitalny jest to obszar wielkiego miasta oraz powiązane go z nim funkcjonalnie bezpośrednie otoczenie ustalony w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju (Młodak, 2012). Przez lata powstały różne koncepcje i delimitacje obszaru metropolitalnego Lublina. Poniżej przedstawiono kilka z nich.

Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego z 2002 r. (Uchwała Nr XLV/597/02 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29 lipca 2002 r.) aglomerację miały tworzyć dwa miasta: Lublin i Świdnik, wraz z: Lubartowem, Łęczną, Piaskami, Bychawą, Bełżycami, Nałęczowem oraz nowymi miastami: Kurowem, Garbowem i Markuszowem. W skład obszaru aglomeracji, oprócz wymienionych miast, wchodzić miały następujące gminy (29): Bełżyce, Borzechów, Bychawa, Fajstławice, Garbów, Głusk, Jastków, Jabłonna, Kamionka, Kurów, Konopnica, Lubartów, Ludwin, Łęczna, Mełgiew, Milejów, Markuszów, Nałęczów, Niedzwica Duża, Niedźwiada, Niemce, Ostrówek, Puchaczów, Piaski, Serniki, Spiczyn, Strzyżewice, Wólka, Wojciechów.

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej zmieniła się wizja rozwoju kraju, zarówno jej wymiar przestrzenny, jak i społeczno-gospodarczy. Na podstawie Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (*Koncepcja Przestrzennego...*, 2011) powstał nowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (Uchwała Nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r.), a w nim nowa delimitacja Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego oparta na analizie natężenia procesów charakteryzujących obszary podmiejskie oraz identyfikacji przestrzeni niezbędnych dla dalszego optymalnego rozwoju i kształtowania obszaru funkcjonalnego. Rdzeń obszaru stanowił układ dwóch miast: Lublin i Świdnik. W zasięgu oddziaływania miasta Lublina, to jest w promieniu ok. 30 km, znajdowało się 18 gmin (Lubartów, Niemce, Spiczyn, Wólka, Łęczna, Mełgiew, Piaski, Jabłonna, Głusk, Bychawa, Strzyżewice, Niedzwica Duża, Bełżyce, Wojciechów, Konopnica, Nałęczów, Jastków i Garbów) i 7 miast (Świdnik, Lubartów, Łęczna, Piaski, Bychawa, Bełżyce i Nałęczów), które organizowały strukturę osadniczą obszaru metropolitalnego.

W ramach Wspólnych Ram Strategicznych dla wykorzystania europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych powstały Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Decyzja o ich implementacji wymagała wyznaczenia granic miejskich ośrodków funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich. Na podstawie kryteriów Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (*Kryteria delimitacji...*, 2013) w skład Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego weszły 3 miasta: Lublin, Lubartów i Świdnik, gmina miejsko-wiejska Piaski oraz 11 gmin wiejskich: Głusk, Jabłonna, Jastków, Konopnica, Lubartów, Mełgiew, Niedzwica Duża, Niemce, Spiczyn, Strzyżewice i Wólka. Dodatkowo na podstawie porozumienia w 2015 r. w skład partnerstwa weszła gmina miejsko-wiejska Nałęczów, która stanowi zaplecze rekreacyjno-turystyczne i uzdrowiskowe oraz pełni ważną funkcję w systemie komunikacyjnym Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego. Taki obszar wsparcia został potwierdzony zapisami RPO przyjętego w 2015 r. (Kociuba, 2017).

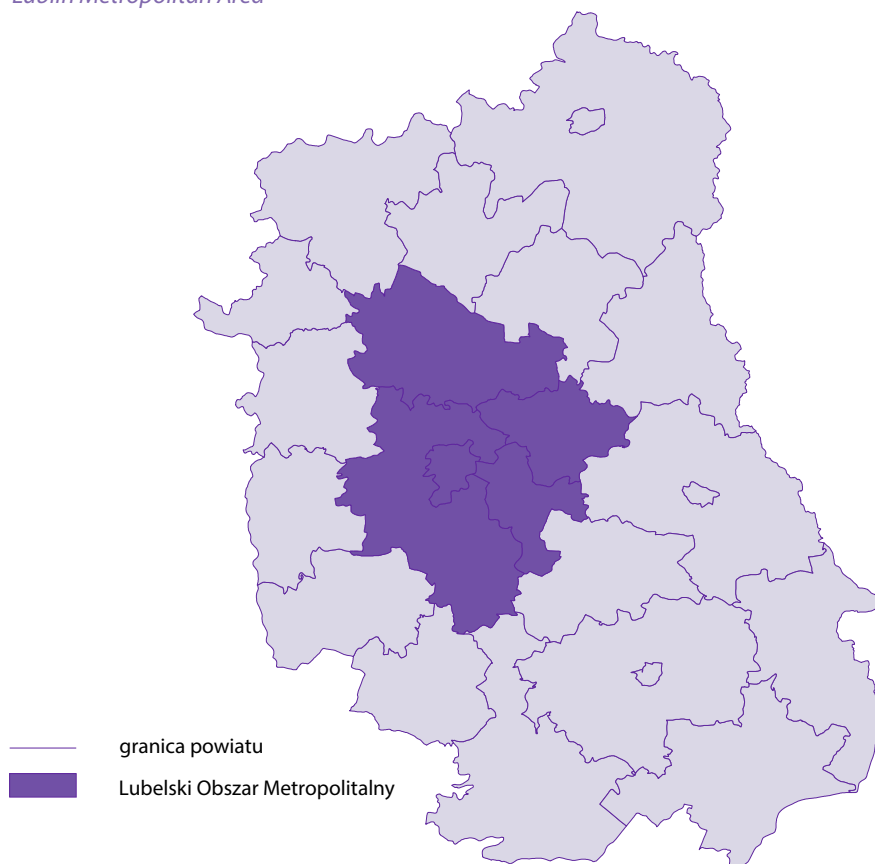
W dniu 7 czerwca 2008 roku prezydent Lublina Adam Wasilewski oraz przedstawiciele powiatów lubelskiego, lubartowskiego, łęczyńskiego i świdnickiego (Mapa 1.) zawarli umowę partnerską, regulującą zasady wspólnego aplikowania i realizacji projektu „Lubelski Obszar Metropolitalny – Przyjazny Inwestorom”. Kilka miesięcy później w siedzibie Lubelskiej Agencji Wspierania Przedsiębiorczości, podpisano umowę o dofinansowanie projektu w ramach działania 2.4 B Marketing Gospodarczy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. Na działania zaplanowane w projekcie,

o łącznej wartości 1,1 mln zł, pozyskano 825 tys. zł dofinansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W październiku 2008 roku odbyła się konferencja inauguracyjna projektu. Głównym celem projektu było zbudowanie partnerstwa pomiędzy gminą Lublin a powiatami Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w zakresie promowania tego terenu jako miejsca atrakcyjnego do lokowania inwestycji. Jego odbiorcami byli przedsiębiorcy i potencjalni inwestorzy, zarówno z kraju, jak i z zagranicy. Adresatami byli również mieszkańcy Lublina, społeczność żyjąca w obszarze oddziaływania miasta, a także potencjalni kooperanci spoza regionu i kraju (*Dobre praktyki...*, 2010).

Do analizy potencjału rozwojowego wybrano ostatnią z przedstawionych delimitacji. Lubelski Obszar Metropolitalny jest tożsamy z podregionem lubelskim (jednostką na poziomie 3 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)² obowiązującej do 2017 r.) i dlatego też większość ważnych danych opisujących sytuację społeczno-gospodarczą obszaru jest dostępna w ramach statystyki publicznej. Opracowanie jest również rozwinięciem wydawanej co roku informacji o Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w ramach serii Statystyczne Vademecum Samorządowca.

Mapa 1.
Map 1.

Lubelski Obszar Metropolitalny
Lublin Metropolitan Area

W skład Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wchodzi 40 gmin (2 gminy miejskie, 6 miejsko-wiejskich i 32 wiejskie) i 1 miasto na prawach powiatu (Mapa 2.). Zajmuje on powierzchnię 4220,7 km² – 16,8% ogólnej powierzchni województwa lubelskiego

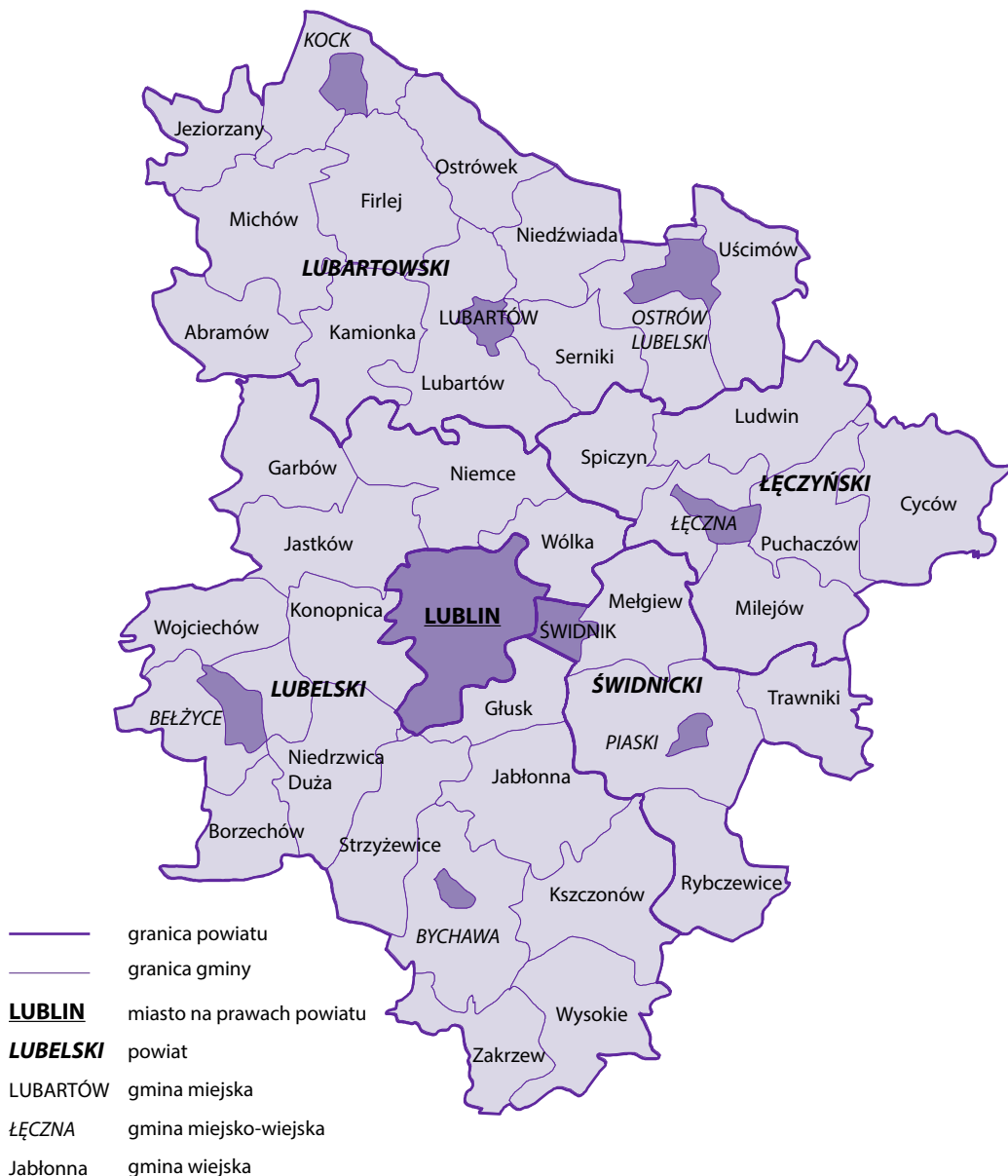
Ludność Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w 2016 r. wynosiła 711960 osób, czyli 33,4% mieszkańców województwa lubelskiego. Obszar metropolitalny jest najbardziej zurbanizowaną i sfeminizowaną częścią

² NTS wprowadzona została rozporządzeniem Rady Ministrów zmieniającym rozporządzenie w sprawie Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) z dnia 3 XII 2014 r. (Dz. U. 2014 poz. 1992) w miejsce obowiązującej do 31 XII 2014 r.

województwa. W miastach mieszkało tutaj 62,0% ludności (przy średniej wojewódzkiej 46,4%), a na 100 mężczyzn przypadało 111 kobiet, średnio o 5 więcej niż w województwie.

Mapa 2.
Map 2.

Lubelski Obszar Metropolitalny według podziału administracyjnego w 2016 r.
Lublin Metropolitan Area by administrative division in 2016

W dobie niekorzystnych przemian demograficznych w ciągu dziesięciu lat ubyło z Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego 0,4% ludności. Tempo spadku liczby ludności było niższe niż ogółem w województwie (1,8%). Względem 2015 r. w obszarze metropolitalnym odnotowano przyrost ludności o 0,1%.

Jedną z przyczyn ubytku ludności jest ujemny przyrost naturalny. Taki właśnie od co najmniej 10 lat

obserwowany jest w województwie lubelskim. W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w tym okresie notowano niewielką przewagę urodzeń nad zgonami (oprócz 2013 r., kiedy liczba zgonów była większa niż urodzeń). W 2016 r. w podregionie odnotowano przyrost naturalny na 1000 ludności na poziomie 0,16, podczas gdy ogółem w województwie wyniósł on -1,23.

Drugą przyczyną są migracje. 2016 r. był pierwszym rokiem, w którym zaobserwowano dodatnie saldo migracji. Ukształtowało się ono na poziomie 0,62 osób na 1000 ludności.

Sytuacja na rynku pracy wywiera bardzo duży wpływ na rozwój regionu. Według stanu na koniec 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób i w gospodarstwach rolnych indywidualnych pracowało 235,9 tys. osób, czyli 34,2% ogółu pracujących w województwie. W okresie od 2006 r. liczba pracujących wzrosła w szybszym tempie niż w województwie ogółem (o 15,0% wobec 10,2%). Obszar metropolitalny charakteryzował się inną niż województwo strukturą pracujących – mniejszy był udział sektora rolnego (25,9% wobec 44,5% w województwie) i większy przemysłowego (19,9% wobec 16,3%).

Zarobki w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym są wyższe niż przeciętnie w województwie. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w podmiotach gospodarczych średnich i dużych wyniosło 4124 zł i było wyższe niż średnio w województwie o 8,0%. Względem 2006 r. odnotowano wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto. Wzrost ten był nieco mniejszy w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym niż w województwie i wyniósł 65,2% wobec 66,6%.

Bezrobocie jest nieodłączną cechą gospodarki. Jego wysoki poziom hamuje jej rozwój. Im mniejsze bezrobocie tym lepsza jest sytuacja społeczno-gospodarcza regionu. Bezrobocie w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym utrzymuje się na niższym poziomie niż ogólnie w województwie. W końcu 2016 r. stopa bezrobocia wyniosła 8,5% przy średniej dla województwa – 10,3%.

Podmioty gospodarcze pełnią znaczącą rolę w rozwoju regionu. To one tworzą jego potencjał. W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym na koniec 2016 r. do rejestru REGON wpisanych było 71,3 tys. podmiotów gospodarki narodowej, więcej o 19,3% niż w 2006 r. W województwie w tym samym czasie liczba podmiotów zwiększyła się o 15,6%. Poziom przedsiębiorczości, mierzonej liczbą podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. ludności, w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wyniósł 1001 i był wyższy niż w województwie o 185 pkt.

Produkcja sprzedana przemysłu Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego w 2016 r. stanowiła 52,3% produkcji wojewódzkiej i wyniosła 16,9 mld zł, a w przeliczeniu na 1 mieszkańca 8,7 tys. zł. Liczną grupę zakładów przemysłowych stanowią przetwórnice rolno-spożywcze, takie jak młyny i wytwórnie mąk, kasz, makaronów, spółdzielnie mleczarskie, masarnie, chłodnie i zakłady przetwórstwa owocowo-warzywnego. Ponadto znajdują się tutaj liczące się na rynku zakłady spirytusowe, zielarskie i pszczelarskie. Ważną rolę odgrywa również eksploatacja surowców mineralnych. Na terenie powiatu łęczyńskiego prowadzone jest wydobywanie węgla kamiennego przez jedną kopalnię – Lubelski Węgiel „Bogdanka” S.A. – która jest jednym z liderów rynku producentów tego węgla w Polsce. W przemyśle regionu ważną rolę odgrywają także sektory: budowlany i maszynowy.

Podmioty gospodarcze, aby rozwijać się i konkurować między sobą, muszą inwestować. Ponoszą nakłady finansowe lub rzeczowe, by tworzyć nowe środki trwałe lub ulepszać już istniejący majątek trwały. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym nakłady inwestycyjne w sektorze przedsiębiorstw osiągnęły wartość 1,9 mld zł. Kwota stanowiła 50,2% nakładów inwestycyjnych w województwie. Poziom nakładów inwestycyjnych zrealizowanych w dłuższym okresie przekłada się na wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym ukształtowała się ona na poziomie 2,7 mld zł i stanowiła 48,1% wartości brutto środków trwałych w województwie.

Tablica 3. Lubelski Obszar Metropolitalny na tle województwa lubelskiego
Table 3. Lublin Metropolitan Area in the background of Lubelskie Voivodship

Wyszczególnienie Specification	Lubelski Obszar Metropolitalny Lublin Metropolitan Area	Województwo lubelskie Lubelskie Voivodship	Lubelski Obszar Metropolitalny Lublin Metropolitan Area	Województwo lubelskie Lubelskie Voivodship
	2006		2016	
Ludność Population	714773	2172766	711960	2133340
Urodzenia żywe Live births	7048	21496	6982	19666
Zgony Deaths	6777	22678	6866	22849
Przyrost naturalny na 1000 ludności Natural increase per 1000 population	0,38	-0,54	0,16	-1,23
Saldo migracji na 1000 ludności Net migration per 1000 population	-0,78	-3,03	0,62	-1,90
Pracujący ^a w tys. Employed persons ^a in thous	205,0	625,8	235,9	689,9
Bezrobotni Unemployed persons	37,3	141,8	27,5	95,6
Stopa bezrobocia w % Unemployment rate in %	12,6	15,5	8,5	10,3
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł Average monthly gross wages and salaries in zł	2496	2291	4124	3816
Zasoby mieszkaniowe Dwellings stocks	243635	705033	275170	767770
Mieszkania oddane do użytkowania Dwellings completed	2542	4780	3822	7020
Podmioty gospodarki narodowej Entities of the national economy	59765	150579	71267	174123
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w zł Gross domestic product per capita in zł	23779	19359	42840 ^b	32074 ^b
Dochody gmin na 1 mieszkańca w zł Gminas' revenue per capita in zł	2188	2040	4453	4061
Wydatki gmin na 1 mieszkańca w zł Gminas' expenditure per capita in zł	2229	2092	4413	3964

a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie. b 2015 r.

a By actual workplace and kind of activity; excluding economic entities employing up to 9 persons considering employed persons on private farm. b 2015.

Samorząd terytorialny pełni ważną rolę w społeczno-gospodarczym rozwoju regionu. W 2016 r. dochody budżetów gmin i miasta na prawach powiatu na 1 mieszkańca Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wyniosły 4453 zł i były wyższe o 392 zł niż ogółem w województwie. Głównym źródłem dochodów były dochody własne, które stanowiły 47,8% dochodów. Średnio na 1 mieszkańca gminy obszaru metropolitalnego uzyskały w 2016 r. dochód własny w kwocie 2127 zł, o 552 zł większy niż w województwie. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wydatki budżetów gmin i miasta na prawach powiatu

na 1 mieszkańca Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wyniosły 4413 zł i były wyższe o 449 zł niż ogółem w województwie.

Lublin – miasto centralne Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest ośrodkiem akademickim. W roku akademickim 2016/2017 studiowało tu łącznie 73,7 tys. osób. Lubelskie szkoły wyższe zatrudniały 6,4 tys. nauczycieli akademickich. Sytuacja ta wywołuje liczne implikacje w sferze gospodarczej, społecznej, kulturowej, a nawet przestrzennej. Wpływ ośrodka akademickiego na gospodarkę wynika z wielu czynników. W sposób bezpośredni wiąże się on z dostarczaniem wykwalifikowanych kadr oraz generowanym przez studentów popytem na rynku pracy. W sposób pośredni przekłada się na wytwarzanie intelektualnej wartości dodanej i staje się źródłem szeroko pojętych tzw. korzyści aglomeracji. Istnienie ośrodka akademickiego – poprzez oddziaływanie na kapitał ludzki, kapitał intelektualny oraz kapitał społeczny – przekłada się na wzrost przewagi konkurencyjnej miasta i regionu nad obszarami ośrodków tych pozbawionymi (Jakubowski, Dziaduch, 2013).

Bardzo ważnym aspektem sytuacji społeczno-gospodarczej regionu jest ochrona środowiska. Istotna jest zarówno czystość powietrza i wody, jak i odpowiednia gospodarka odpadami. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wyemitowano 177 t zanieczyszczeń pyłowych i 2733 t zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło odpowiednio 10,2% i 13,7% emisji tych zanieczyszczeń w województwie. W urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń zatrzymano 98,3% zanieczyszczeń pyłowych wytworzonych (wobec 97,8% w województwie) i 1,4% gazowych wytworzonych (znacząco mniej niż w województwie – 89,4%). W przypadku zanieczyszczenia wód, w 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym oczyszczano 100,0% ścieków komunalnych i przemysłowych wymagających oczyszczenia. Niestety każda działalność łączy się z wytwarzaniem odpadów. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wytworzono 91,8% (7,4 mln t) odpadów z województwa lubelskiego, a składowanych było 29,9 mln t, co stanowiło 86,0% odpadów składowanych w województwie. Na każdy 1 km² przypadało 1,7 tys. t odpadów wytworzonych, ponad 5 razy więcej niż średnio w województwie (322,9 t).

Lubelski Obszar Metropolitalny częściej charakteryzuje się korzystniejszymi wskaźnikami społeczno-ekonomicznymi niż województwo lubelskie (Tablica 3., Tablica 4.). Jest to zasługa koncentracji czynników rozwoju wynikających z sytuacji społeczno-gospodarczej. Produkt krajowy brutto Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, który wyniósł w 2015 r. 30,5 mld zł, stanowił 44,4% PKB województwa. O wyższym rozwoju obszaru metropolitalnego świadczy również PKB per capita, które w 2015 r. osiągnęło poziom 42,8 tys. zł, o 33,6% więcej niż ogółem w województwie. Wskaźnik ten wzrósł w szybszym tempie niż w województwie (79,8% względem 65,5%).

Tablica 4. Wskaźniki diagnostyczne
Table 4. Diagnostic indicators

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Lubelski Obszar Metropolitalny <i>Lublin Metropolitan Area</i>	Województwo lubelskie <i>Lubelskie Voivodship</i>	Lubelski Obszar Metropolitalny <i>Lublin Metropolitan Area</i>	Województwo lubelskie <i>Lubelskie Voivodship</i>
	2006		2016	
<i>Potencjał ludzki Human potential</i>				
Gęstość zaludnienia (w os./km ²) <i>Population density (in person/km²)</i>	169	86	169	85
Przyrost rzeczywisty ludności (w %) <i>Population growth (w %)</i>	-0,7	-3,1	0,7	-3,0
Przyrost naturalny (w %) <i>Natural increase (w %)</i>	0,38	-0,54	0,16	-1,23
Pracujący ^a na 1000 ludności <i>Employed persons^a per 1000 people</i>	208	162	244	180
Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (w %) <i>Share of unemployed in working age popu- lation</i>	8,1	10,5	6,3	7,3
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności <i>Public libraries borrowers per 1000 popula- tion</i>	204	191	201	174
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. ludności <i>Foundations, associations and social organi- sations per 10 thous. population</i>	26	23	43	37
Frekwencja wyborcza podczas wyborów samorządowych <i>Turnout in the local government elections</i>	45,41	48,56	46,45 ^b	49,88 ^b
<i>Infrastruktura Infrastructure</i>				
Długość czynnej sieci rozdzielczej wodocią- gowej na 100 km ² powierzchni (w km) <i>Length of water supply distribution network per 100 km² (in km)</i>	113,9	71,4	130,0	84,1
Korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności <i>Persons using water supply system in %</i>	87,1	79,2	91,8	86,9
Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ogółu ludności <i>Persons using sewage system in %</i>	60,6	45,4	64,9	52,5
Zużycie wody z wodociągów w gospodar- stwach domowych na 1 mieszkańca (w m ³) <i>Consumption of water from water supply system in households per capita (in m³)</i>	32,9	27,1	32,0	28,0
Zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca (w m ³) <i>Consumption of gas from gas supply system in households per capita (in m³)</i>	110,0	71,9	119,2	74,3

a Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. b 2014 r.

a Excluding persons employed in the budgetary entities conducting activity within the scope of national defence and public safety, people working on private farms in agriculture, clergy and working in organizations, foundations and unions; without business entities employing up to 9 people, by actual place of work and kind of activity. b 2014.

Tablica 4.
Table 4.

Wskaźniki diagnostyczne (cd.)
Diagnostic indicators (cont.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Lubelski Obszar Metropolitalny <i>Lublin Metropolitan Area</i>	Województwo lubelskie <i>Lubelskie Voivodship</i>	Lubelski Obszar Metropolitalny <i>Lublin Metropolitan Area</i>	Województwo lubelskie <i>Lubelskie Voivodship</i>
	2006		2016	
<i>Jakość życia Quality of life</i>				
Mieszkania na 1000 mieszkańców <i>Dwellings per 1000 population</i>	340,9	324,5	386,5	359,9
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m ²) <i>Average usable floor space of dwellings per capita (in m²)</i>	23,2	23,9	27,8	27,7
Udział mieszkań bez gazu sieciowego w ogólnej liczbie mieszkań (w %) <i>Share of dwellings without gas in the total number of dwellings (in %)</i>	38,2	59,5	35,9	57,1
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców <i>Dwellings completed per 1000 population</i>	3,6	2,2	5,4	3,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oddanego do użytku (w m ²) <i>Average usable floor space of completed dwellings (in m²)</i>	95,6	106,7	89,5	101,7
Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w %) <i>The share of area under legal protection in total area (in %)</i>	21,7	22,7	21,8	22,8
Udział powierzchni parków, zieleni i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem (w %) <i>Share of parks, lawns and green areas of the housing estate in total area (in %)</i>	0,4	0,1	0,3	0,1
Lesistość (w %) <i>Forest cover (in %)</i>	13,9	22,5	14,3	23,3
Liczba mieszkańców na jedną aptekę <i>Population per pharmacy</i>	2328	2764	2389	2561
Liczba mieszkańców na jedną przychodnię <i>Population per out-patient department</i>	2298	2673	1499	1739
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat <i>Children in pre-primary education units per 1000 children aged 3-5</i>	474	357	863	792
Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca (w m ³) <i>Industrial and municipal wastewater requiring treatment discharged into waters or into the ground during the year per capita (w m³)</i>	42,4	33,2	41,4	32,3

Tablica 4. **Wskaźniki diagnostyczne (dok.)**
 Table 4. *Diagnostic indicators (cont.)*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Lubelski Obszar Metropolitalny <i>Lublin Metropolitan Area</i>	Województwo lubelskie <i>Lubelskie Voivodship</i>	Lubelski Obszar Metropolitalny <i>Lublin Metropolitan Area</i>	Województwo lubelskie <i>Lubelskie Voivodship</i>
	2006		2016	
<i>Jakość życia (dok.) Quality of life (cont.)</i>				
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (w %) <i>Population connected to waste water treatment plants (in %)</i>	67,4	51,9	68,8	57,0
Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca (w kg) <i>Waste from households per capita (in kg)</i>	153,0	119,3	145,0	114,3
<i>Gospodarka Economy</i>				
Podmioty wpisane do rejestru Regon na 10 tys. mieszkańców <i>Entities of the national economy in the Regon register per 10 thous. population</i>	836	693	1001	816
Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych na 1 mieszkańca (w zł) <i>Share in income from taxes comprising state budget revenue - corporate income tax per capita</i>	37	20	51	28
Dochody własne w budżecie gmin na 1 mieszkańca (w zł) <i>Own revenue in gminas' budget per capita</i>	1013	763	2127	1575
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin ogółem (w %) <i>Share of investment expenditure in total gminas' expenditure (in %)</i>	20,0	17,6	10,6	9,6
Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca (w zł) <i>Revenue for the financing and co-financing of EU programs and projects per capita (in zł)</i>	219 ^a	239 ^a	156	90
Odsetek pracujących ^b w przemyśle i budownictwie (w %) <i>Percentage of employed^b in industry and construction (in%)</i>	27,6	31,2	26,9	29,4
Miejsca noclegowe całoroczne na 10 tys. mieszkańców <i>Number of bed places open all year per 10. thous. population</i>	45	49	62	77

a 2010 r. b Patrz notka a na str. 26.
 a 2010. b See note a on s. 26.

Rozdział 3

Chapter 3

Potencjał ludzki

Human potential

Potencjał ludzki jest bardzo szerokim pojęciem i obejmuje wiele aspektów społecznych począwszy od ludności i przemian demograficznych, poprzez sytuację na rynku pracy, a kończąc na aktywności obywatelskiej.

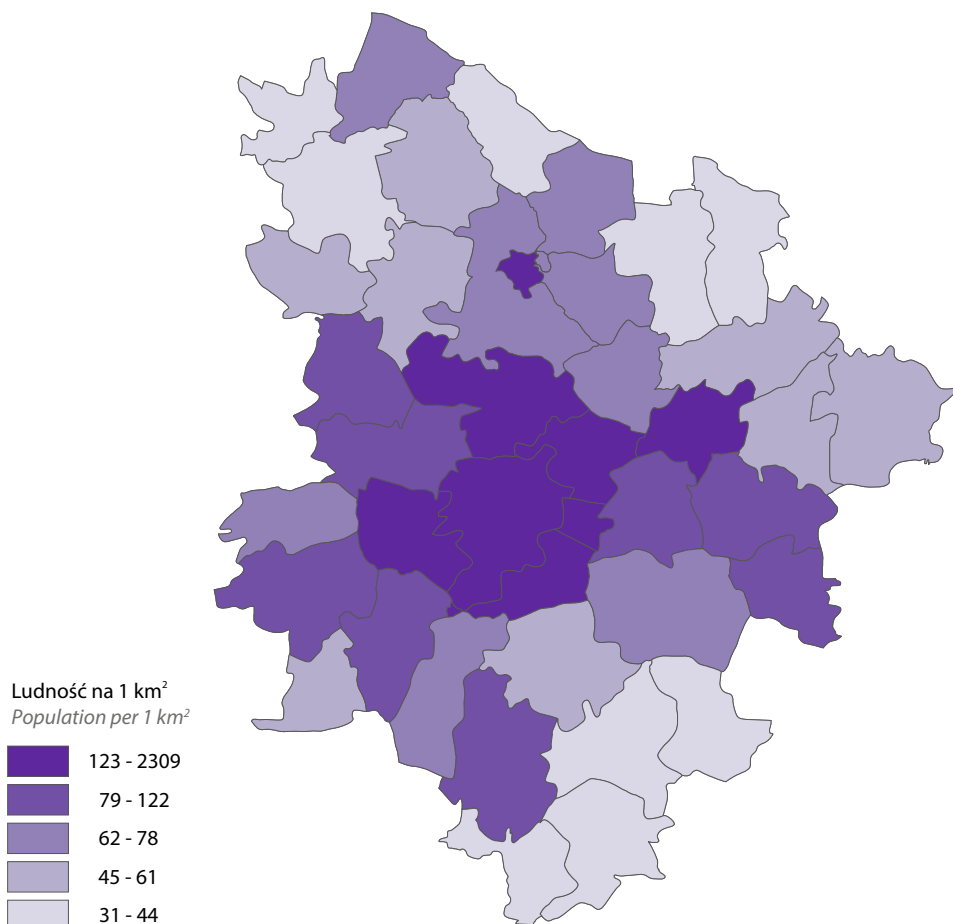
Ludność jest jednym z najważniejszych zasobów lokalnych, jak i regionalnych. Jest podstawowym źródłem szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego. Liczba ludności i jej struktura są następstwem procesów demograficznych, które jednocześnie w znacznym stopniu wpływają na całokształt procesów społecznych i ekonomicznych na danym obszarze (*Konkurencyjność powiatów...*, 2015). Dlatego też rozpoznanie przemian w dziedzinie demografii stanowi podstawę do oceny analiz potencjału rozwojowego. Bardzo ważne są także umiejętności, kwalifikacje, kompetencje oraz wiedza, którą posiada społeczeństwo (Łucjan, 2011). O potencjale ludzkim stanowi również efektywność wykorzystania dostępnych zasobów pracy, mierzona sytuacją na rynku pracy (Nazarczuk, 2013). Ważną z punktu widzenia rozwoju jest również aktywność obywatelska, która przejawia się powstawaniem organizacji pozarządowych, które są oddolną formą samoorganizacji społeczeństwa o charakterze pozapaństwowym, pozabiznesowym, mającym na celu wspólną działalność na rzecz dobra wspólnego (Lewenstein, Palska, 2004). Nie bez znaczenia jest również świadomość ludzi o możliwości współdecydowania w sprawach istotnych dla społeczeństwa, w tym świadomość lokalnej. Wiąże się to przede wszystkim z pojęciem demokracji lokalnej, obserwowanej na poziomie praktycznym w zróżnicowanych aktach aktywności i partycypacji społeczno-politycznej obywateli, w tym przede wszystkim uczestnictwa w procedurach wyborczych (*Konkurencyjność powiatów...*, 2015).

Celem niniejszego rozdziału jest analiza potencjału ludzkiego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Aby przedstawić wszystkie aspekty tego potencjału spośród 16 wskaźników wybrano 8 (patrz Metodologia badania): gęstość zaludnienia, przyrost rzeczywisty ludności, przyrost naturalny na 1000 ludności, pracujący na 1000 ludności, udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym, czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności, fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 ludności oraz frekwencja wyborcza podczas wyborów samorządowych.

W 2016 r. Lubelski Obszar Metropolitalny liczył 712,0 tys. mieszkańców. W przeliczeniu na 1 km² powierzchni przypadało przeciętnie 169 osób, a gminach widoczne było zróżnicowanie (Mapa 3.). Najwyższą gęstość zaludnienia odnotowano w Lublinie (2309 os./km²), Świdniku (1960 os./km²) i Lubartowie (1597 os./km²). Spośród pozostałych gmin największą gęstością zaludnienia przekraczającą średnią dla kraju (123 os./km²) charakteryzowały się gminy: Łęczna (313 os./km²), Głusk i Wólka (po 162 os./km²), Konopnica (144 os./km²) oraz Niemce (135 os./km²), a więc gminy sąsiadujące z Lublinem i Świdnikiem, które stanowią trzon Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Świadczy to o koncentracji ludności w centralnej części podregionu, a także o procesie suburbanizacji. Do najsłabiej zaludnionych należały gminy położone peryferyjnie w południowo-wschodniej, północno-wschodniej oraz północno-zachodniej części omawianego obszaru, tj. Uścimów (31 os./km²), Rybczewice i Krzczonów (po 35 os./km²), Zakrzew (39 os./km²), Wysokie (40 os./km²), Jeziorzany (43 os./km²) oraz Ostrów Lubelski, Ostrówek, Michów (po 44 os./km²).

Mapa 3.
Map 3.

Gęstość zaludnienia w 2016 r.
Population density in 2016

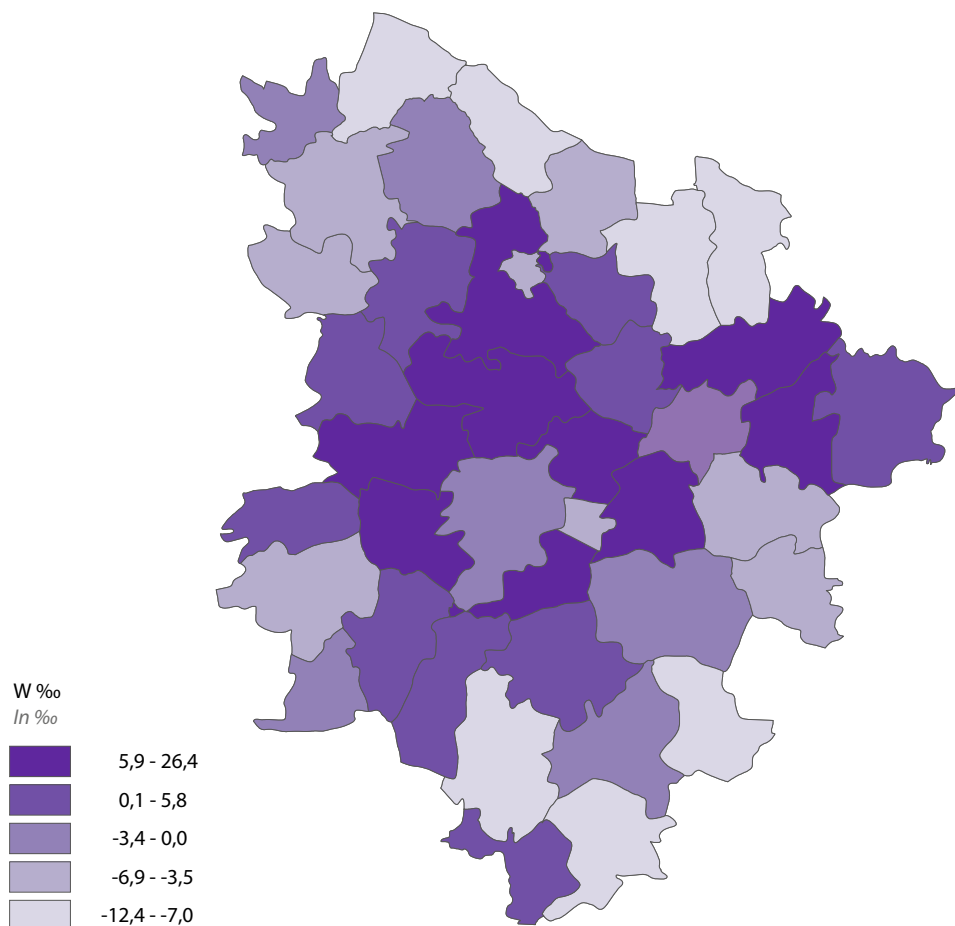

W 2016 r. liczba mieszkańców Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego zwiększyła się z 711,5 do 712,0 tys. osób, tj. o 0,5 tys. Tym samym odnotowano przyrost rzeczywisty ludności na poziomie 0,7‰, a więc odwrotnie niż w województwie. Przestrzenne zróżnicowanie zmian zaludnienia gmin zostało przedstawione na Mapie 4.

W 2016 r. największy przyrost rzeczywisty ludności zaobserwowano w Głusku (26,4‰), a następnie w Wólce (20,1‰), gminie Lubartów (18,9‰), Niemcach (16,9‰), Konopnicy (13,6‰), Mełgwi (10,8‰), Ludwinie (10,7‰), Puchaczowie (8,2‰) i Jastkowie (8,0‰). Przyrost rzeczywisty odnotowano łącznie w 19 gminach. Były to gminy wiejskie znajdujące się głównie w okolicach Lublina, Lubartowa i Łęcznej – w centralnej części Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Ubytek rzeczywisty ludności dotyczył głównie gmin położonych na północnych i południowych obrzeżach podregionu oraz miast, tj. Lublina (-0,8‰), Świdnika (-3,9‰) i Lubartowa (-6,7‰), a także wszystkich gmin miejsko-wiejskich. Największy ubytek zaobserwowano w Rybczewicach (-12,4‰), Kocku i Bychawie (po -8,5‰), Ostrowie Lubelskim (-7,9‰), Wysokim (-7,6‰), Ostrówku (-7,3‰) i Uścimowie (-7,0‰). Takie zmiany liczby ludności mają związek z procesem suburbanizacji, który obserwowany jest na terenie całego kraju. Polega on na przenoszeniu się części mieszkańców większych ośrodków miejskich na położone niedaleko od nich obszary wiejskie. Nie bez znaczenia jest dobre skomunikowanie. Obecnie procesy suburbanizacyjne dotyczą głównie gmin położonych w sąsiedztwie obwodnic i głównych dróg dojazdowych do miast.

Mapa 4.
Map 4.

Współczynnik przyrostu rzeczywistego ludności w 2016 r.
Population growth in 2016

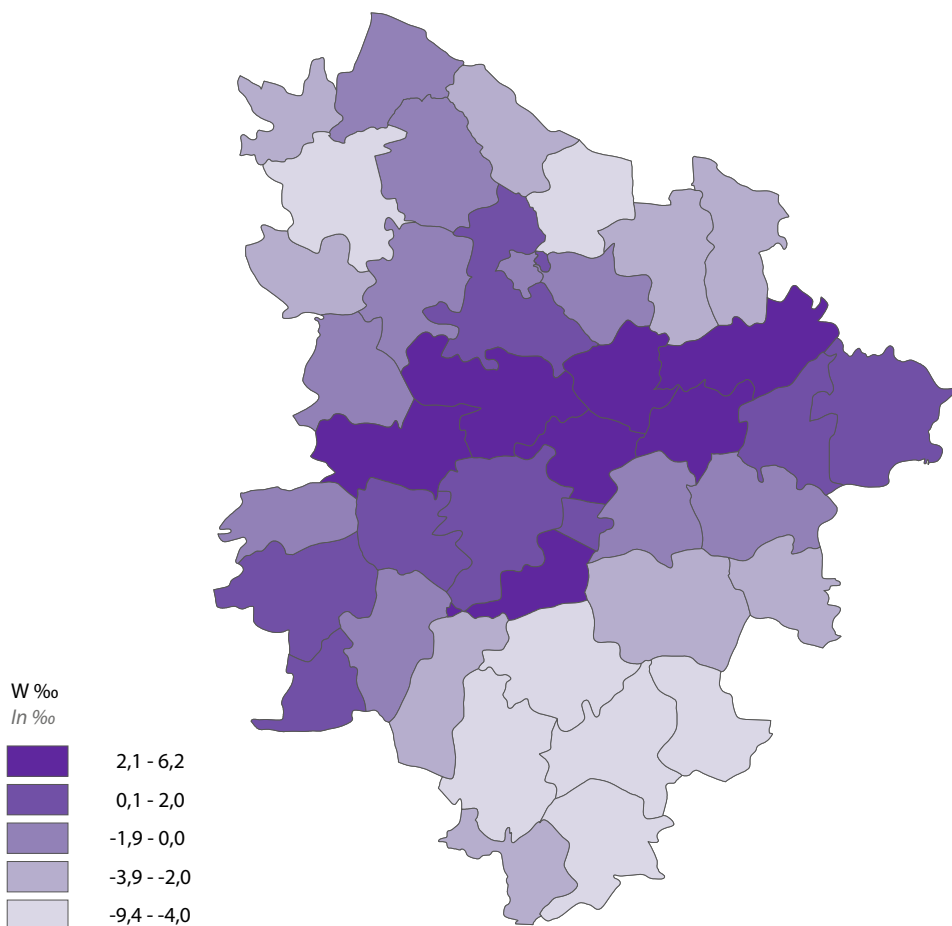

Jedną ze składowych rzeczywistego przyrostu ludności jest przyrost naturalny. Jest to różnica liczby urodzeń żywych i zgonów zwykle przeliczona na 1000 mieszkańców. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym odnotowano niewielki dodatni przyrost naturalny (0,2‰) ludności. Zarówno w województwie, jak i w pozostałych podregionach przyrost ten był ujemny.

W 15 gminach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego przyrost naturalny był dodatni. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzowała się Łęczna (6,2‰) oraz Ludwin (6,0‰) i Wólka (5,3‰). Gminy o dodatnim przyroście naturalnym zajmowały centralny obszar podregionu lubelskiego w pasie od Wojciechowa i Borzechowa do Ludwina i Cycowa (Mapa 5.). Najniższą wartość przyrostu naturalnego zaobserwowano w Wysokim (-9,4‰) oraz Krzczonowie (-8,6‰) i Rybczewicach (-8,3‰). Gminy o ujemnym przyroście naturalnym znajdowały się na południu i północy analizowanego obszaru.

Mapa 5.
Map 5.

Przyrost naturalny ludności w 2016 r.
Natural increase indicator in 2016

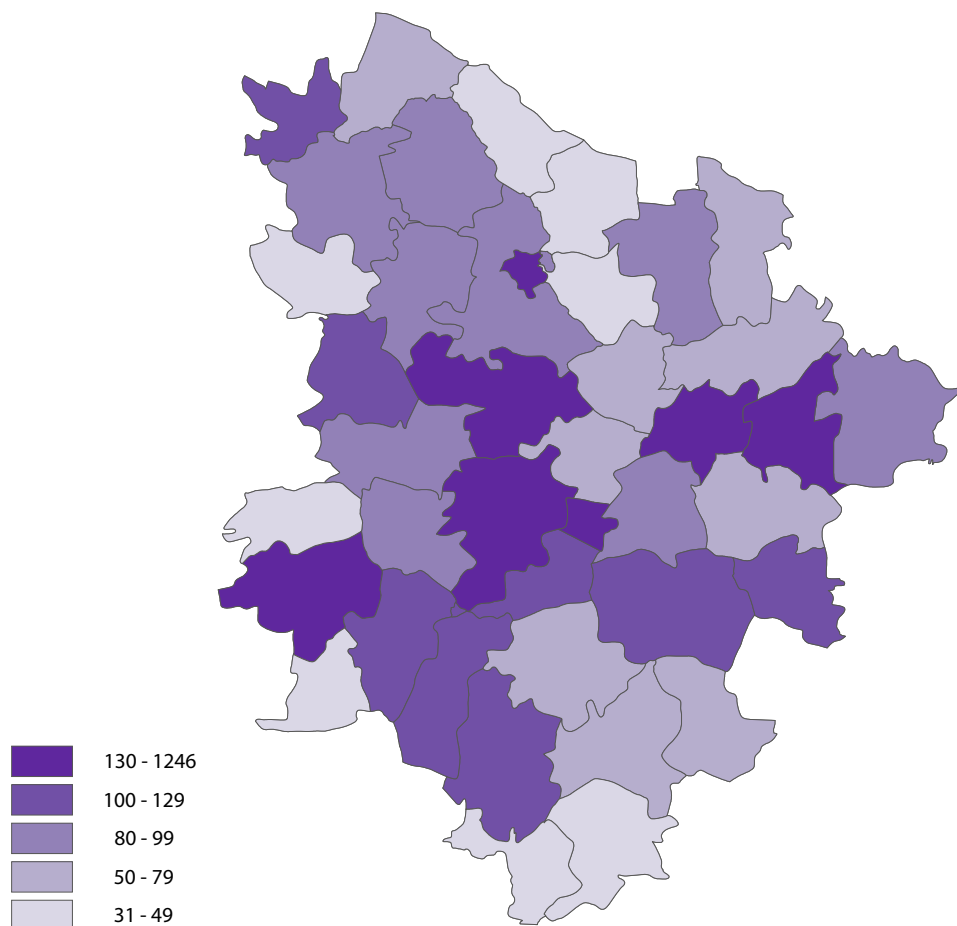

Sytuacja na rynku pracy ma bardzo duży wpływ na potencjał rozwojowy. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym pracowało 173,4 tys. osób (patrz notka a do Mapy 6.), a więc 45,3% pracujących w województwie. Na każde 1000 mieszkańców podregionu pracowało 244 osoby. Wskaźnik ten był wyższy o 35,6% niż średnia w województwie. Względem 2006 r. wzrósł on o 36 punktów.

Gminy Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego pod względem liczby pracujących na 1000 mieszkańców są bardzo zróżnicowane, co pokazuje Mapa 6. Wśród gmin wyraźnie wyróżniają się rozwinięte ośrodki, które charakteryzują się wysoką wartością wskaźnika, który przekracza średnią dla analizowanego obszaru (244). Są to Puchaczów (1246), Lublin (353) i Lubartów (341). Dość wysoka wartość wskaźnika (wyższa od wojewódzkiej – 180) charakteryzuje również Świdnik (218) i Łęczną (186). Są to gminy, w których istnieją największe możliwości i szanse znalezienia pracy. Lublin, Puchaczów i Lubartów należą do gmin województwa lubelskiego o największej liczbie przyjeżdżających do pracy (*Dojazdy do pracy...*, 2015). W porównaniu z 2006 r. wartość wskaźnika zmalała w 11 gminach, nie uległa zmianie w 4, a wzrosła w 26. Największa poprawa nastąpiła w Puchaczowie, Lubartowie, Łęcznej i Lublinie.

Mapa 6.
Map 6.

Pracujący^a na 1000 mieszkańców w 2016 r.
Employed^a persons per 1000 people in 2016

^a Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

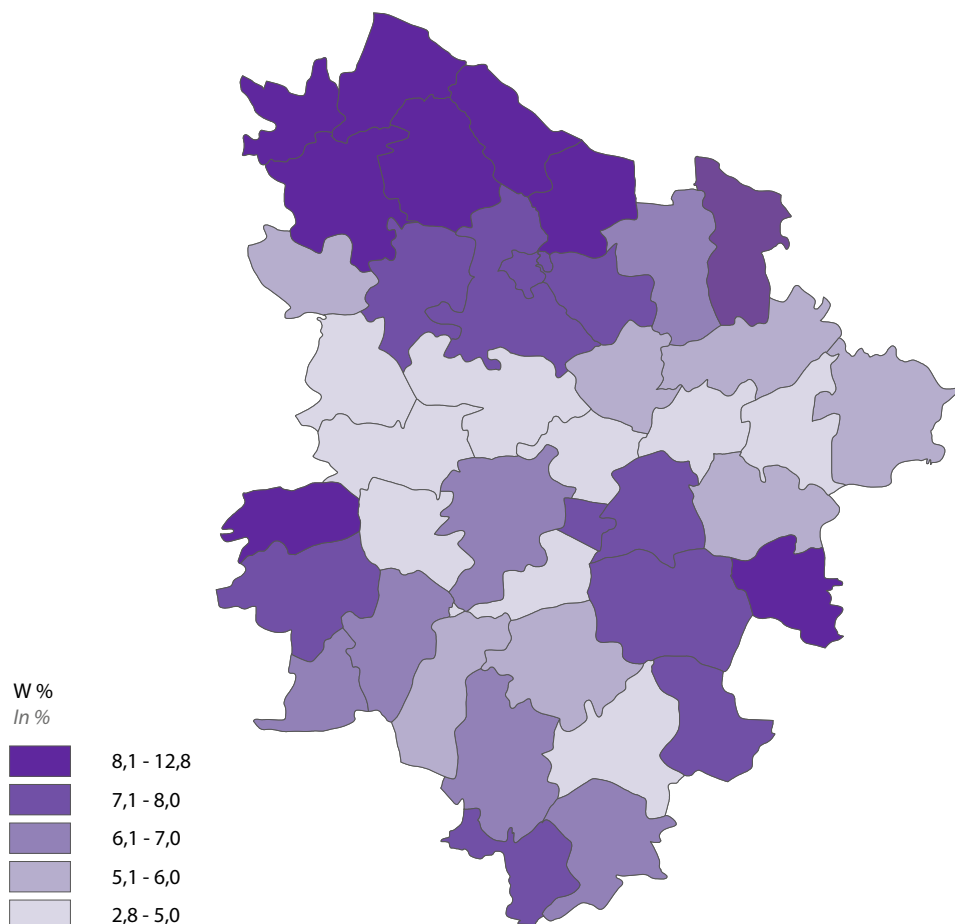
^a Excluding persons employed in the budgetary entities conducting activity within the scope of national defence and public safety, people working on private farms in agriculture, clergy and working in organizations, foundations and unions; without business entities employing up to 9 people, by actual place of work and kind of activity.

Nieodłączną cechą gospodarki wolnorynkowej jest bezrobocie. W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym utrzymuje się ono na niższym poziomie niż ogólnie w województwie. W końcu 2016 r. stopa bezrobocia wyniosła 8,5% przy średniej dla województwa – 10,3%.

Statystyka publiczna nie dysponuje stopą bezrobocia dla gmin. Najniższym poziomem jednostek samorządu terytorialnego, dla którego podaje się ten wskaźnik jest powiat. W związku z tym zbadano udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten był zróżnicowany w gminach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (Mapa 7.) – wahał się od 2,8% w Głusku do 12,8% w Kocku. Najniższe wartości zaobserwowano w gminach okalających Lublin oraz w Łęcznej i Puchaczowie. Najgorsza sytuacja panowała w północnych gminach podregionu (powiat lubartowski) oraz w gminach powiatu świdnickiego. W porównaniu z 2006 r. sytuacja nie poprawiła się tylko w Zakrzewie, gdzie udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym zwiększył się o 0,1 p.proc. W Cycowie zaobserwowano wzrost wskaźnika o 7,2 p.proc.

Mapa 7.
Map 7.

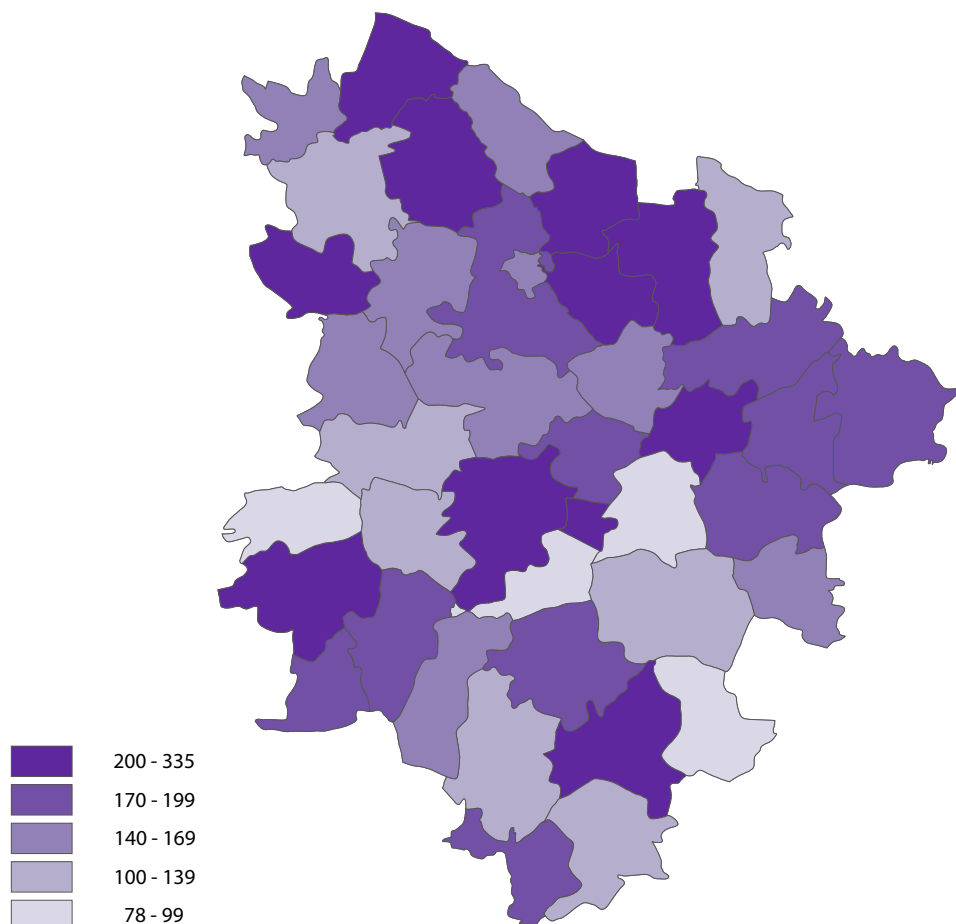
Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w 2016 r.
Share of unemployed in working age population in 2016

Jednym ze sposobów kształcenia się i rozwoju społeczności jest czytanie. Książki i czasopisma są nadal jednym z głównych źródeł wiedzy. Wiele osób kupuje książki, ale publikacje potrzebne do kształcenia i podnoszenia swoich kwalifikacji dostępne są przede wszystkim w bibliotekach. Przeciętna liczba czytelników bibliotek przeliczona na 1000 mieszkańców w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wyniosła w 2016 r. 201 czytelników – o 3 mniej niż w 2006 r. Wskaźnik ten był wyższy niż dla województwa (191 czytelników na 1000 mieszkańców w 2016 r.), a jego zmiana w stosunku do 2006 r. była nieznaczna w porównaniu ze zmianą w województwie. Najwyższy wskaźnik zarówno w 2006, jak i 2016 r. przypadł w udziale łącznej – 335 czytelników na 1000 mieszkańców, a najniższy w 2006 r. w Głusku (29), w 2016 r. natomiast w Mełgwi – 78. W 14 gminach odnotowano wzrost czytelnictwa. Najwyższy wzrost w stosunku do 2006 r. zaobserwowano w Głusku, gdzie przeciętna liczba czytelników powiększyła się trzykrotnie, a największy spadek – w Borzechowie, gdzie analizowany wskaźnik zmniejszył się o ponad 1/3.

Mapa 8.
Map 8.

Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności w 2016 r.
Public libraries borrowers per 1000 population in 2016

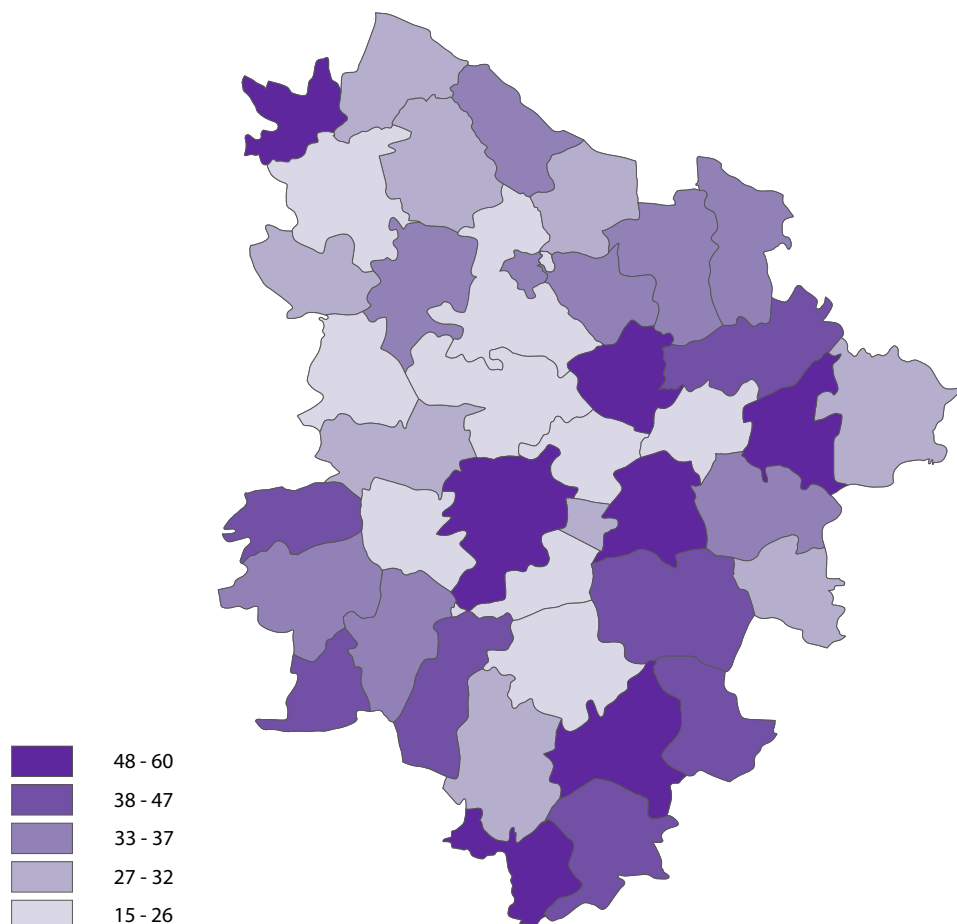

Wyrazem aktywności społeczeństwa jest m.in. działalność organizacji pozarządowych. Jednym z mierników tego zjawiska jest liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. ludności. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym zarejestrowanych było 3075 organizacji pozarządowych – średnio 43 fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców.

Nasycenie poszczególnych gmin organizacjami pozarządowymi było nierównomierne (Mapa 9.). Liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2016 r. wahała się od 15 w Michowie do 60 w Mełgwi. Wśród głównych miast obszaru najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Lublinie (56), następnie w Lubartowie (33), a najniższą w Świdniku (27). Niską wartość wskaźnika odnotowano w gminach wokół Lublina, tj. w Głusku (18), Konopnicy i Jabłonnej (po 21) oraz Wólce (23). W latach 2006 – 2016 we wszystkich gminach zaobserwowano wzrost liczby zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. ludności – największy w Mełgwi i Lublinie (po 24).

Mapa 9.
Map 9.

Fundacje stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. ludności w 2016 r.
Foundations, associations and social organisations per 10 thous. population in 2016

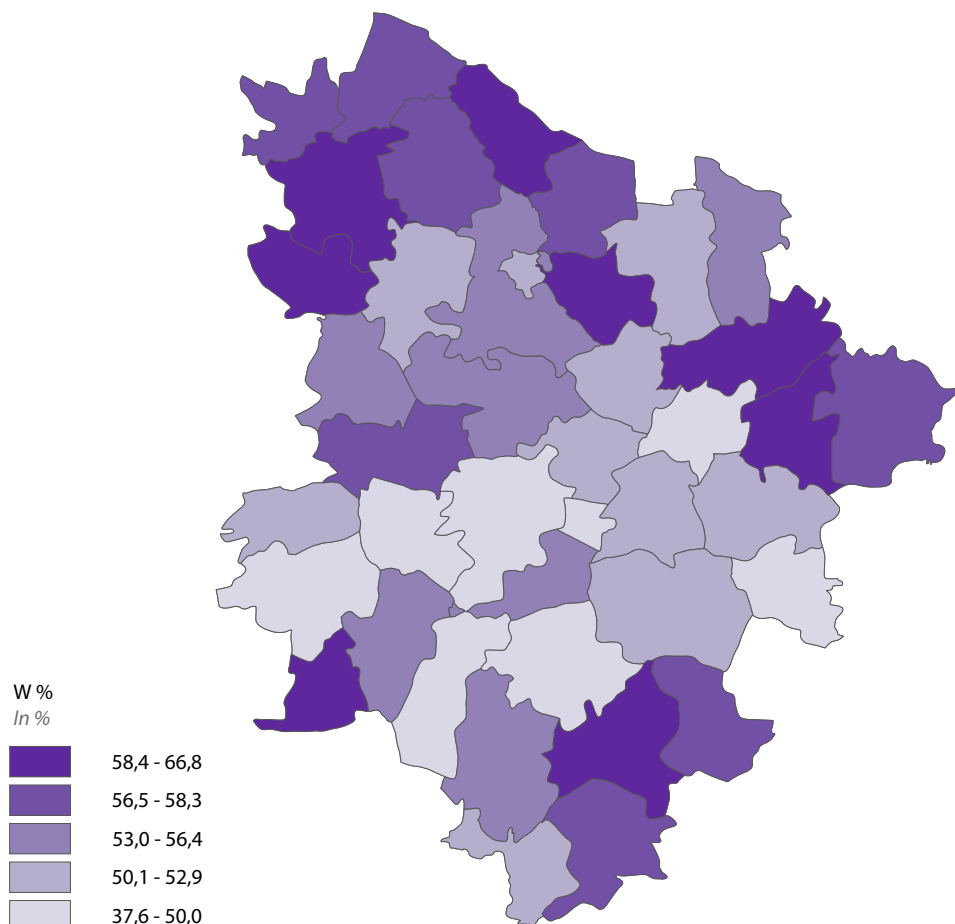

Świadomość możliwości współdecydowania w sprawach istotnych dla społeczności lokalnych stanowi wyznacznik aktywności obywatelskiej, która przyczynia się do rozwoju danego obszaru. Odpowiednim miernikiem takiej aktywności jest frekwencja wyborcza, zwłaszcza w wyborach samorządowych.

W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w wyborach do rad gmin przeprowadzonych w 2014 r. odnotowano frekwencję na poziomie 46,45%, a w 2006 r. – 45,41%. Zarówno w 2014 r. jak i w 2006 r. jej poziom był niższy niż przeciętnie w województwie (odpowiednio 49,88% i 48,56%). Wartości tego wskaźnika w przekroju gminnym charakteryzowały się znaczną rozpiętością (Mapa 10.). Najwyższą frekwencję wyborczą odnotowano w Ostrówku (66,76%), Puchaczowie (66,61%) i Borzechowie (65,25%), a najniższą w Świdniku (37,63%), Trawnikach (40,88%), Lublinie (41,02%), Łęcznej (43,29%) i Konopnicy (45,40%).

Mapa 10.
Map 10.

Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2014 r.
Turnout in the local government elections in 2014

Analiza kapitału ludzkiego zgromadzonego w gminach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego pozwoliła na zidentyfikowanie gmin o największym potencjale ludzkim. Zgodnie z wynikami badania (Tablica 5.), w 2016 r. najwyższą wartość wskaźnika syntetycznego w kategorii kapitału ludzkiego osiągnął Puchaczów (66,4 pkt). Na kolejnych miejscach w rankingu uplasowały się Lublin (55,7), Ludwin (51,0), Wólka (48,6), Niemce (48,6), Łęczna (47,4), Głusk (45,6) i Borzechów (45,1). Wśród jednostek o najniższym potencjale ludzkim znalazły się: Michów (22,3 pkt), Trawniki (22,5), Rybczewice (25,5), Jabłonna (27,5), Uścimów (28,1), Wysokie (28,5) i Bychawa (29,3). Średnia wartość wskaźnika potencjału ludzkiego wyniosła 38,0 pkt. Powyżej tej średniej znalazło się 19 gmin.

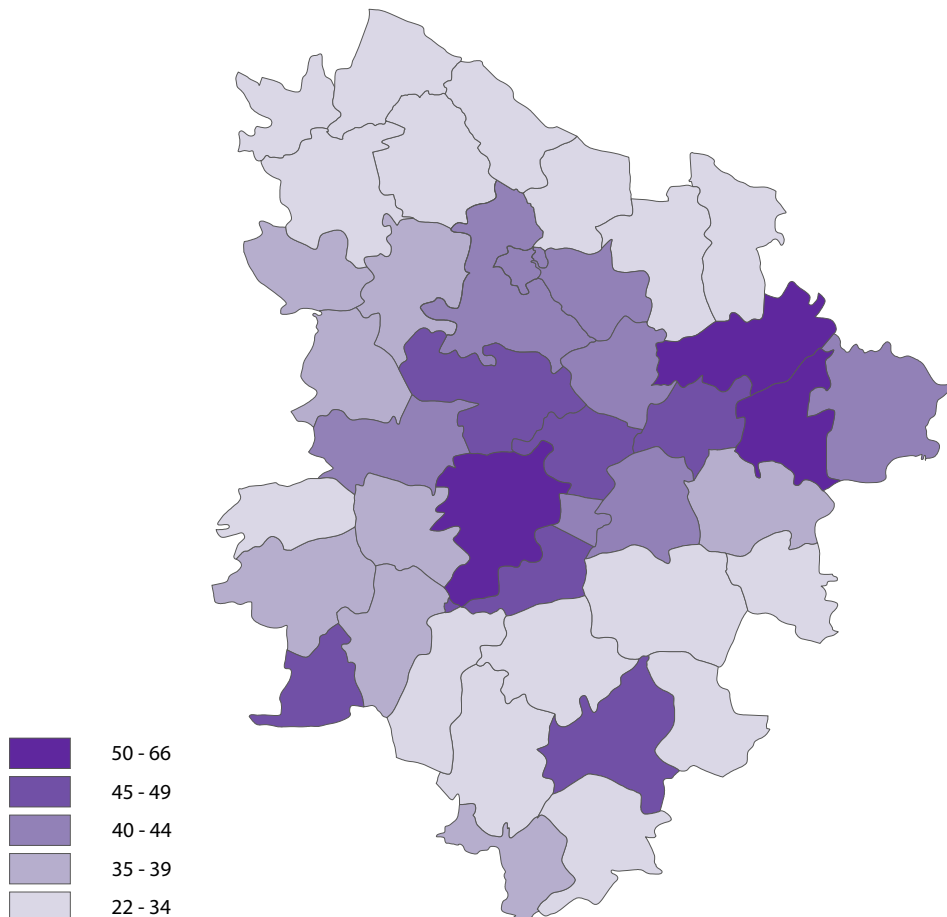
Najwyższe wartości wskaźnika potencjału ludzkiego odnotowano w gminach znajdujących się w centrum Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (Mapa 11.), pomiędzy Lublinem a Puchaczowem. Gminy te charakteryzują się najwyższą gęstością zaludnienia, największym przyrostem rzeczywistym ludności i przyrostem naturalnym oraz niskim udziałem bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. Są to gminy, w których istnieją największe możliwości i szanse znalezienia pracy lub gminy blisko takich położone.

Z kolei najniższe wartości wskaźnika syntetycznego zaobserwowano w gminach położonych na północy i południu Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Gminy te charakteryzują się niską gęstością zaludnienia i procesami depopulacyjnymi skutkującymi ubytkiem ludności oraz dużym udziałem bezrobotnych wśród

ludności w wieku produkcyjnym. Jednakże gminy te charakteryzują się dość dużym zaangażowaniem społecznym.

Mapa 11.
Map 11.

Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze potencjału ludzkiego w 2016 r.
Synthetic indicator value in the area of human potential in 2016

W porównaniu z 2006 r. zaobserwowano niewielkie zmiany w rankingu częściowym, co potwierdza wartość współczynnika korelacji rang Spearmana na poziomie 0,95. W latach 2006-2016 swoją pozycję w rankingu poprawiło 17 gmin, pogorszyło – 21, a w 3 przypadkach nie odnotowano zmian. Największy awans odnotowano w przypadku Spiczyna (o 25 pozycji, z miejsca 34 na 9). Był on przede wszystkim wynikiem zwiększenia się liczby ludności, dodatnim przyrostem naturalnym, poprawą wskaźnika bezrobocia oraz większą aktywnością społeczną. Z kolei największy spadek w rankingu dotyczył Konopnicy (o 14 pozycji, z miejsca 7 na 21). Spadek ten był wynikiem zmniejszenia dynamiki wzrostu liczby ludności, spadkiem czytelnictwa oraz słabym zaangażowaniem społecznym mieszkańców. Liderzy rankingów – Puchaczów i Lublin pozostali na swoich miejscach.

Tablica 5.
Table 5.

Ranking – potencjał ludzki
Ranking – human potential

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>
	2006		2016	
	Abramów	38,1	20	37,8
Bełżyce	33,0	33	35,8	23
Borzechów	47,6	4	45,1	8
Bychawa	34,3	29	29,3	35
Cyców	35,6	25	40,8	15
Firlej	26,4	39	33,2	30
Garbów	37,1	22	39,1	19
Głusk	39,3	19	45,6	7
Jabłonna	30,2	36	27,5	38
Jastków	36,7	23	42,6	11
Jeziorzany	40,8	13	34,3	26
Kamionka	40,7	14	35,4	24
Kock	34,9	28	30,2	33
Konopnica	43,0	7	37,8	21
Krzczonów	34,0	31	42,3	12
Lubartów – miasto	47,4	5	42,1	13
Lubartów	34,0	30	40,3	16
Lublin	53,8	2	55,7	2
Ludwin	41,2	11	51,0	3
Łączna	43,0	8	47,4	6
Mełgiew	39,3	18	40,0	17
Michów	25,7	40	22,3	41
Milejów	29,4	37	34,6	25
Niedrzwica Duża	42,3	9	39,2	18
Niedźwiada	37,9	21	31,2	32
Niemce	39,7	16	48,6	5
Ostrów Lubelski	39,5	17	34,1	27
Ostrówek	36,3	24	31,8	31
Piaski	33,2	32	29,5	34
Puchaczów)	64,9	1	66,4	1
Rybczewice	25,1	41	25,5	39
Serniki	40,9	12	42,9	10
Spiczyn	30,5	34	44,0	9
Strzyżewice	39,7	15	33,8	28
Świdnik	48,0	3	41,3	14
Trawniki	27,1	38	22,5	40
Uścimów	35,6	26	28,1	37
Wojciechów	35,4	27	33,6	29
Wólka	46,4	6	48,6	4
Wysokie	30,3	35	28,5	36
Zakrzew	41,8	10	37,4	22

Rozdział 4

Chapter 4

Infrastruktura

Infrastructure

Zagadnienie infrastruktury obejmuje zarówno infrastrukturę drogową, jak i techniczną. Istnienie i jakość obu stanowi o atrakcyjności danego obszaru, a więc również o możliwościach jego rozwoju.

Gęstość infrastruktury technicznej wraz z dostępnością komunikacyjną tworzą potencjał infrastrukturalny. Wysokie nasycenie infrastrukturą techniczną sprzyja rozwojowi działalności gospodarczej poprzez relatywną łatwość w dostępie do podstawowych mediów. Wysoka dostępność transportowa umożliwia natomiast redukcję czasu i kosztów transportu. Przyczynia się do wzrostu efektywności gospodarowania zasobami oraz umożliwia rozszerzenie zasięgu terytorialnego funkcjonowania przedsiębiorstw poprzez swobodny dostęp do odległych rynków zbytu. Krótki czas dojazdu pozwala także mieszkańcom na pokonywanie coraz większych odległości w drodze do pracy, dzięki czemu ulega rozszerzeniu zasób potencjalnych pracowników (Nazarczuk, 2013).

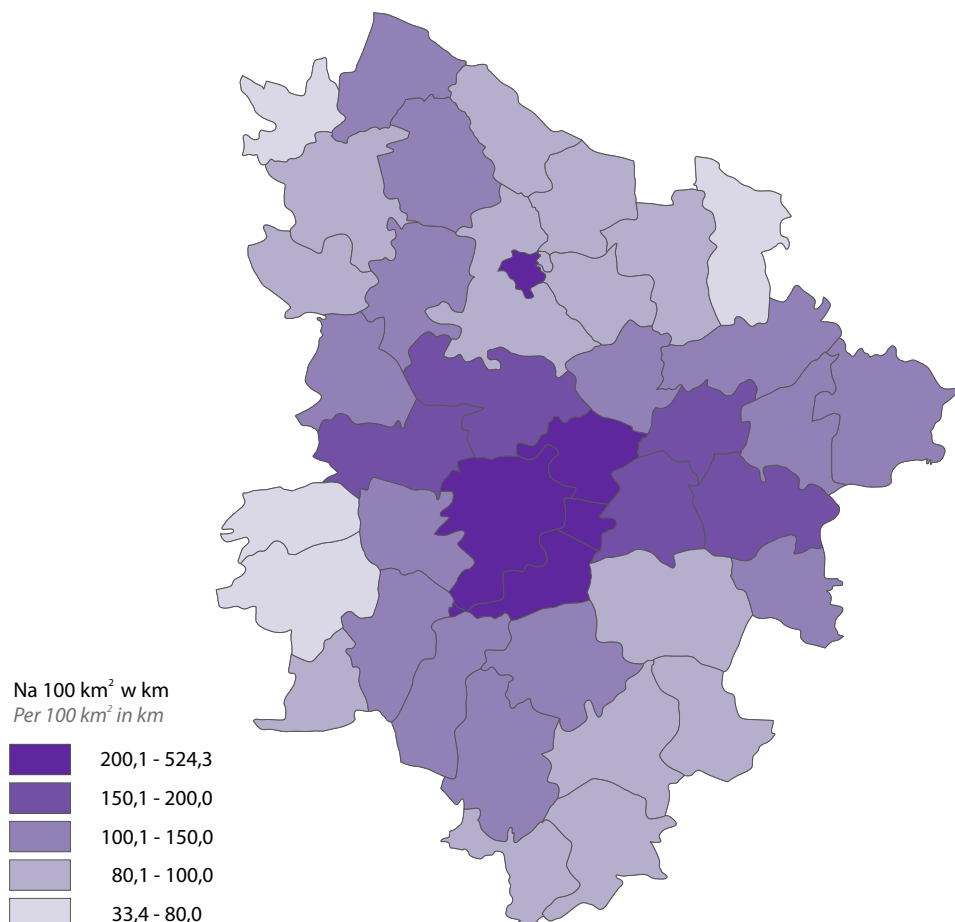
Celem niniejszego rozdziału jest analiza potencjału infrastrukturalnego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Aby przedstawić wszystkie aspekty jego potencjału spośród 10 wskaźników (patrz Metodologia badania) wybrano 5: długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej na 100 km² powierzchni, korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności, korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ogółu ludności, zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca oraz zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca.

Zachodzące przemiany społeczno-gospodarcze, dbałość o poprawę stanu środowiska, nowe rozwiązania technologiczne to tylko kilka czynników, które miały wpływ na infrastrukturę wodociągowo-kanalizacyjną. Często władze niektórych gmin w celu zwiększenia ich atrakcyjności oraz konkurencyjności w regionie, podejmowały działania zmierzające do poprawy wyposażenia gospodarstw domowych w obiekty i urządzenia infrastruktury wodno-ściekowej. Istotny wpływ na jej obecny stan miały inwestycje dofinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007-2013 (*Infrastruktura...*, 2016). W 2016 r. długość sieci wodociągowej w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wyniosła 5486,0 km. W okresie od 2006 r. długość ta wzrosła o 14,1%. Średnia gęstość sieci wodociągowej liczone jako długość sieci na 100 km² powierzchni ukształtowała się na poziomie 130,0 km i była wyższa niż w województwie o 43,9 km.

Analiza zróżnicowania wskaźnika na poziomie gmin (Mapa 12.) wykazała wyraźną dysproporcję pomiędzy największymi miastami (Świdnik – 524,3 km na 1km², Lubartów – 514,0 km i Lublin – 430,8 km) a pozostałymi gminami. Wskaźnik gęstości sieci wodociągowej w Świdniku był dwukrotnie wyższy niż w Głusku (4 gmina według wielkości wskaźnika) i 15 razy niż w Wojciechowie (gmina o najmniejszym zagęszczeniu). Jednakże w Wojciechowie wskaźnik ten w okresie ostatnich 10 lat zwiększył się 3,5-krotnie. Średnia gęstość sieci wodociągowej w 32 gminach była wyższe niż w województwie.

Mapa 12.
Map 12.

Sieć wodociągowa w 2016 r.
Water supply system in 2016

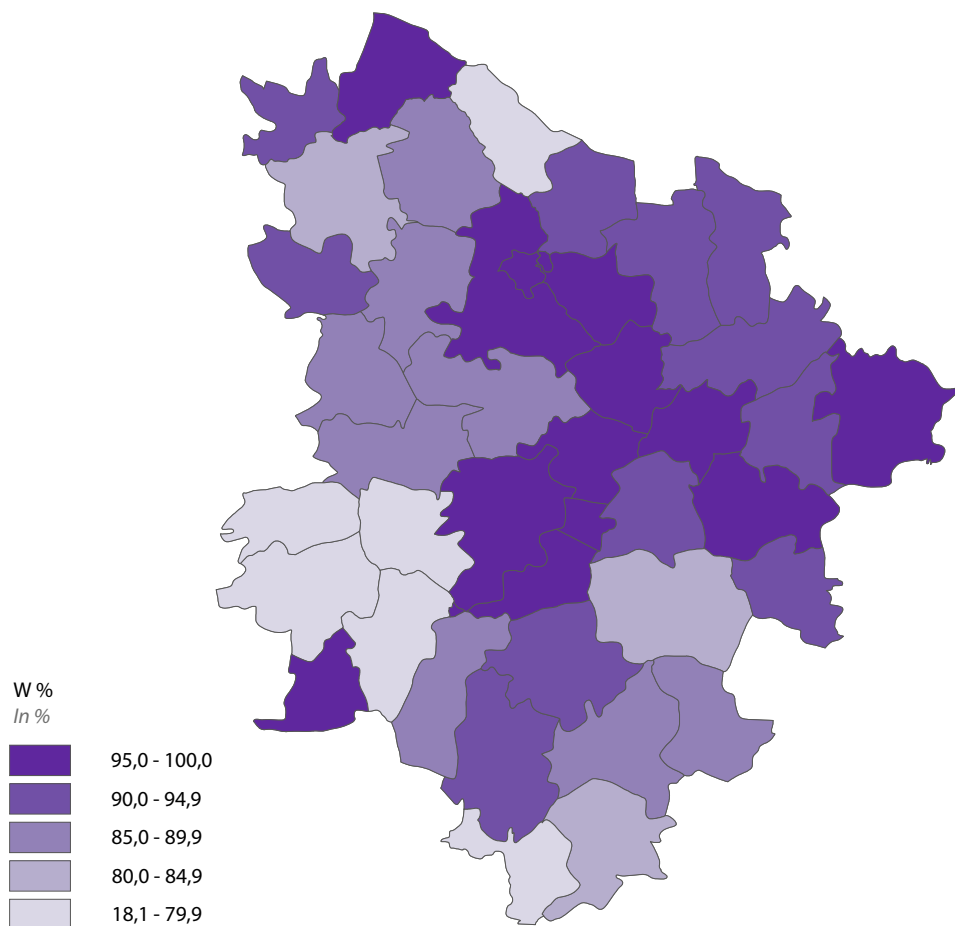

W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym z sieci wodociągowej korzystało 91,8% ludności, czyli o 4,9 p. proc. więcej niż w województwie. Najwięcej osób korzystało z sieci wodociągowej w Wólce (100,0%), Łęcznej (99,3%) i Milejowie (98,6%), natomiast najmniej w Wojciechowie (18,1%), Konopnicy (50,7%) i Zakrzewie (58,2%). W 26 gminach udział osób korzystających z wodociągów był większy od średniego udziału w województwie. W okresie dziesięciu lat tylko w Wysokim zanotowano zmniejszenie się udziału osób korzystających z wodociągu. Największy wzrost odnotowano w Cycowie (o 36,9 p. proc.), Kocku (36,6 p. proc.) i Milejowie (36,3 p. proc.).

Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym kształtował w 2016 r. na poziomie 32,0 m³ na 1 mieszkańca, o 3,9 m³ więcej niż średnio w województwie. W gospodarstwach domowych zużycie wody per capita wahało się od 55,5 m³ w Wysokim do 3,3 m³ w Wojciechowie. Tak niska wartość tego wskaźnika powodowana jest niskim zwodociągowaniem Wojciechowa.

Mapa 13.
Map 13.

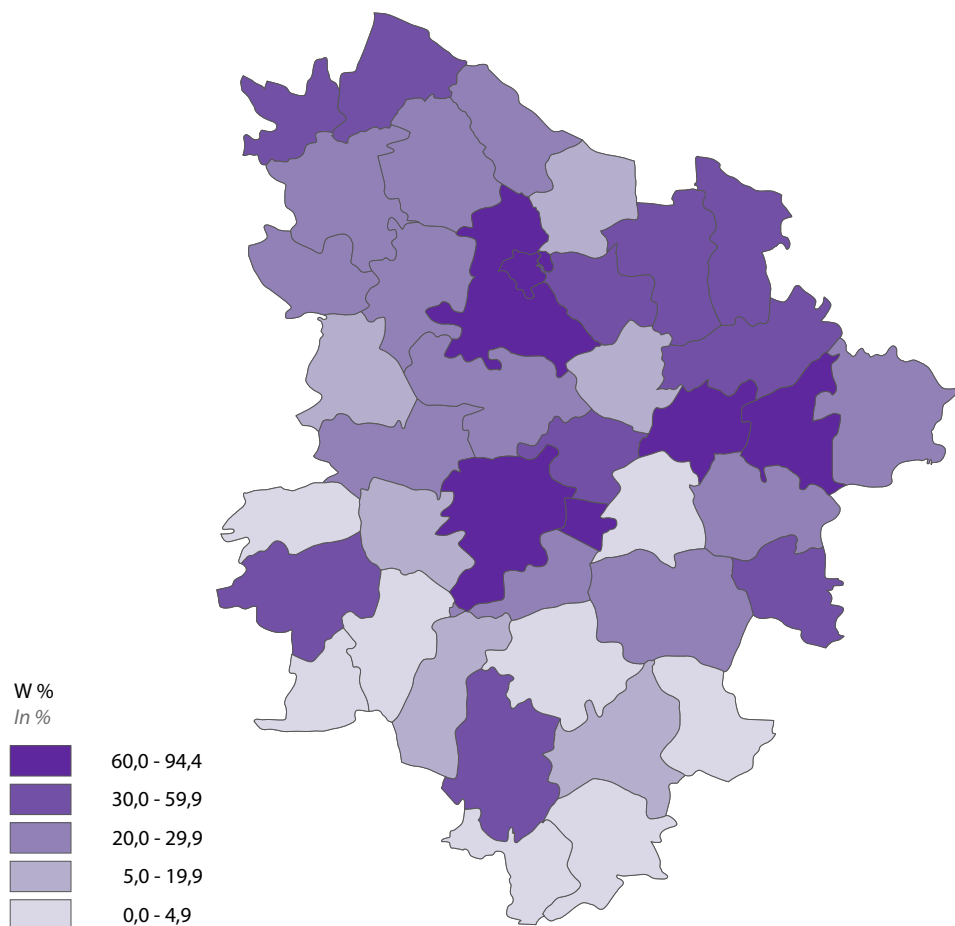
Korzystający z instalacji wodociągowej w 2016 r.
Persons using water supply system in 2016

Rozwój sieci kanalizacyjnej jest ważny nie tylko w kontekście zapewnienia odpowiednich standardów życia dla mieszkańców ale również dla lepszej ochrony środowiska. W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym długość czynnej sieci kanalizacyjnej wynosiła 1865,9 km. W ciągu 10 lat wybudowano 789,0 km nowej instalacji kanalizacyjnej. Zaobserwowano również zmniejszenie się różnicy w długości między siecią wodociągową a kanalizacyjną, co spowodowane było bardziej dynamicznym wzrostem długości sieci kanalizacyjnej (73,3%) niż wodociągowej (14,1%). W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym z sieci kanalizacyjnej korzystało 64,9% ludności, czyli o 12,4 p. proc. więcej niż w województwie. Najwięcej osób korzystało z sieci kanalizacyjnej w Świdniku (94,4%), Lubartowie (93,2%) i Lublinie (91,7%). Wyższy udział osób korzystających z kanalizacji niż w województwie (52,5%) zaobserwowano jeszcze w trzech gminach – w Łęcznej (83,4%), Puchaczowie (80,1%) i gminie Lubartów (65,8%). W trzech gminach: Borzechów, Rybczewice, Zakrzew mieszkańcy nie korzystali z sieci kanalizacyjnej. Sytuacja ta uległa poprawie względem 2006 r., kiedy to z sieci nie korzystało 9 gmin. Największy wzrost udziału ludności korzystającej z sieci odnotowano w Puchaczowie (o 55,2 p. proc.) i gminie Lubartów (o 41,5 p. proc.).

Mapa 14.
Map 14.

Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w 2016 r.
Persons using sewage system in 2016

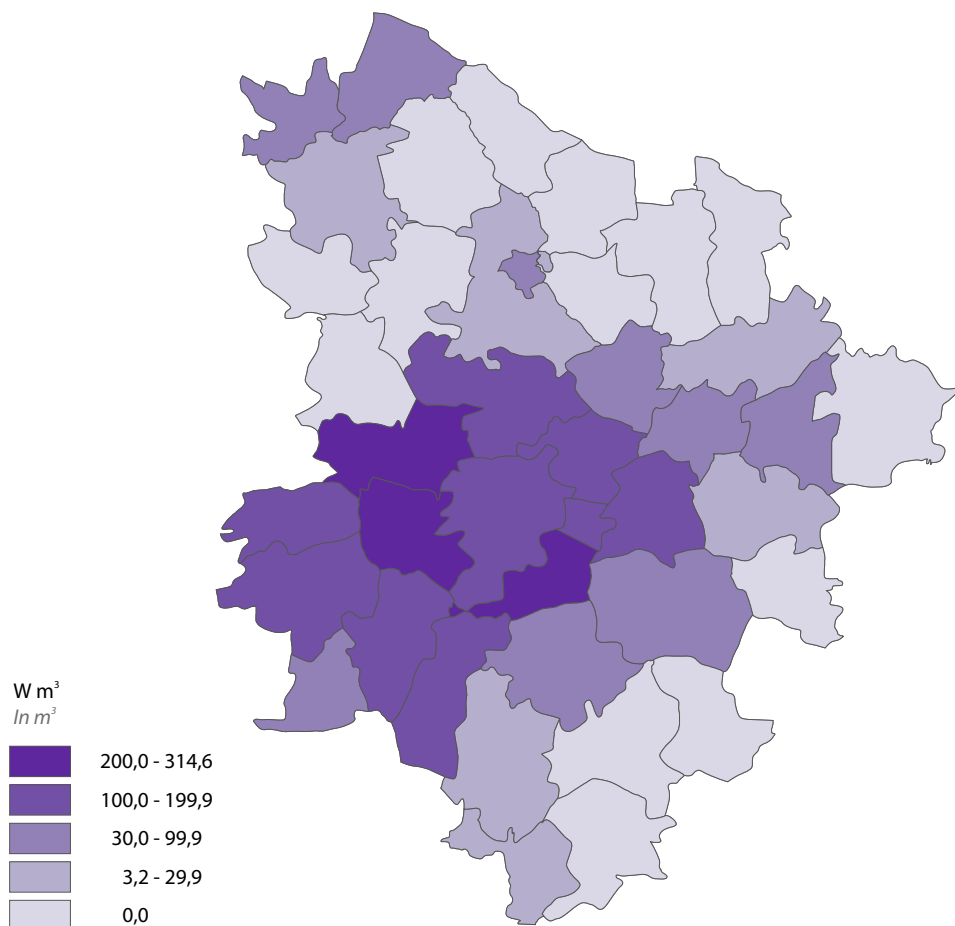
Gaz ziemny z sieci jest paliwem wydajnym, wygodnym i ekologicznym, które jest stosowane w domach mieszkalnych oraz w przemyśle. Używanie go w gospodarstwach domowych wpływa na poprawę warunków życia. Ma także wpływ na poprawę konkurencyjności podmiotów gospodarczych (obniżenie kosztów produkcji poprzez zamianę paliwa droższego – propanu-butanu – na tańsze). Zwiększa również możliwość rozwoju turystyki w regionie (budowa infrastruktury przyjaznej środowisku). Ponadto gaz ziemny stwarza możliwość stosowania ekologicznych i oszczędnych w eksploatacji technologii wytwarzania energii cieplnej (*Infrastruktura...*, 2016).

W 2016 r. długość czynnej sieci gazowej w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wynosiła 3155,2 km i stanowiła 35,6% długości sieci w województwie. Udział ten wzrósł o 1,4 p.proc. względem 2006 r. Na analizowanym obszarze 14 gmin nie posiadało sieci gazowej. W większości były to gminy powiatu lubartowskiego.

Zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym kształtowało się na poziomie 119,2 m³ na 1 mieszkańca, o 44,9 m³ więcej niż średnio w województwie. Względem 2006 r. zużycie to wzrosło o 9,2 m³. W 27 zgazyfikowanych gminach podregionu lubelskiego średnie zużycie per capita wahało się od 3,2 m³ w Bychawie do 314,6 m³ w Konopnicy. Największe średnie zużycie gazu zaobserwowano w centralno-zachodniej części obszaru, tj. w Lublinie, Świdniku i okolicznych gminach.

Mapa 15.
Map 15.

Zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2016 r.
Consumption of gas from gas supply system in households per capita in 2016

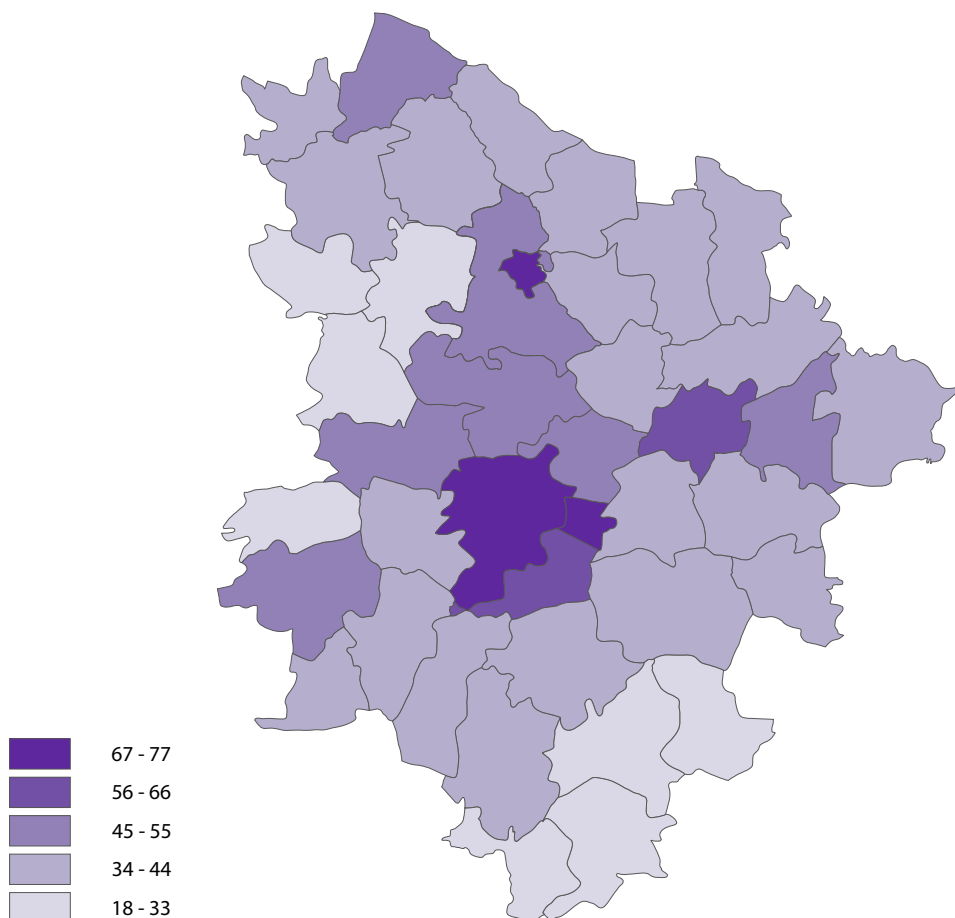
Analiza przestrzennego rozmieszczenia potencjału infrastrukturalnego wskazała na jego zróżnicowanie (Mapa 16.). W szczególności zauważalny był dystans między największymi ośrodkami miejskimi (Lublin, Świdnik i Lubartów) a pozostałą częścią obszaru.

Zgodnie z wynikami badania (Tablica 6.) w 2016 r. najwyższą wartość wskaźnika syntetycznego w kategorii potencjału infrastrukturalnego osiągnął Świdnik (77 pkt.). Następne w kolejności lokaty zajęło miasto Lubartów (75) i Lublin (72). Były to obszary najbardziej zurbanizowane z największą gęstością sieci wodociągowej i największym odsetkiem ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej.

Najniższe wartości wskaźnika syntetycznego zaobserwowano w gminach leżących w południowo-wschodnich krańcach podregionu oraz gminy w rejonie zachodnim. Gminą o najniższym potencjale infrastrukturalnym okazało się Wysokie (18 pkt.). Nieco wyższe wskaźniki zaobserwowano w Krzczonowie (23), Wojciechowie (28), Kamionce i Zakrzewiu (po 29), Abramowie i Rybczewicach (po 30) oraz Garbowie (33). Były to gminy o niskiej gęstości sieci wodociągowej oraz odsetku korzystających z sieci kanalizacyjnej. W większości tych gmin (oprócz Wojciechowa) nie używano gazu ziemnego w gospodarstwach domowych z powodu braku sieci gazowej.

Mapa 16.
Map 16.

Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze infrastruktura w 2016 r.
Synthetic indicator value in the area of infrastructure in 2016

W porównaniu z 2006 r. zaobserwowano niewielkie zmiany w ranking częściowym, co potwierdza wartość współczynnika korelacji rang Spearmana na poziomie 0,98. W latach 2006-2016 swoją pozycję w rankingu poprawiło 18 gmin, pogorszyło również 18, a w 5 lokata pozostała bez zmian. Największy awans odnotowano w przypadku Cycowa (o 15 pozycji, z miejsca 35 na 20). Był on przede wszystkim wynikiem rozbudowy sieci wodociągowej, co pokazuje wzrost zagęszczenia sieci i wzrost odsetka ludności z niej korzystającej. W gminie tej zwiększył się również odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej. Największy spadek w rankingu dotyczył Bychawy (o 11 pozycji, z miejsca 12 na 23). Spowodowane było to przede wszystkim słabszym rozwojem sieci kanalizacyjnej, co uwidacznia niewielki wzrost odsetka ludności z niej korzystającej, a także zmniejszenie zagęszczenia sieci wodociągowej. Świdnik – lider rankingu nie zmienił swojej pozycji, a Lublin zamienił się miejscem z Lubartowem.

Tablica 6.
Table 6.

Ranking – infrastruktura
Ranking – infrastructure

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>
	2006		2016	
	Abramów	32,5	31	29,9
Bełżyce	39,7	14	45,4	12
Borzechów	36,7	21	36,8	28
Bychawa	40,3	12	38,6	23
Cyców	30,5	35	40,2	20
Firlej	32,3	32	36,7	29
Garbów	32,0	33	33,0	34
Głusk	52,8	5	56,8	5
Jabłonna	36,7	22	34,0	32
Jastków	41,3	9	47,8	10
Jeziorzany	33,5	26	41,3	18
Kamionka	21,7	41	28,7	38
Kock	37,2	19	49,6	7
Konopnica	41,2	10	44,4	13
Krzczonów	29,6	37	22,8	40
Lubartów – miasto	70,4	3	74,5	2
Lubartów	38,2	17	48,0	9
Lublin	71,5	2	72,2	3
Ludwin	26,0	40	33,7	33
Łęczna	57,6	4	60,0	4
Mełgiew	38,4	16	42,1	16
Michów	32,6	30	37,4	27
Milejów	35,0	24	43,0	15
Niedrzwica Duża	40,6	11	39,4	21
Niedźwiada	33,4	27	36,3	30
Niemce	43,1	6	46,2	11
Ostrów Lubelski	37,1	20	38,6	24
Ostrówek	31,1	34	35,6	31
Piaski	34,8	25	37,6	26
Puchaczów)	38,6	15	49,6	8
Rybczewice	32,8	28	30,3	35
Serniki	36,5	23	38,8	22
Spiczyn	39,8	13	40,2	19
Strzyżewice	41,5	8	43,3	14
Świdnik	77,1	1	76,5	1
Trawniki	37,2	18	41,4	17
Uścimów	32,7	29	38,0	25
Wojciechów	27,6	39	28,2	39
Wólka	43,0	7	54,9	6
Wysokie	30,4	36	18,2	41
Zakrzew	29,6	38	29,2	37

Rozdział 5

Chapter 5

Jakość życia

Quality of life

Potencjał jakości życia odzwierciedla zestaw kategorii opisujących warunki funkcjonowania ludności w przekroju terytorialnym, w tym: dostęp do podstawowych usług publicznych, walory przyrodnicze i stopień zanieczyszczenia środowiska, poziom bezpieczeństwa, warunki lokalowe, możliwości zagospodarowania czasu wolnego. Poziom jakości życia jest zarówno jednym z czynników determinujących rozwój, jak i pewnym wyznacznikiem osiągniętego już poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego (Nazarczuk, 2013).

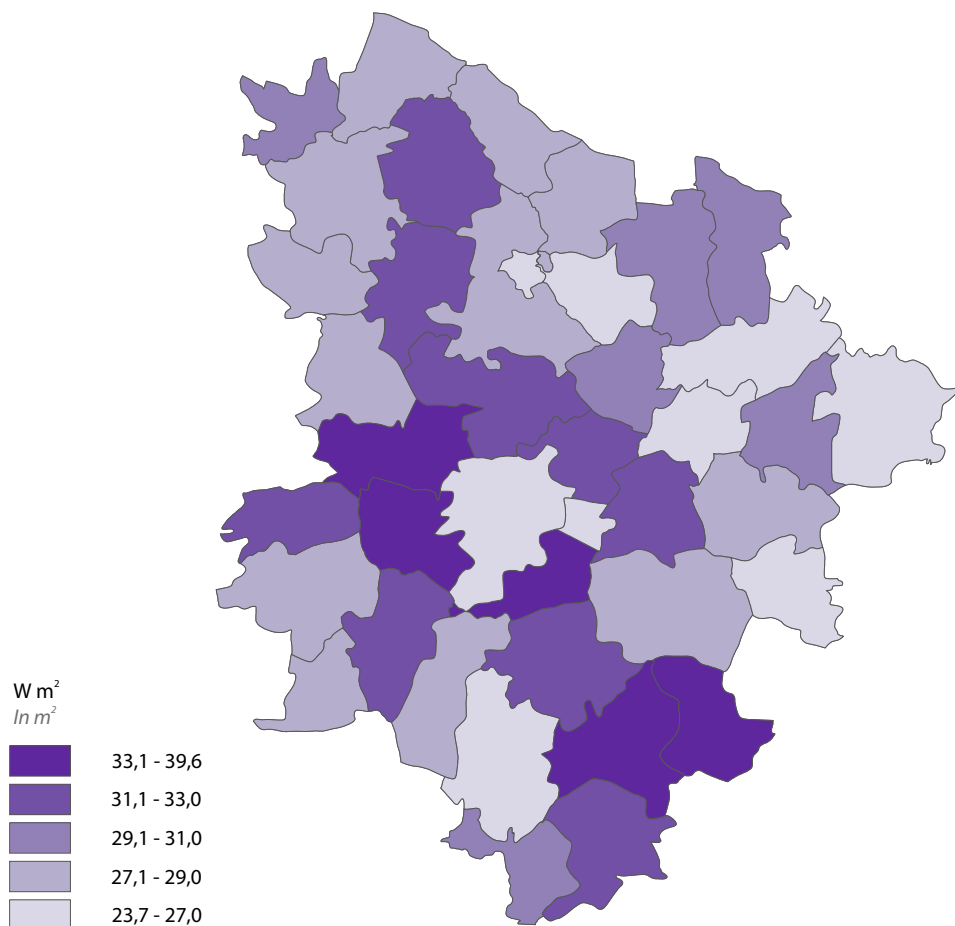
Celem niniejszego rozdziału jest analiza potencjału jakości gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Aby przedstawić wszystkie aspekty jego potencjału spośród 19 wskaźników posługując się odpowiednimi metodami wybrano 14: mieszkania na 1000 mieszkańców, przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m²), udział mieszkań bez gazu sieciowego w ogólnej liczbie mieszkań (w %), mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców, przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oddanego do użytku (w m²), udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem (w %), udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem (w %), lesistość (w %), liczba mieszkańców na jedną aptekę, liczba mieszkańców na jedną przychodnię, dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat, ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi w ciągu roku na 1 mieszkańca (w m³), ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków (w %), odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca (w kg).

Bardzo ważnym aspektem jakości życia mieszkańców są warunki mieszkaniowe. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w zasobach mieszkaniowych znajdowało się 275,2 tys. mieszkań – 35,8% ogółu mieszkań w województwie. Średnio na 1000 mieszkańców analizowanego obszaru przypadało 386,5 mieszkań, o 26,6 więcej niż średnio w województwie. Najwyższą wartość wskaźnika zaobserwowano w Lublinie (439,1), a najniższą w Borzechowie (268,7).

Na jakość życia mieszkańców ma również wpływ wielkość mieszkania, czyli powierzchnia użytkowa mieszkania. Większa powierzchnia użytkowa mieszkania pozwala na bardziej komfortowe życie. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym przypadało średnio 27,8 m² na osobę, niewiele więcej niż w województwie (27,7 m²). Zarówno w podregionie lubelskim, jak i w województwie zaobserwowano wzrost omawianego wskaźnika. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania per capita w gminach jest zróżnicowana (Mapa 17.). W przypadku Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego najwyższą wartość zaobserwowano w Konopnicy (39,6 m²), a najniższą w Świdniku (23,7 m²). Mniejsze przeciętne powierzchnie mieszkań per capita (poniżej średniej wojewódzkiej) odnotowano na obszarach miejskich (Świdnik, Lubartów i Lublin), w gminach miejsko-wiejskich (Łęczna, Bychawa) oraz gminach wiejskich położonych w okolicach Puchaczowa.

Mapa 17.
Map 17.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w 2016 r.
Average usable floor space per capita in 2016

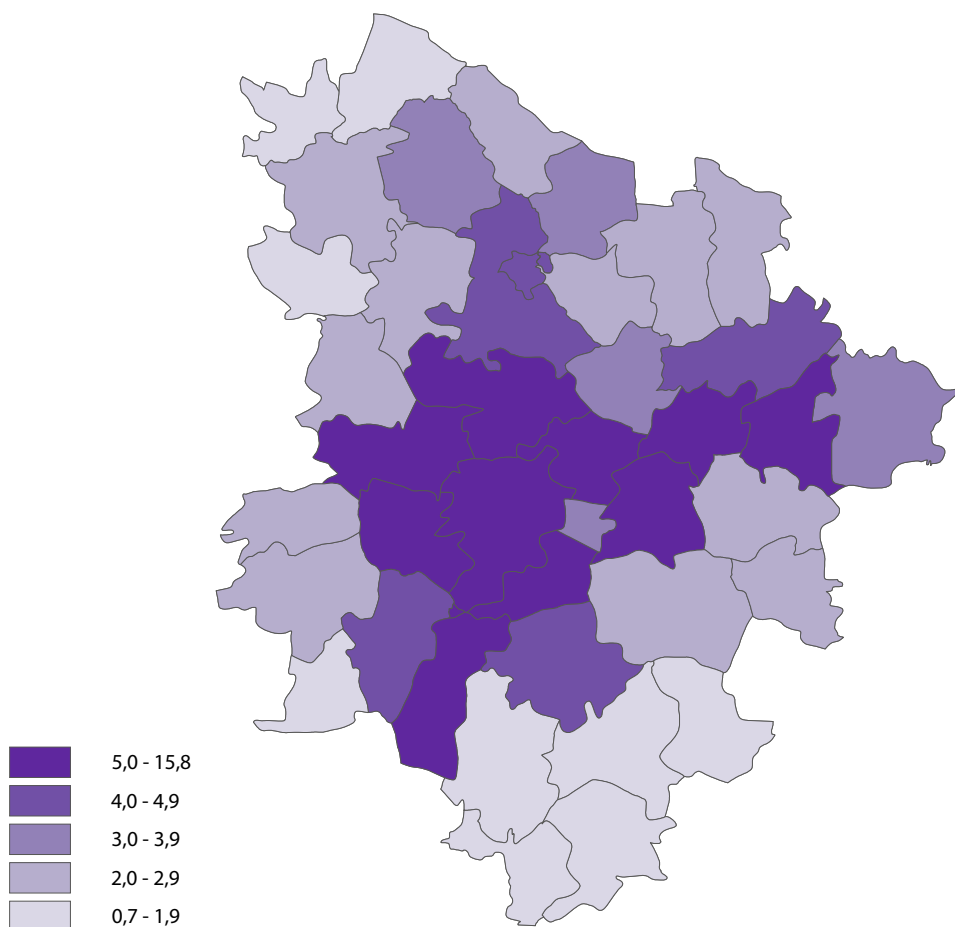
Gaz sieciowy w dużych miastach jest standardem. Część nowoczesnych mieszkań posiada jednak wyłącznie instalację elektryczną funkcjonalnie zastępującą gaz. W zdecydowanej większości mieszkań brak gazu sieciowego wiąże się z brakiem odpowiedniej infrastruktury. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym 35,9% mieszkań nie było podłączonych do sieci gazowej, podczas gdy w województwie takich mieszkań było 57,1%. W 6 gminach analizowanego obszaru w żadnym mieszkaniu nie było gazu sieciowego, w 15 – wartość wskaźnika była wyższa niż 90,0%. Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w Świdniku (2,4%), a następnie w Łęcznej (10,5%) i Lublinie (12,9%). Jedynie w Lublinie odnotowano wzrost udziału mieszkań bez gazu sieciowego względem 2006 r. Jest to spowodowane tym, że wielu inwestorzy nie decydują się na doprowadzenie instalacji gazowej do nowo powstających budynków ze względu na czasochłonne procedury, a także obostrzenia prawne dotyczące warunków technicznych budynków, w których może powstać instalacja gazowa.

Rozwój zasobów mieszkaniowych na danym obszarze odzwierciedla liczba mieszkań oddanych do użytkowania. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym oddano do użytkowania 3,8 tys. mieszkań, co stanowiło 54,4% wszystkich mieszkań oddanych do użytkowania w województwie. Liderem w budownictwie mieszkaniowym okazał się Lublin, gdyż oddano tutaj do użytku 32,7% mieszkań z ogółem w województwie.

Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 osób na danym obszarze określa m.in. poziom zamożności mieszkańców, rozwój zasobów mieszkaniowych, a także poziom atrakcyjności. W 2016 r. wartość tego wskaźnika dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wynosiła 5,4 mieszkania na 1000 osób, o 2,1 mieszkania więcej niż średnio w województwie. Wartość tego wskaźnika dla gmin była bardzo zróżnicowana (Mapa 18.). W największym stopniu wyróżnił się w tym przypadku Głusk (15,8 mieszkania na 1000 osób), a następnie Konopnica (7,3) i Lublin (6,7). Najwięcej mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oddano do użytkowania w centralnej części obszaru metropolitalnego, a najmniej na jego obrzeżach. Widoczna jest tutaj ogromna różnica. Najmniejszą wartość wskaźnika odnotowano w Jeziorzanach (0,7) oraz w Rybczewicach i Wysokim (0,9). Świadczy to o nasileniu procesów suburbanizacji.

Mapa 18.
Mapa 18.

Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 mieszkańców w 2016 r.
Dwellings completed per 1000 persons in 2016

Przeciętna powierzchnia mieszkania oddanego do użytkowania w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wyniosła 89,5 m² i była o 12,2 m² mniejsza niż średnio w województwie. Najmniejsze mieszkania oddano do użytku w Lublinie (63,2 m²), a największe w Zakrzewiu (160,7 m²).

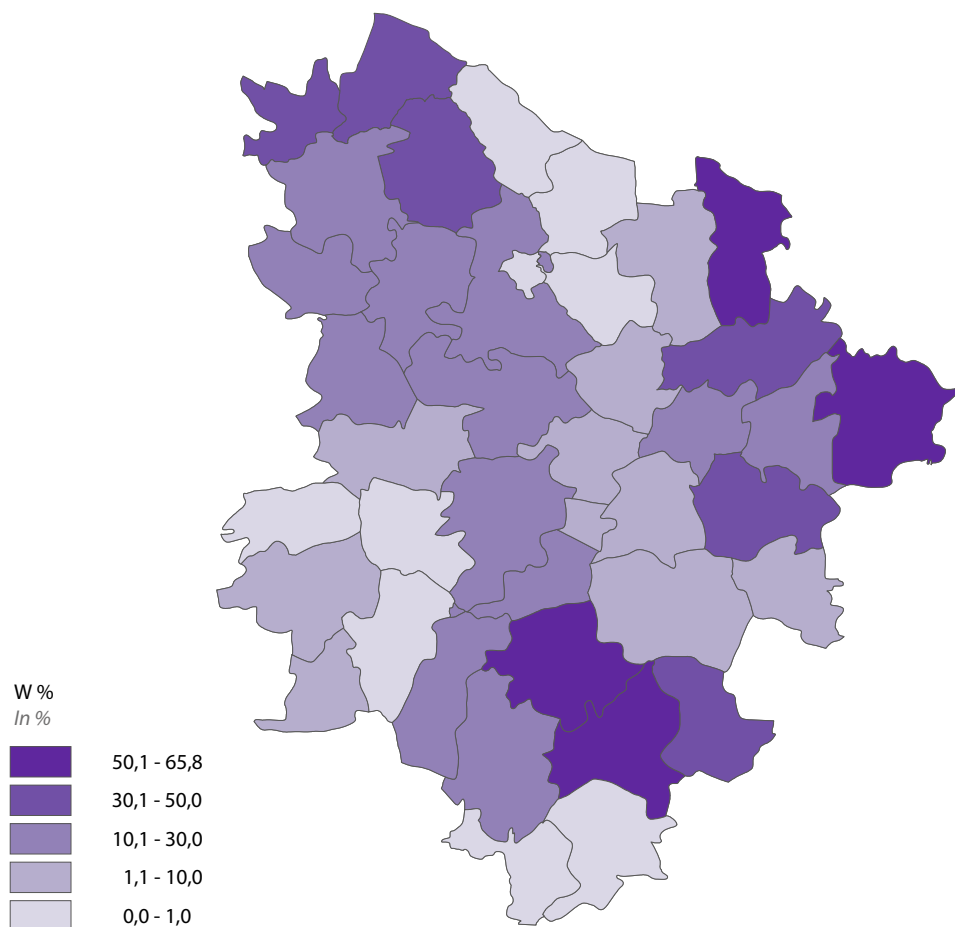
Lubelski Obszar Metropolitalny posiada ogromne walory przyrodnicze i krajobrazowe. Znajduje się tu wiele obszarów i obiektów prawnie chronionych. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2016 r. obejmowała 919,0 km², co stanowiło 21,8% powierzchni obszaru. Najważniejsze obszary prawnie chronione to Poleski Park Narodowy oraz Parki Krajobrazowe: Kozłowiecki, Krzczonowski, Nadwieprzański i Pojezierza Łęczyńskiego.

Mapa 19.

Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2016 r.

Map 19.

The share of area under legal protection in total area in 2016

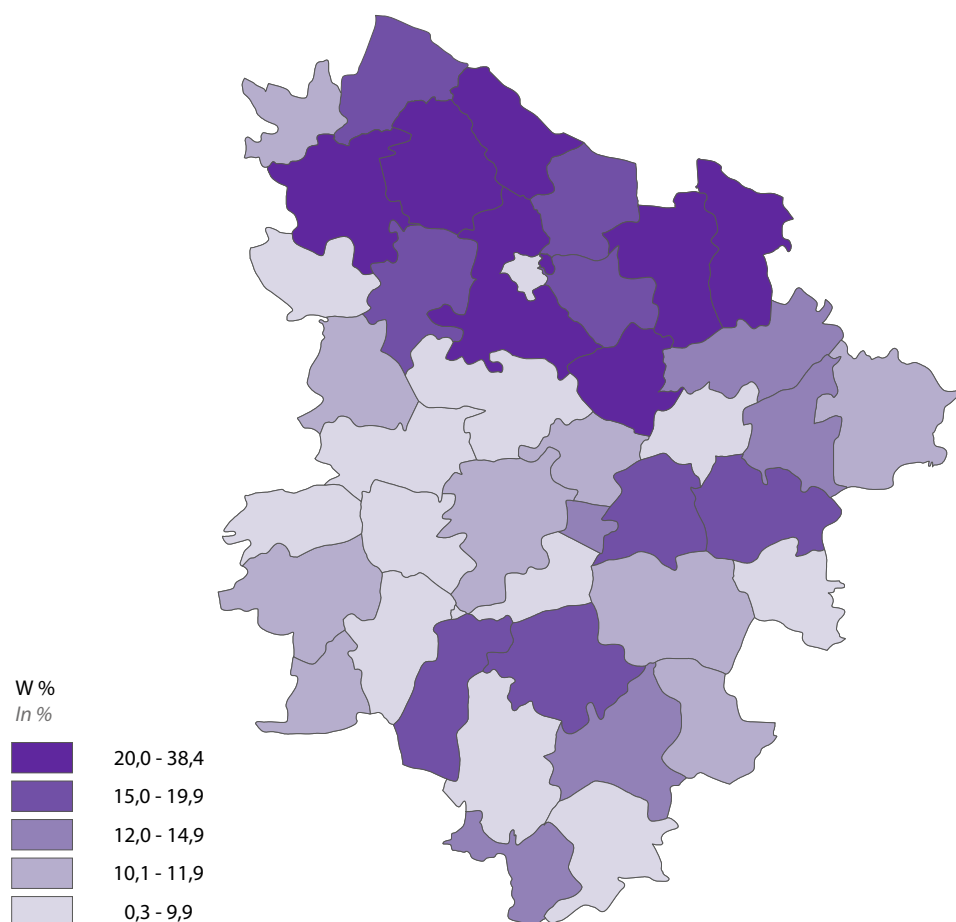

Największym udziałem obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem charakteryzowały się tereny usytuowane w południowej części Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (Krzczonowski Park Krajobrazowy) oraz we wschodniej części (Poleski Park Narodowy i Park Krajobrazowy Pojezierza Łęczyńskiego). W 7 gminach nie występowały obszary prawnie chronione. Najmniejszy udział takich obszarów charakteryzował Konopnicę (0,1%), Niedrzwicę Dużą (0,7%) oraz Mełgiew (1,1%). Najwięcej terenów prawnie chronionych znajdowało się w Jabłonnej (65,8%), Uścimowie (58,3%), Krzczonowie (56,1%) oraz Cycowie (50,2%).

Kolejnym, nie mniej ważnym elementem dla mieszkańców są parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym zajmowały one 0,3% ogólnej powierzchni. W ponad połowie gmin (25) nie było takich terenów. Największy udział terenów zielonych charakteryzował Świdnik (8,2%), a następnie Lublin (5,4%) i Lubartów (2,5%). Najniższy udział takich terenów (0,1%) odnotowano w gminach: Cyców, Strzyżewice, Puchaczów, Bychawa, Jastków i Wólka.

Mapa 20.
Mapa 20.

Lesistość w 2016 r.
Forest cover in 2016

Lasy zajmowały w 2016 r. 14,3% powierzchni Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, o 9,0 p.proc. mniej niż ogółem w województwie. Największe znajdują się na północy obszaru – na terenie powiatu lubartowskiego (Mapa 20.). Najwyższe wartości wskaźnika lesistości odnotowano w gminie Lubartów (38,4%) i Firlej (28,2%).

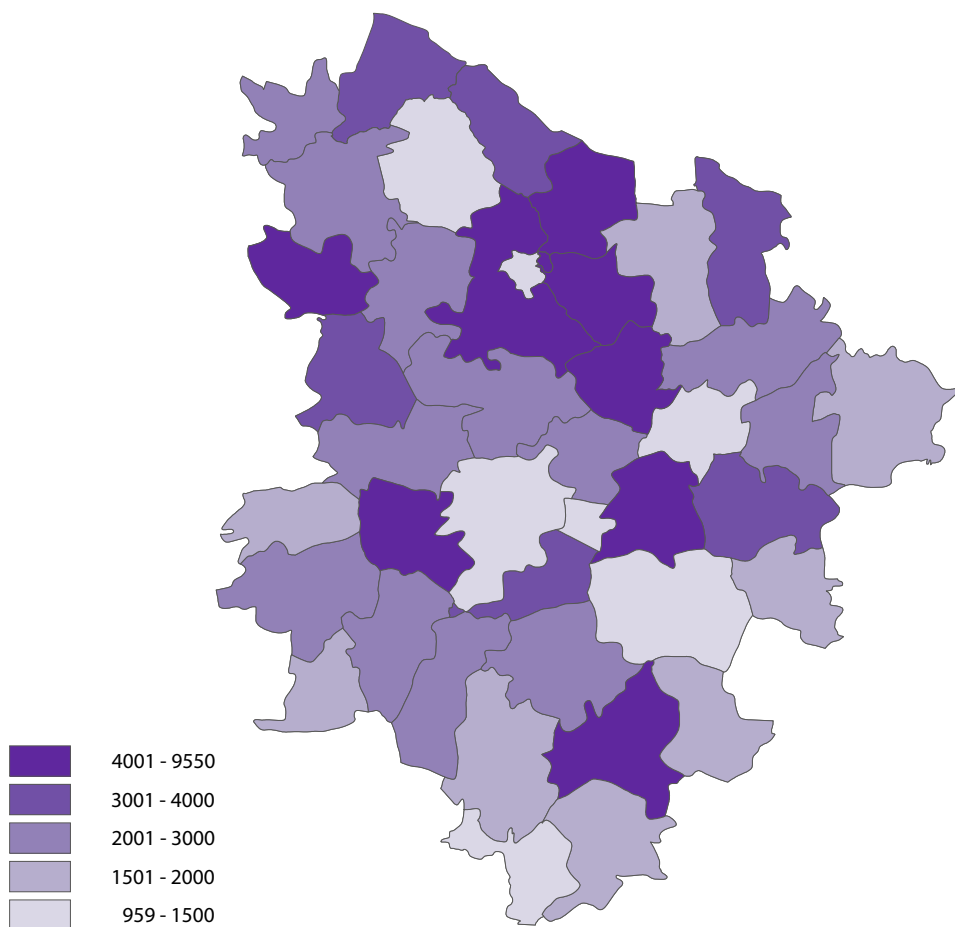
O warunkach życia decyduje również dostępność do służby zdrowia. Istotnym miernikiem w tym wypadku jest przeciętna liczba osób przypadająca na jedną przychodnię, która informuje o obciążeniu zakładów opieki zdrowotnej. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym średnio na 1 przychodnię przypadało 1499 osób, mniej niż średnio w województwie (1739 osób). Względem 2006 r. odnotowano pozytywną tendencję – zmniejszenie wskaźnika o 799 osób, a w województwie – o 934 osoby.

Mapa 21.

Map 21.

Przeciętna liczba osób na 1 przychodnię w 2016 r.

Number of population per out-patient department in 2016

Gminą o najmniejszej liczbie osób przypadających na 1 przychodnię były Piaski (959 osób). W czołówce znalazł się również Lublin (1150), Firliej (1183), Świdnik (1287) oraz Łęczna (1308). W większości gmin (32) zaobserwowano wartość wskaźnika wyższą od średniej dla obszaru metropolitalnego. Największą liczbę osób przypadających na 1 przychodnię odnotowano w Mełgwi (9550). Była to jedna z 13 gmin, w których odnotowano pogorszenie wskaźnika.

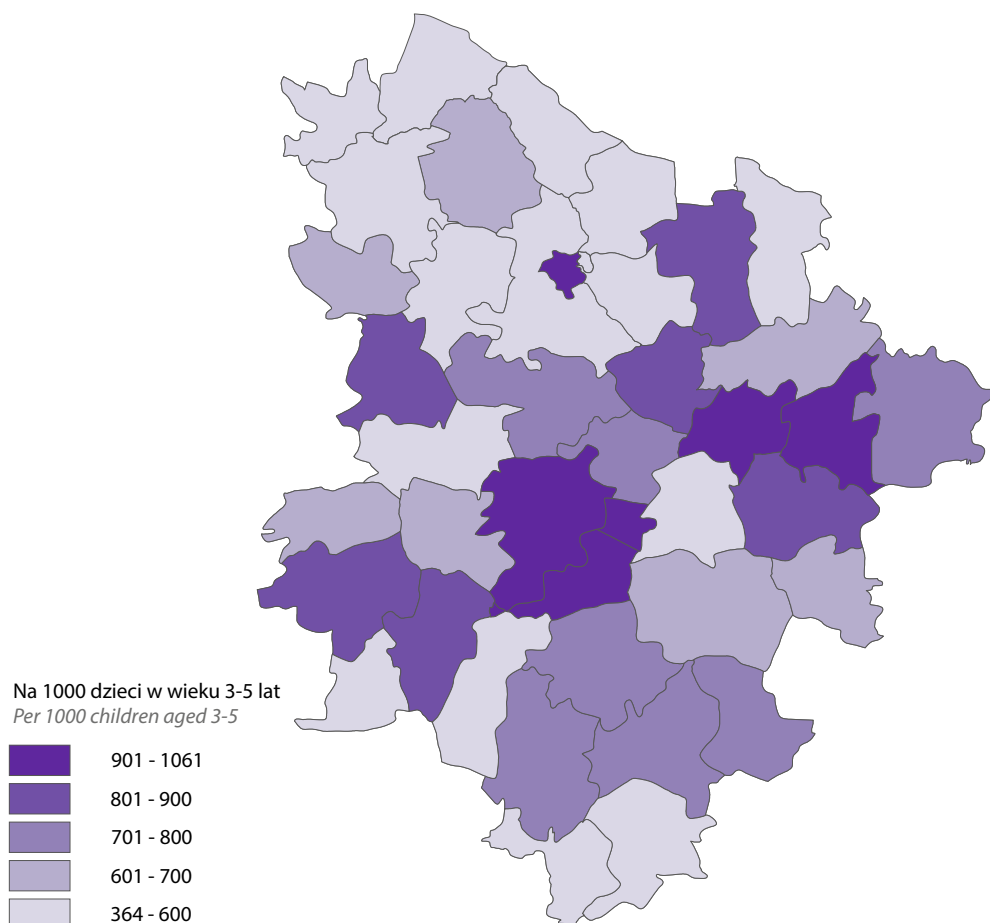
Ważnym aspektem jest również dostępność aptek, co można zmierzyć liczbą osób przypadających na 1 aptekę. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym średnio na 1 aptekę przypadało 2389 osób, mniej niż średnio w województwie (2561 osób). Względem 2006 r. odnotowano wzrost wskaźnika o 61 osób, a w województwie zaobserwowano tendencję odwrotną - spadek o 203 osoby.

Gminą o najlepszym dostępie do aptek okazało się miasto Lubartów, gdzie w 2016 r. na jedna aptekę przypadało 1389 osób. Najwięcej osób na 1 aptekę odnotowano w Głusku (10418).

Bardzo ważnym elementem jakości życia jest dostęp do edukacji. Na poziomie gminnym niezwykle istotny jest dostęp do edukacji przedszkolnej. Wiele badań pedagogicznych i psychologicznych udowodniło, iż pierwsze lata życia dziecka, to kluczowy dla przyszłych osiągnięć okres jego rozwoju. Większość wrodzonych umiejętności dziecka rozwija się intensywnie w wieku przedszkolnym, stąd też podjęcie działań edukacyjnych, pobudzanie rozwoju intelektualnego i społecznego dziecka, przynoszą najlepsze skutki (Matuszczak, 2014).

Mapa 22.
Mapa 22.

Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w 2016 r.
Children in pre-primary education units in 2016

Dostęp dzieci w wieku przedszkolnym do edukacji opisuje liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat. Średnio na 1000 dzieci w wieku przedszkolnym do placówek wychowania przedszkolnego w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w 2016 r. uczęszczało 863 dzieci, więcej niż średnio w województwie lubelskim (792). W okresie ostatnich 10 lat zaobserwowano bardzo pozytywną zmianę, gdyż wzrosła liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną. Omawiany wskaźnik w podregionie lubelskim wzrósł o 82,1% w stosunku do 2006 r.

W największym stopniu z edukacji przedszkolnej korzystały dzieci w Lubartowie i Świdniku, gdzie wskaźnik przekroczył wartość 1000 i wyniósł odpowiednio 1061 dzieci i 1017 dzieci na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat. Na tle Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego wyróżniły się również Puchaczów (995 dzieci), Głusk (991), Łęczna (983) i Lublin (979). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w Wysokim i Zakrzewiu

(odpowiednio 364 i 371 dzieci). Wzrost wskaźnika względem 2006 r. odnotowano we wszystkich gminach omawianego obszaru.

Woda jest jednym z najważniejszych zasobów na ziemi, mającym zasadnicze znaczenie dla wszystkich form życia. Zarówno ilość, jak i jakość zasobów wodnych ma kluczowe znaczenie dla zdrowia ludności oraz dla wszystkich sektorów gospodarki, co powoduje, że staje się ona czynnikiem decydującym o poziomie życia społeczeństwa. Zanieczyszczenie i degradację zasobów wodnych powodowały przede wszystkim ścieki. Najistotniejszym zadaniem, służącym poprawie jakości wód, jest doskonalenie procesów zbierania i oczyszczania ścieków (*Ochrona...*, 2018).

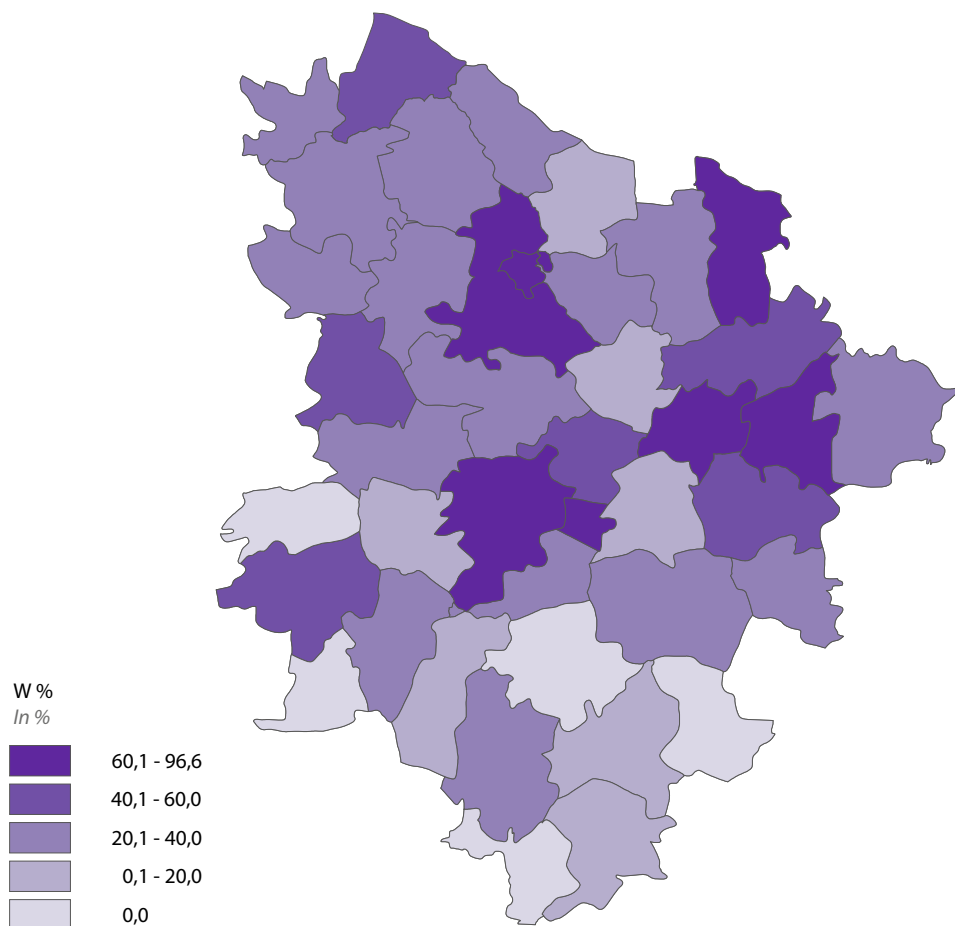
W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym w 2016 r. do wód lub do ziemi odprowadzono 29,5 mln m³ ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia, tj. 42,7% w województwie ogółem. W przeliczeniu na 1 mieszkańca było to 41,4 m³, o 1 m³ mniej niż w 2006 r. Najwięcej ścieków przemysłowych i komunalnych per capita odprowadzono w Puchaczowie (1021,2 m³), gdzie prowadzone jest wydobywanie węgla kamiennego. Kolejną gminą był Milejów, gdzie wartość omawianego wskaźnika była ponad 12-krotnie niższa niż w Puchaczowie, a następną Lublin (50,4 m³). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w Mełgwi (0,8 m³), Niedrzwicy Dużej i Wysokim (po 1,7 m³). W 5 gminach nie odprowadzono ścieków ze względu na brak oczyszczalni ścieków.

Mapa 23.

Map 23.

Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2016 r.

Population connected to waste water treatment plants in 2016

Z oczyszczalni ścieków korzystało w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym 68,8% ludności, o 11,8 p.proc. więcej niż w województwie. Odsetek ten wzrósł o 1,4 p. proc. względem 2006 r., a wzrost ten był niższy niż w województwie (5,1 p. proc.). Najwięcej ludności korzystało z oczyszczalni ścieków w Lublinie (96,6%), a następnie w mieście Lubartów (90,0%), Świdniku (85,1%), Łęcznej (83,0%) i Puchaczowie (81,6%). W większości gmin nastąpiła poprawa względem 2006 r., wyrażona wzrostem odsetka ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków.

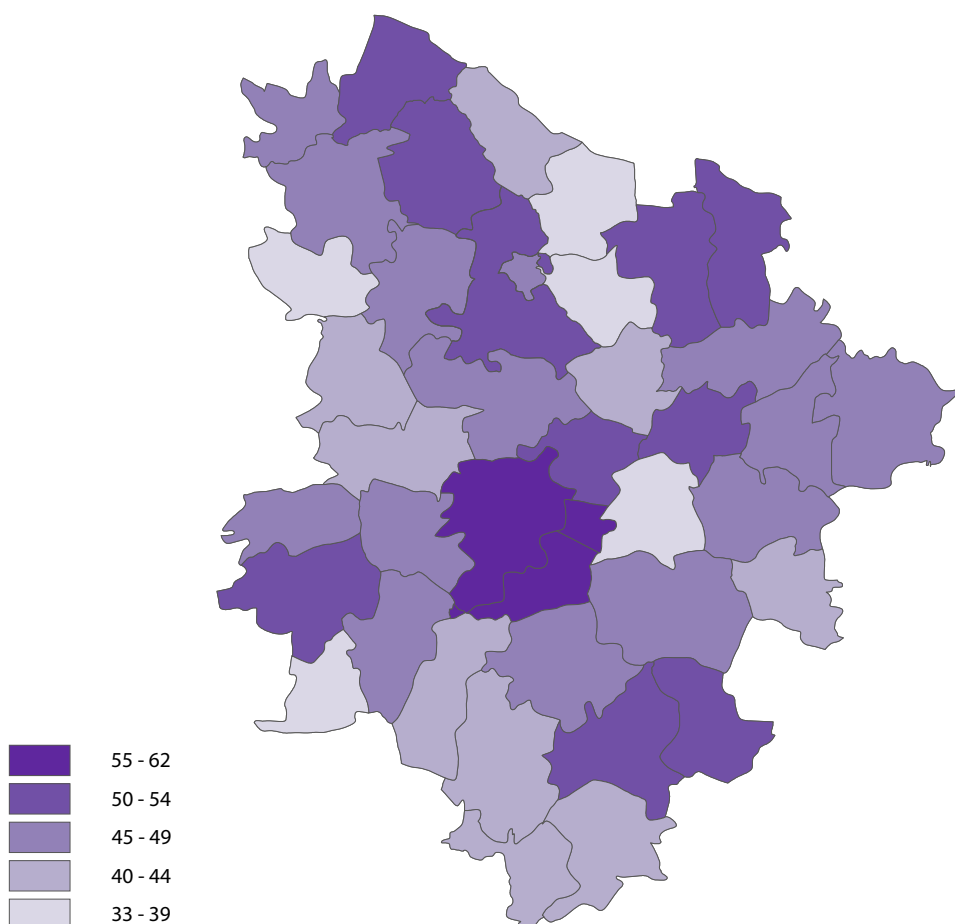
Każda działalność wytwórcza człowieka, prędej czy później wiąże się z wytwarzaniem odpadów. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Terytorialnym z gospodarstw domowych zebrano 203,2 tys. t zmieszanych odpadów komunalnych, co stanowiło 42,3% takich odpadów w województwie. W przeliczeniu na jednego mieszkańca zebrano 145,0 kg odpadów, o 8,0 kg mniej niż 10 lat wcześniej. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Świdniku (211,8 kg), Łęcznej (183,6 kg), Lublinie (173,4 kg) i mieście Lubartów (167,4 kg). Najmniejszą ilość odpadów komunalnych zmieszanych w przeliczeniu na 1 mieszkańca zebrano w Ludwinie (28,7 kg), Rybczewicach (40,5 kg) i Kocku (50,0 kg).

Mapa 24.

Map 24.

Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze jakości życia w 2016 r.

Synthetic indicator value in the area of quality of life in 2016

Analiza potencjału jakości życia zgromadzonego w gminach Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego pozwoliła na zidentyfikowanie gmin o największym potencjale w tym obszarze (Mapa 24.).

Zgodnie z wynikami badania (Tablica 7.), w 2016 r. najwyższą wartość wskaźnika syntetycznego w kategorii jakości życia osiągnął Lublin (61,5 pkt). Na kolejnych miejscach w rankingu uplasowały się Świdnik (60,4) i Głusk (55,9). Wśród jednostek o najniższym potencjale jakości życia znalazły się: Niedźwiada (33,2 pkt), Mełgiew (34,5), Borzechów i Serniki (po 35,4) oraz Abramów (39,2). Średnia wartość wskaźnika potencjału ludzkiego wyniosła 46,6 pkt. Powyżej tej średniej znalazło się 21 gmin.

W porównaniu z 2006 r. zaobserwowano niewielkie zmiany w ranking częściowym, co potwierdza wartość współczynnika korelacji rang Spearmana na poziomie 0,96. W latach 2006-2016 swoją pozycję w rankingu poprawiło 17 gmin, pogorszyło 20, a w 4 przypadkach pozostała bez zmian. Największy awans odnotowano w przypadku gminy Lubartów (o 22 pozycje, z miejsca 35 na 13). Był on przede wszystkim wynikiem polepszenia warunków mieszkalnych ludności, dostępności do służby zdrowia, warunków edukacji przedszkolnej i dbałością o ochronę środowiska. Największy spadek w rankingu dotyczył Bychawy i Borzechowa (o 15 pozycji, odpowiednio z miejsca 16 na 31 oraz z miejsca 24 na 39). W Bychawie spowodowane było to przede wszystkim niekorzystnymi wynikami w dziedzinie ochrony środowiska i niewielkim rozmiarem pozytywnych zmian w innych dziedzinach. W przypadku Borzechowa, natomiast, zaobserwowano pogorszenie warunków mieszkaniowych oraz obniżenie walorów przyrodniczych gminy. Liderzy rankingu: Lublin i Świdnik nie zmieniły swoich pozycji.

Tablica 7.
Table 7.

Ranking – jakość życia
Ranking – quality of life

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>
	2006		2016	
	Abramów	37,0	33	39,2
Bełżyce	42,9	17	51,2	10
Borzechów	39,7	24	35,4	39
Bychawa	43,1	16	42,8	31
Cyców	41,4	22	45,9	23
Firlej	45,2	10	53,2	5
Garbów	39,2	27	44,1	29
Głusk	52,3	4	55,9	3
Jabłonna	44,2	12	49,2	14
Jastków	39,3	26	42,5	32
Jeziorzany	42,8	18	45,3	24
Kamionka	43,2	14	44,7	25
Kock	46,4	8	51,0	11
Konopnica	54,0	3	48,3	16
Krzczonów	45,6	9	54,0	4
Lubartów – miasto	49,8	6	48,0	17
Lubartów	36,1	35	49,6	13
Lublin	63,9	1	61,5	1
Ludwin	34,8	37	47,7	18
Łęczna	47,9	7	51,7	9
Mełgiew	36,6	34	34,5	40
Michów	39,8	23	47,6	19
Milejów	43,2	15	47,5	20
Niedrzwica Duża	42,2	19	48,4	15
Niedźwiada	29,9	41	33,2	41
Niemce	41,7	21	44,6	27
Ostrów Lubelski	42,0	20	50,3	12
Ostrówek	32,9	39	41,0	35
Piaski	44,3	11	46,7	21
Puchaczów)	35,4	36	44,7	26
Rybczewice	39,6	25	52,7	8
Serniki	34,5	38	35,4	38
Spiczyn	38,3	29	41,9	34
Strzyżewice	37,1	31	44,3	28
Świdnik	60,8	2	60,4	2
Trawniki	32,5	40	42,1	33
Uścimów	43,7	13	52,8	7
Wojciechów	37,6	30	45,9	22
Wólka	51,9	5	53,1	6
Wysokie	39,1	28	40,6	36
Zakrzew	37,0	32	43,4	30

Rozdział 6

Chapter 6

Gospodarka

Economy

Potencjał gospodarczy regionu określają te walory i zasoby, które mogą być wykorzystane jako czynniki produkcji w działalności gospodarczej podmiotów i mieszkańców regionu, jak i struktura gospodarki ukształtowana w wyniku działalności produkcyjnej (Nazarczuk, 2013).

Na potencjał gospodarczy danego obszaru mają wpływ zarówno podmioty gospodarcze, które w przeważającej części są w rękach prywatnych, jak i jednostki samorządu terytorialnego, które poprzez swoje kompetencje zaspakajają potrzeby swoich mieszkańców i firm zlokalizowanych na ich terenie.

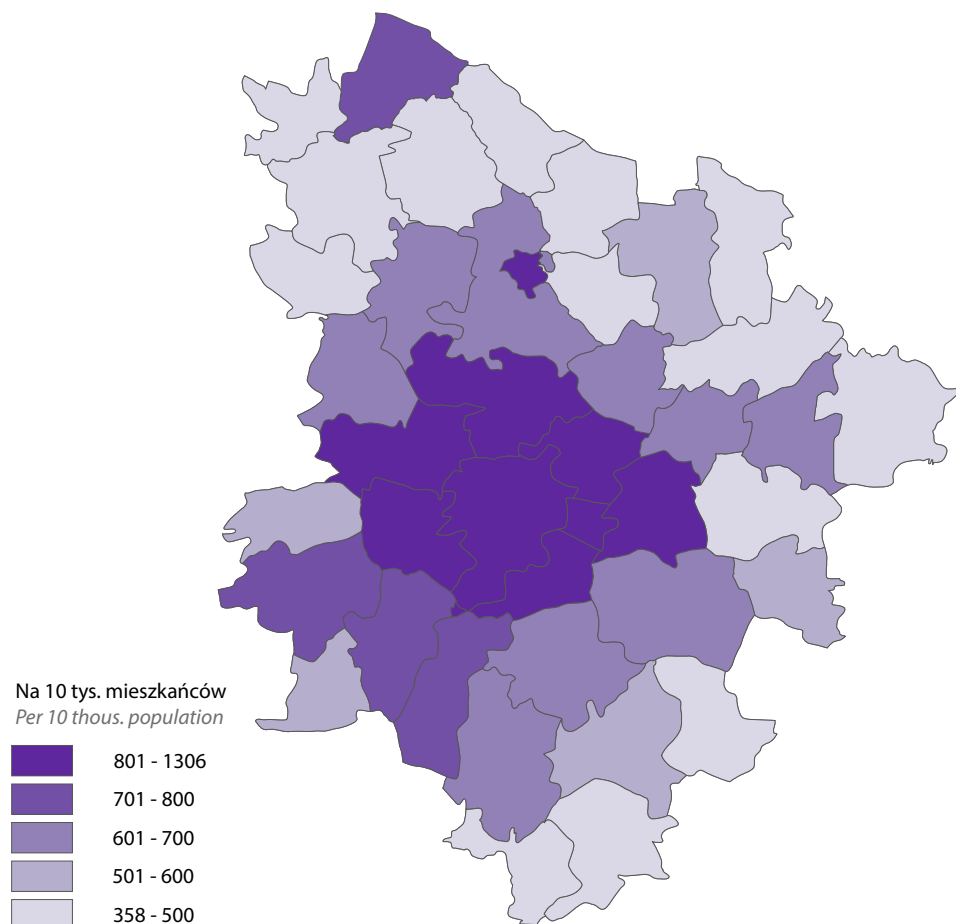
Celem niniejszego rozdziału jest analiza potencjału gospodarczego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Aby przedstawić wszystkie aspekty jego potencjału spośród 14 wskaźników posługując się odpowiednimi metodami wybrano 7: podmioty wpisane do rejestru Regon na 10 tys. mieszkańców, udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych na 1 mieszkańca (w zł), dochody własne w budżecie gmin na 1 mieszkańca (w zł), udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin ogółem (w %), finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca (w zł), odsetek pracujących w przemyśle i budownictwie (w %) i miejsca noclegowe całoroczne na 10 tys. mieszkańców.

W rozwoju gospodarczym ważną rolę pełnią podmioty gospodarki narodowej. To one przyczyniają się do lepszej alokacji zasobów, wprowadzają nowe produkty i usługi na rynek oraz tworzą nowe miejsca pracy. W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym na koniec 2016 r. do rejestru REGON wpisanych było 71,3 tys. podmiotów gospodarki narodowej, więcej o 19,3% niż w 2006 r. W województwie w tym samym czasie liczba podmiotów zwiększyła się o 15,6%. Poziom przedsiębiorczości, mierzonej liczbą podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. ludności, w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wyniósł 1001 i był wyższy niż w województwie o 185 pkt.

W ramach analizowanego obszaru widoczne jest zróżnicowanie w układzie przestrzennym (Mapa 25.). Najbardziej rozwiniętą przedsiębiorczość zaobserwowano w Lublinie (1306 podmiotów na 10 tys. mieszkańców), Konopnicy (1059) i mieście Lubartowie (1034). Gminy o największej aktywności podmiotów gospodarczych znajdowały się w centrum analizowanego obszaru i były położone wokół Lublina. Dodatkowo zaliczało się do nich również miasto Lubartów. Były to gminy, w których wartość wskaźnika przedsiębiorczości przekroczyła wartość średnią dla podregionu lubelskiego. Najniższą koncentrację podmiotów gospodarczych zaobserwowano na obrzeżach obszaru metropolitalnego. Najniższy wskaźnik przedsiębiorczości odnotowano w Zakrzewiu (358 podmiotów na 10 tys. mieszkańców), a następnie w Wysokim (410), Rybczewicach (415) i Jeziorzanach (418).

Mapa 25.
Map 25.

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze Regon w 2016 r.
Entities of the national economy in the Regon register in 2016

Samorząd terytorialny pełni ważną rolę w rozwoju społeczno-ekonomicznym i przestrzennym. Poprzez wykorzystanie instrumentów prawnych i finansowych wpływa na warunki społeczno-gospodarcze danego obszaru. Rolą samorządu terytorialnego jest zaspakajanie potrzeb społeczności wykonując zadania w sferze infrastruktury technicznej, społecznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz ładu przestrzennego i ekologicznego (Bronisz, Kuć-Czajkowska, 2013).

Głównym źródłem dochodów gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego były dochody własne, które stanowiły 47,8% dochodów w 2016 r. Z punktu widzenia niezależności oraz samodzielności decyzji finansowych podstawowe znaczenie w strukturze dochodów jednostek samorządu terytorialnego mają dochody własne. Na dochody własne gminy składają się przede wszystkim dochody z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa, wpływy z tzw. podatków i opłat lokalnych, ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw oraz dochody z majątku gminy. Dochody własne wyznaczają zakres swobody jednostki w dysponowaniu środkami finansowymi w istotny sposób determinują jej konkurencyjność (Bronisz, Kuć-Czajkowska, 2013). W Lubelskim Obszarze Metropolitalnym średnio na 1 mieszkańca gminy uzyskały w 2016 r. dochód własny w kwocie 2127 zł, o 552 zł więcej niż w województwie.

W 2016 r. największe dochody własne gmin na 1 mieszkańca uzyskano w Puchaczowie (4563 zł), Lublinie (2931 zł) i Cycowie (2341 zł) (Mapa 26.). Tylko te 3 gminy przekroczyły średni poziom dochodów własnych w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym.

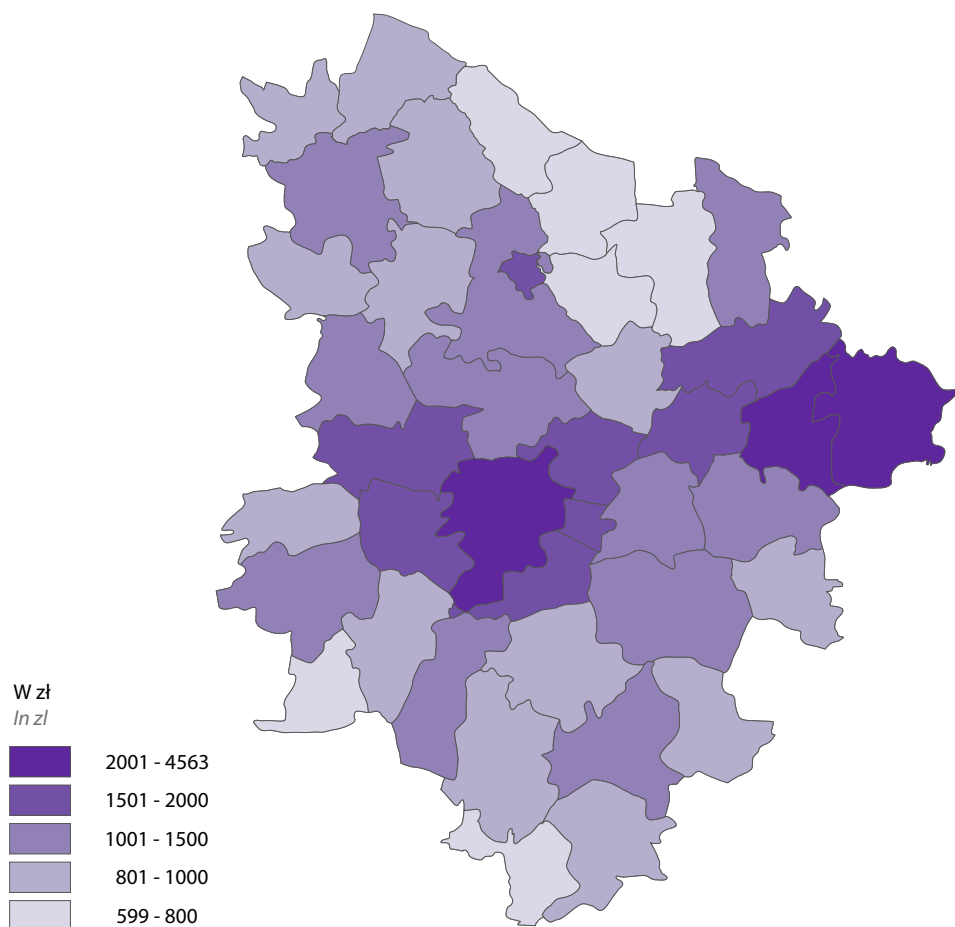
Udział podatku dochodowego od osób prawnych w 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wyniósł 2,4%. W przeliczeniu na 1 mieszkańca dało to kwotę 51 zł. Największe dochody z tego tytułu osiągnął Puchaczów (121 zł na 1 mieszkańca), a następnie Świdnik (116 zł) i Lublin (82 zł).

Mapa 26.

Dochody własne w budżetach gmin na 1 mieszkańca w 2016 r.

Mapa 26.

The own revenue of gminas budgets per capita in 2016

Realizacja zadań samorządu wiąże się z koniecznością ponoszenia odpowiednio ukierunkowanych wydatków. Ich struktura odzwierciedla specyfikę i priorytety dotyczące rozwoju jednostki samorządu terytorialnego. Jednostki przeznaczają wydatki na potrzeby bieżące, zapewniające prawidłowe funkcjonowanie obiektów i instytucji oraz bieżących potrzeb społeczności lokalnej. Oprócz tego, jednostki wydatkują swoje środki na inwestycje, realizując cele rozwojowe (Bronisz, Kuć-Czajkowska, 2013). Im większy udział wydatków inwestycyjnych, tym dynamiczniejszy jest rozwój jednostki. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym wydatki inwestycyjne stanowiły 10,6% wydatków ogółem, o 1,0 p. proc. więcej niż średnio w województwie.

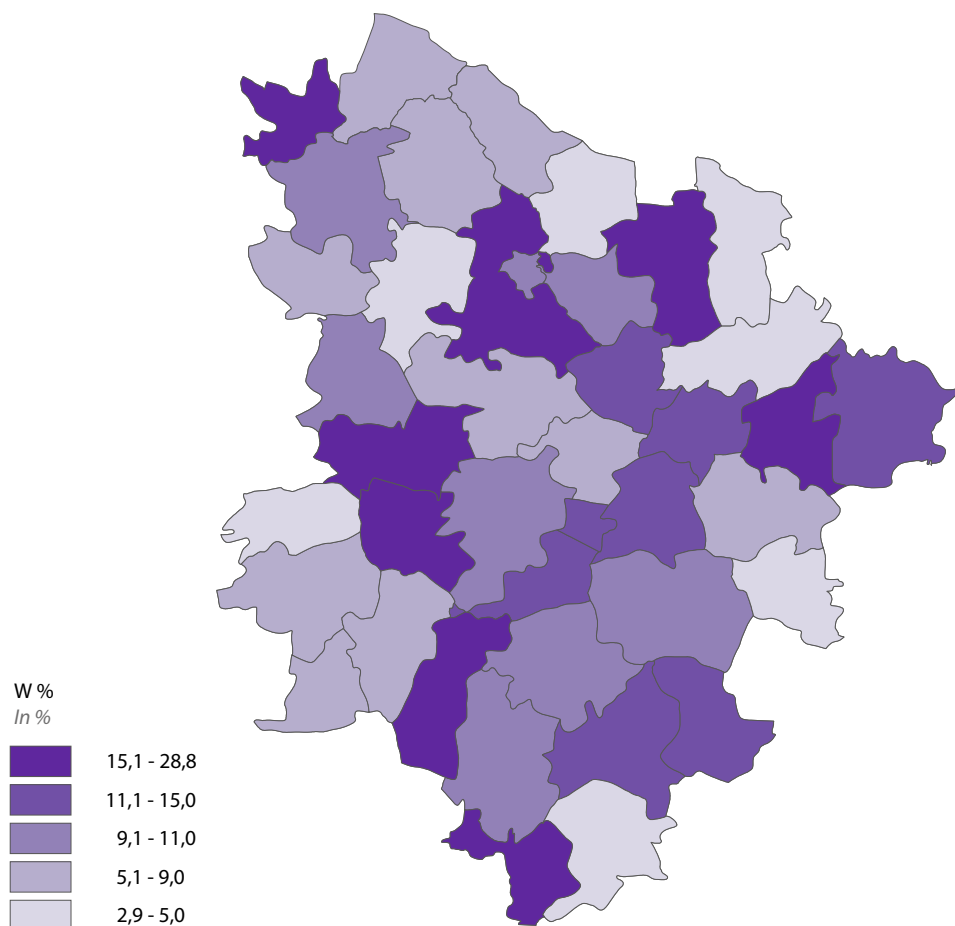
Udział wydatków inwestycyjnych w podregionie lubelskim był bardzo zróżnicowany (Mapa 27.). Wahał się on od 2,9% w Uścimowie do 28,8% w Jeziorzanach.

Mapa 27.

Map 27.

Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach gmin w 2016 r.

The share of investment expenditure in gminas expenditure in 2016

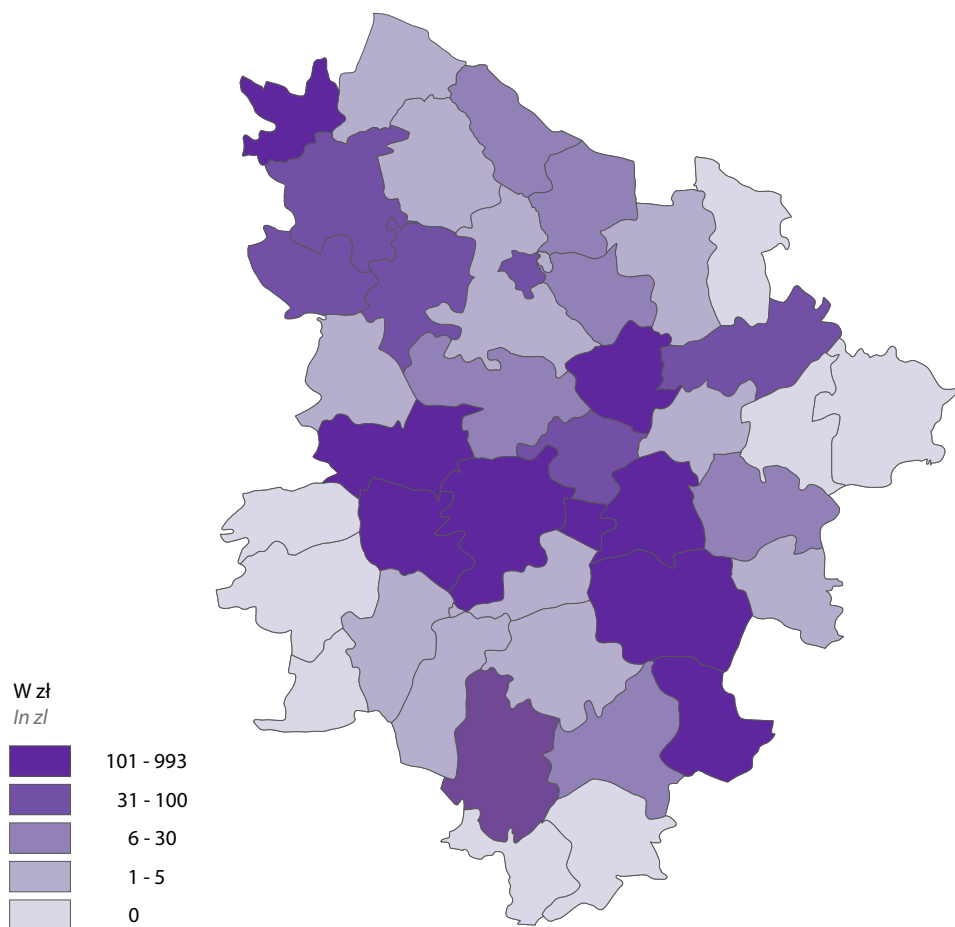
Dostępność funduszy europejskich umożliwiła realizację różnorodnych inwestycji w zakresie gospodarki, infrastruktury komunalnej i transportowej. Z pozyskanych środków realizowano głównie projekty dotyczące budowy i modernizacji infrastruktury drogowej oraz wodno-kanalizacyjnej. Dużym zainteresowaniem cieszyły się także programy w zakresie wsparcia obszarów wiejskich podlegających restrukturyzacji oraz modernizacji infrastruktury ochrony środowiska. Niewątpliwie, otrzymane dotychczas środki pomocowe UE stały się pozytywnym impulsem inicjującym przemiany społeczno-gospodarcze, przyczyniły się także do niwelowania dysproporcji rozwojowych oraz wzmocnienia procesów rozwojowych (Bronisz, Kuć-Czajkowska, 2013).

W 2016 r. gminy wchodzące w skład Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego otrzymały na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych 25,1 mln zł, co stanowiło 30,0% ogólnej kwoty przeznaczonej na ten cel w gminach województwa. Na jednego mieszkańca badanego obszaru przypadło 156 zł, o 66 zł więcej niż w województwie.

Gminą, która otrzymała największe środki na ten cel w przeliczeniu na 1 mieszkańca były Rybczewice (993 zł). Powyżej średniej dla Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego znalazły się również: Mełgiew (686 zł), Jeziorzany (473 zł), Lublin (239 zł), Piaski (221 zł) oraz Świdnik (163 zł). Najmniejszą kwotą na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych per capita dysponowała Niedzwica Duża (1 zł), a 8 gmin w ogóle nie dysponowało takimi środkami.

Mapa 28.
Mapa 28.

Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych na 1 mieszkańca w 2016 r.
Financing and co-financing EU programs and projects per capita in 2016

Dla potencjału gospodarczego bardzo ważna jest struktura gospodarki. W 2016 r. w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym udział pracujących w przemyśle i budownictwie w podmiotach średnich i dużych wyniósł 26,9%, a najwyższą wartość odnotowano w Puchaczowie (91,6%).

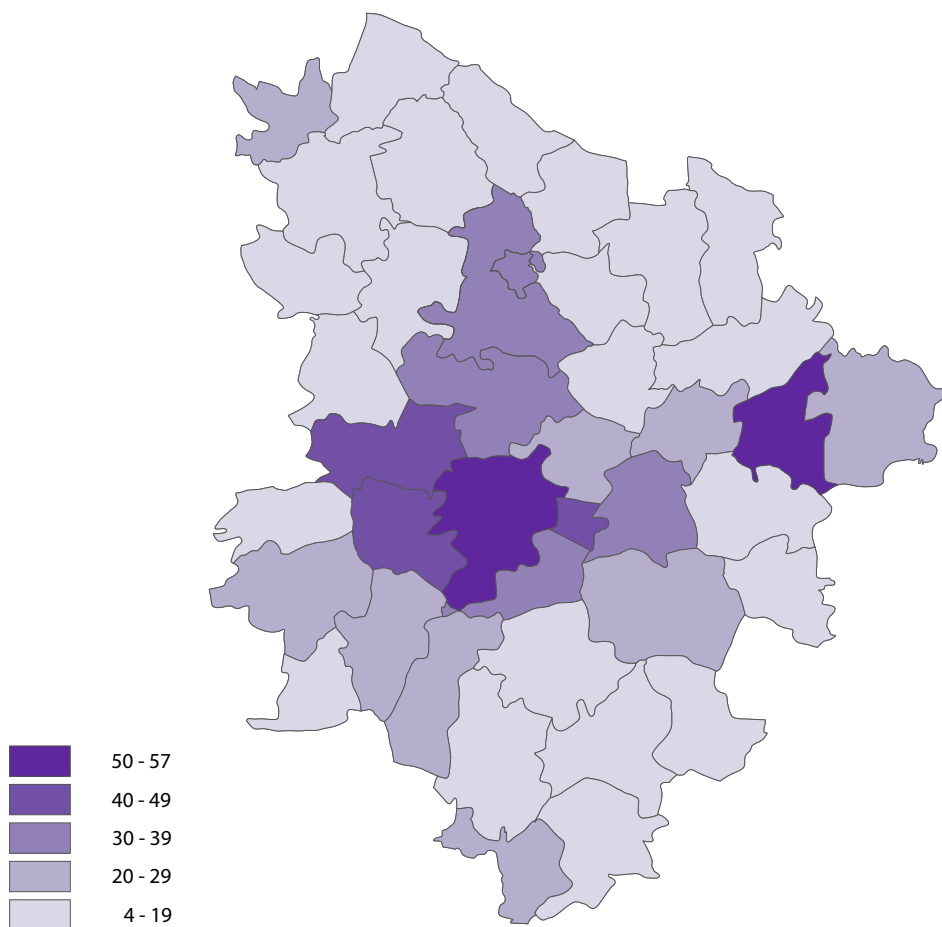
Dziedziną gospodarki ważną dla rozwoju Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest turystyka. W końcu lipca 2016 r. w bazie noclegowej podregionu lubelskiego znajdowało się 95 obiektów całorocznych, dysponujących 4421 miejscami noclegowymi. Obiekty te zlokalizowane były w 18 gminach obszaru metropolitalnego. Gminą o największej liczbie miejsc noclegowych przeliczonych na 10 tys. mieszkańców była Konopnica (214 miejsc), natomiast najmniejszą wartość wskaźnika odnotowano w Niedzwicy Dużej (9 miejsc).

Przeprowadzona analiza pozwoliła na zidentyfikowanie gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego o największym potencjale gospodarczym. Zgodnie z wynikami badania (Tablica 8.), w 2016 r. najwyższą

wartość wskaźnika syntetycznego w kategorii otencjału gospodarczego osiągnął Puchaczów (56,6 pkt). Na kolejnych miejscach w rankingu uplasowały się Lublin (54,3), Konopnica (46,6), Jastków i Świdnik (po 45,9). Wśród jednostek o najniższym potencjale ludzkim znalazły się: Ostrówek (3,8 pkt), Wysokie (5,2), Uścimów (5,5), Borzechów (6,0), Abramów (6,6) i Niedźwiada (7,2). Średnia wartość wskaźnika potencjału ludzkiego wyniosła 21,8 pkt. Powyżej tej średniej znalazło się 16 gmin.

Mapa 29.
Map 29.

Wartość wskaźnika syntetycznego w obszarze gospodarka w 2016 r.
Synthetic indicator value in the area of economy in 2016

Największą koncentrację potencjału gospodarczego odnotowano w Puchaczowie i Lublinie (Mapa 29). Puchaczów charakteryzuje się najwyższymi dochodami własnymi budżetu gminy, ponadprzeciętnym udziałem wydatków inwestycyjnych i wysokim zatrudnieniem w sektorze „Przemysł i budownictwo”. W Lublinie, natomiast, odnotowano najwyższy poziom przedsiębiorczości, wysokie dochody własne i środki przeznaczone na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w budżecie miasta. Z kolei najniższe wartości wskaźnika syntetycznego zaobserwowano w gminach położonych poza centralną częścią Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. Gminy te charakteryzują się przede wszystkim niską przedsiębiorczością i niskimi dochodami własnymi gmin.

W porównaniu z 2006 r. zaobserwowano niewielkie zmiany w ranking cząstkowym, co potwierdza wartość współczynnika korelacji rang Spearmana na poziomie 0,95. W latach 2006-2016 swoją pozycję w rankingu poprawiło 20 gmin, pogorszyło – 16, a w 5 przypadkach pozostała bez zmian. Największy awans odnotowano w przypadku Zakrzewia (o 25 pozycji, z miejsca 41 na 16). Był on przede wszystkim wynikiem zwiększenia dochodów własnych gminy, a także dużym udziałem wydatków inwestycyjnych i poprawą bazy noclegowej. Z kolei największy spadek w rankingu dotyczył Uścimowa (o 29 pozycji, z miejsca 10 na 39). Spadek ten był wynikiem spadku wskaźnika przedsiębiorczości, nikłym udziałem wydatków inwestycyjnych w wydatkach gminy i pogorszeniem bazy noclegowej. Liderzy rankingu – Puchaczów i Lublin pozostali na swoich miejscach.

Tablica 8.
Table 8.

Ranking – gospodarka
Ranking – economy

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>
	2006		2016	
	Abramów	13,2	33	6,6
Bełżyce	17,8	20	20,6	18
Borzechów	14,5	29	6,0	38
Bychawa	17,2	21	17,2	24
Cyców	10,8	36	19,7	19
Firlej	28,8	13	12,8	31
Garbów	16,1	23	19,0	21
Głusk	40,7	3	34,6	7
Jabłonna	14,4	30	13,6	29
Jastków	39,0	5	45,9	4
Jeziorzany	18,4	19	25,6	13
Kamionka	18,5	18	14,7	27
Kock	15,2	26	18,0	22
Konopnica	39,4	4	46,6	3
Krzczonów	13,9	32	15,0	26
Lubartów – miasto	35,9	6	36,7	6
Lubartów	29,2	11	30,1	9
Lublin	47,5	2	54,3	2
Ludwin	16,3	22	13,1	30
Łączna	22,4	16	23,6	15
Mełgiew	32,5	8	34,4	8
Michów	14,3	31	14,6	28
Milejów	15,5	25	10,6	33
Niedrzwica Duża	15,7	24	27,6	12
Niedźwiada	6,4	39	7,2	36
Niemce	29,9	9	30,1	10
Ostrów Lubelski	15,0	27	12,2	32
Ostrówek	6,3	40	3,8	41
Piaski	23,4	14	21,0	17
Puchaczów)	54,6	1	56,6	1
Rybczewice	8,8	37	19,2	20
Serniki	11,7	35	8,2	35
Spiczyn	15,0	28	17,7	23
Strzyżewice	28,8	12	24,2	14
Świdnik	33,9	7	45,9	5
Trawniki	22,6	15	16,6	25
Uścimów	29,4	10	5,5	39
Wojciechów	7,6	38	10,1	34
Wólka	21,9	17	28,1	11
Wysokie	13,1	34	5,2	40
Zakrzew	6,1	41	21,9	16

Podsumowanie

Summary

Głównym celem publikacji była analiza porównawcza poziomu potencjału rozwojowego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego. W tym celu wykorzystano taksonomiczny miernik rozwoju, stworzony w oparciu o zestaw wybranych wskaźników diagnostycznych, których wartości obliczono na podstawie danych gromadzonych przez statystykę publiczną, Państwową Komisję Wyborczą i Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie. Analizę potencjału rozwojowego przeprowadzono dla 2006 i 2016 roku.

Rankingi poziomu potencjału rozwojowego gmin za rok 2006 i 2016 (Tablica 9.) zostały zbudowane na podstawie średniej arytmetycznej mierników opisujących każdy z czterech badanych obszarów potencjału rozwojowego: potencjału ludzkiego, potencjału infrastrukturalnego, potencjału jakości życia oraz potencjału gospodarczego. Miejsce w rankingu każdej z gmin uwarunkowane jest wysokością ogólnego miernika syntetycznego – im wyższa jego wartość, tym wyższa pozycja w rankingu.

Obliczone wartości miernika ogólnego oraz mierników syntetycznych dla lat 2006 i 2016 pozwoliły na pokazanie przestrzennego zróżnicowania potencjału rozwojowego, a tym samym przemian społeczno-gospodarczych gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

W 2016 r. ogólny miernik potencjału rozwojowego przyjmował wartości od 23,1 do 60,9 pkt wobec granicznych wartości miernika dla 2006 r. od 26,6 do 59,2 pkt. Oznacza to, że w okresie dziesięciu lat dystans potencjału rozwojowego pomiędzy gminami zajmującymi skrajne pozycje w rankingu uległ zwiększeniu.

Największe zróżnicowanie gmin oraz największy dystans potencjału rozwojowego pomiędzy gminami plasującymi się na skrajnych pozycjach rankingu dla 2016 r. wystąpił w przypadku infrastruktury – 54,8 pkt (wartości skrajne w rankingu: 18,2 i 76,5 pkt). Znaczny dystans zaobserwowano również w przypadku potencjału gospodarczego – 52,8 pkt (wartości skrajne w rankingu: 3,8 i 56,6 pkt). Analogiczna sytuacja wystąpiła w 2006 r. Obszarami, w których zaobserwowano największą rozpiętość skrajnych wartości mierników syntetycznych były infrastruktura i gospodarka, gdzie dystans potencjału rozwojowego wyniósł odpowiednio 55,3 i 48,4 pkt.

Obszarem, który w najmniejszym stopniu różnicował gminy Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego była jakość życia. W 2016 r. dystans potencjału rozwojowego pomiędzy gminami zajmującymi skrajne pozycje w rankingu wyniósł 28,3 pkt, wobec 34,0 pkt w 2006 r. Był to jedyny obszar potencjału rozwojowego, w którym dystans potencjału między gminami zmniejszył się. W przypadku potencjału ludzkiego odnotowano w 2016 r. dystans na poziomie 44,1 pkt. względem 39,8 pkt w 2006 r.

Liderem ogólnego rankingu poziomu potencjału rozwojowego gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego okazał się Lublin, który konsekwentnie zajmował pierwszą lokatę zarówno w 2006, jak i 2016 r., osiągając odpowiednio 59,2% i 60,9% poziomu wzorcowego. Jednocześnie powiększyła się przewaga potencjału rozwojowego nad wiceliderem z 4,3 do 4,9 pkt. Na pierwsze miejsce Lublina w 2016 r. wpłynęła ajwyższa pozycja w skali obszaru metropolitalnego w zakresie potencjału jakości życia oraz wysokie pozycje zajęte w przypadku pozostałych obszarów: druga dla potencjału ludzkiego i gospodarczego oraz trzecia dla potencjału infrastrukturalnego. W stosunku do 2006 r. Lublin pogorszył swoją pozycję jedynie w przypadku potencjału infrastrukturalnego, kiedy to zajmował drugą pozycję. Uzyskane wyniki w pełni potwierdzają rolę Lublina jako centralnego ośrodka Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego.

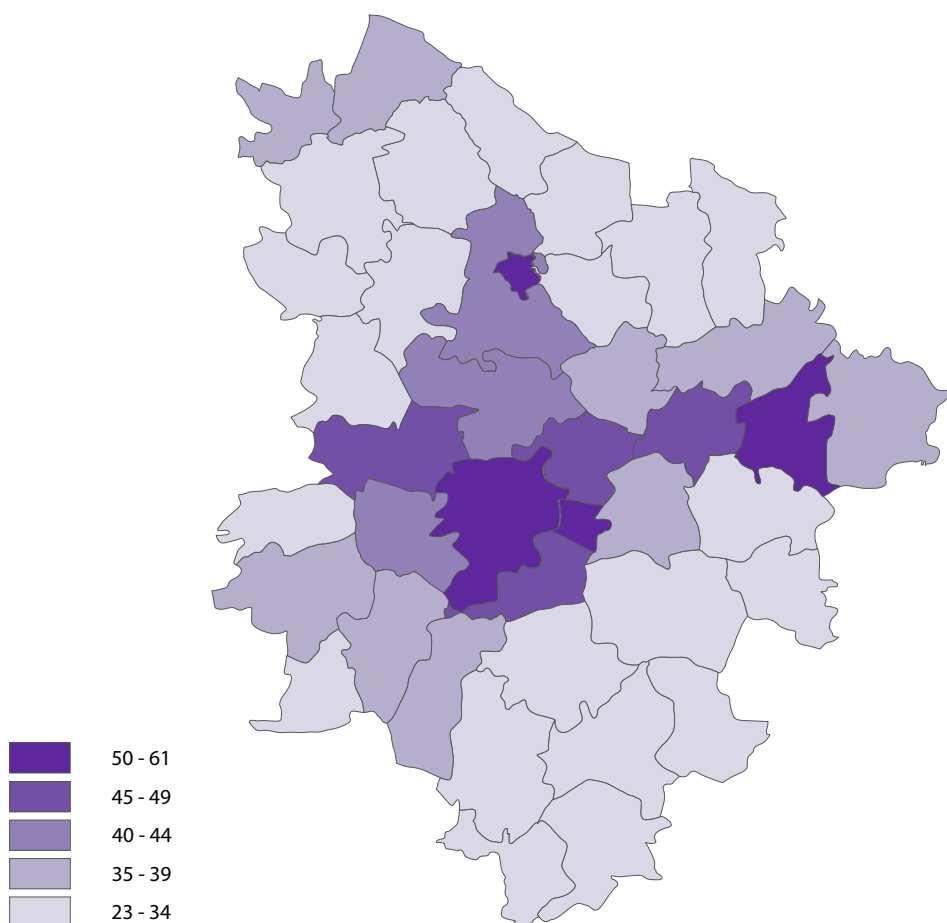
Drugie miejsce w zestawieniu zarówno za 2006, jak i 2016 r. zajął Świdnik (wartość wskaźnika ogólnego wyniosła odpowiednio 54,9 i 56,0 pkt). Na tą wysoką lokatę wpłynęła pierwsza lokata w przypadku potencjału infrastrukturalnego (76,5 pkt), druga lokata pod względem potencjału jakości życia (60,4 pkt)

oraz piąta w zakresie potencjału gospodarczego (45,9 pkt). Zdecydowanie gorszy wynik miasto otrzymało pod względem potencjału ludzkiego (41,3 pkt) i uplasowało się na 14 miejscu, notując spadek z 3 miejsca w 2006 r.

Trzecią pozycję w rankingu w 2016 r. zajął Puchaczów awansując z czwartej pozycji w 2006 r. (wartość wskaźnika ogólnego wyniosła odpowiednio 56,0 i 48,3 pkt). O tak wysokim miejscu gminy zdecydował potencjał ludzki i gospodarczy, w przypadku których gmina uplasowała się na pierwszym miejscu w rankingach częściowych. Z kolei pod względem potencjału infrastrukturalnego gmina zajęła 10 miejsce. Za najsłabszy komponent potencjału rozwojowego należy uznać potencjał jakości życia, w przypadku którego Puchaczów uplasował się na 26 miejscu.

Mapa 30. Zróżnicowanie przestrzenne poziomu wartości miernika ogólnego potencjału rozwojowego w 2016 r.

Map 30. Spatial differentiation of general synthetic indicator of development potential 2016

Czwartą lokatę w 2016 r. zajęło miasto Lubartów z wynikiem 50,3 pkt (w 2006 r. – trzecia lokata). W pierwszej dziesiątce rankingów potencjału rozwojowego znalazły się również gminy: Głusk (48,2 pkt), Wólka (46,2 pkt), Łęczna (45,7 pkt), Jastków (44,7 pkt), Konopnica (44,3 pkt) i Niemce (42,4 pkt). Dziesięć lat wcześniej były to te same gminy.

Najniższym poziomem potencjału rozwojowego w 2016 r. odznaczały się położone peryferyjnie gminy: Wysokie (23,1 pkt), Niedźwiada (27,0 pkt), Ostrówek (28,1 pkt), Abramów (28,4 pkt) i Wojciechów

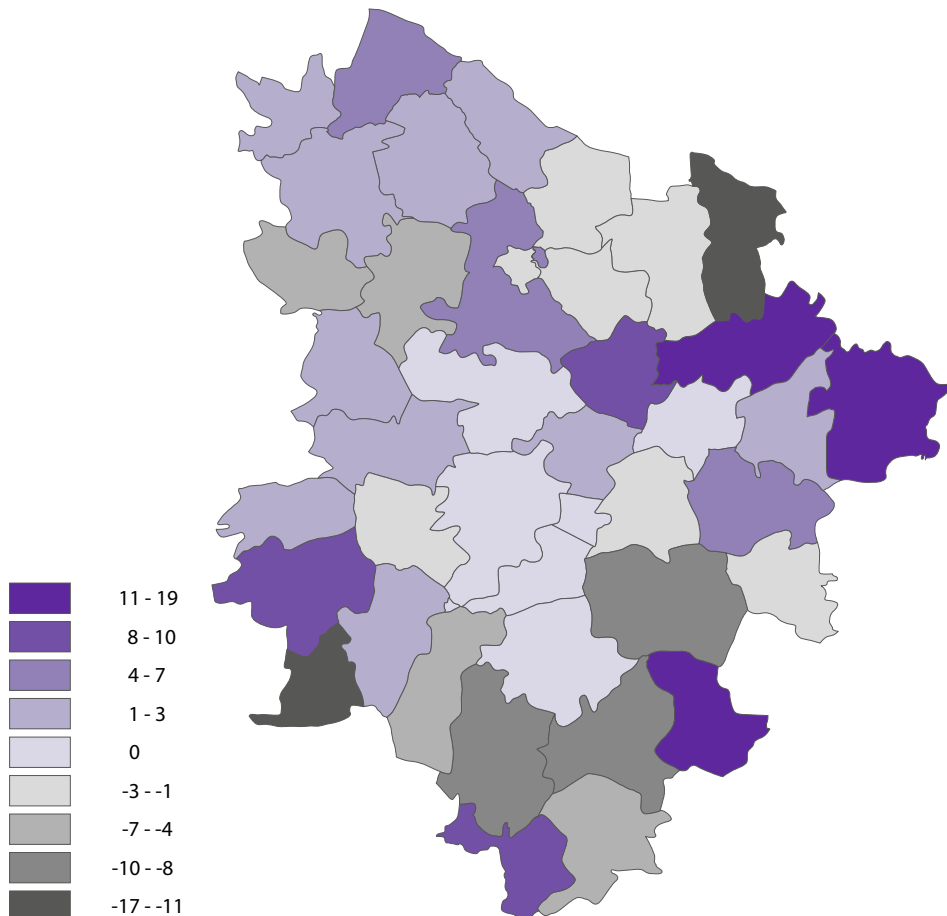
(29,4 pkt). W 2006 r. na ostatnich pozycjach uplasowały się Rybczewice, Ostrówek, Niedźwiada, Wojciechów i Michów.

Przestrzenne zróżnicowanie gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego zostało zaprezentowane na Mapie 30. Zarówno w 2016, jak i 2006 r. na najwyższych pozycjach rankingu znalazły się Lublin, Świdnik, Puchaczów i Lubartów. Stanowiły one trzon obszaru metropolitalnego. Gminy znajdujące się wokół Lublina zajmowały kolejne miejsca w pierwszej dziesiątce rankingu. Świadczy to o przewadze potencjału rozwojowego centralnej części obszaru metropolitalnego. Im bardziej gminy są oddalone od Lublina, tym większym dystansem rozwojowym się odznaczają.

Zgodność uporządkowania gmin według wartości taksonomicznych mierników potencjału rozwojowego w latach 2006 i 2016 zmierzono za pomocą współczynnika korelacji rang Spearmana, którego wartość wyniosła 0,97. Wynik ten oznacza, że w analizowanym okresie doszło do nieznacznych zmian w rankingu. W latach 2006-2016 swoją pozycję w rankingu potencjału rozwojowego poprawiło 20 gmin, pogorszyło – 16, a w 5 przypadkach pozostała bez zmian (Mapa 31.).

Mapa 31.
Map 31.

Zmiany pozycji gmin w rankingu z 2016 r. względem rankingu z 2006 r.
Gminas' position changes in the 2016 ranking against the 2006 ranking

Największy awans w stosunku do 2006 r. odnotowano w przypadku Cycowa (o 17 pozycji, z miejsca 34 na 17), przede wszystkim dzięki poprawie wskaźnika syntetycznego dotyczącego potencjału ludzkiego, infrastrukturalnego i gospodarczego, a następnie Ludwina (o 14 pozycji, z miejsca 33 na 19),

Rybczewic (o 12 pozycji, z miejsca 41 na 29). Największy spadek w zestawieniu dotyczył Borzechowa (o 19 pozycji, z miejsca 15 na 34), przede wszystkim ze względu na pogorszenie potencjału jakości życia i gospodarczego oraz braku zmian w przypadku potencjału infrastrukturalnego, a następnie Uścimowa (o 18 pozycji, z miejsca 13 na 31) oraz Bychawy (o 9 pozycji z miejsca 19 na 28).

Potencjał rozwojowy jest zbiorem różnych cech, które decydują o możliwości generowania rozwoju. Badanie potencjału rozwojowego oparte jest na analizie wielu kategorii ekonomicznych i społecznych. Przeprowadzona analiza pokazała, że centrum rozwoju Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest Lublin, wraz okolicznymi miastami Świdnikiem i Lubartowem oraz gmina Puchaczów. Poza Puchaczowem – silnym ośrodkiem przemysłowym, są to ośrodki wielofunkcyjne skupiające instytucje biznesowe, samorządowe oraz przedsiębiorstwa. Lublin jest również ważnym ośrodkiem akademickim. Centrum rozwoju oddziałuje na sąsiednie gminy i w konsekwencji przyspiesza ich procesy rozwojowe. Problemem hamującym tempo rozwoju peryferyjnych gmin Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest ubytek ludności, bezrobocie, słabo rozwinięta infrastruktura oraz niedostateczna przedsiębiorczość. Niektóre z tych barier rozwojowych mogą być niwelowane przez działalność władz lokalnych, zwłaszcza inwestycyjną

Tablica 9.
Table 9.

Ranking – potencjał rozwojowy
Ranking – development potential

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>	Wskaźnik syntetyczny <i>Synthetic indicator</i>	Lokata <i>Place</i>
	2006		2016	
Abramów	30,2	31	28,4	38
Bełżyce	33,3	22	38,3	13
Borzechów	34,6	15	30,8	34
Bychawa	33,7	19	32,0	28
Cyców	29,6	34	36,6	17
Firlej	33,2	23	34,0	21
Garbów	31,1	25	33,8	23
Głusk	46,2	5	48,2	5
Jabłonna	31,3	24	31,1	32
Jastków	39,0	9	44,7	8
Jeziorzany	33,9	18	36,6	16
Kamionka	31,0	26	30,9	33
Kock	33,4	20	37,2	15
Konopnica	44,4	6	44,3	9
Krzczonów	30,8	30	33,6	26
Lubartów – miasto	50,9	3	50,3	4
Lubartów	34,4	16	42,0	11
Lublin	59,2	1	60,9	1
Ludwin	29,6	33	36,4	19
Łęczna	42,7	7	45,7	7
Mełgiew	36,7	12	37,8	14
Michów	28,1	37	30,5	36
Milejów	30,8	29	33,9	22
Niedrzwica Duża	35,2	14	38,6	12
Niedźwiada	26,9	39	27,0	40
Niemce	38,6	10	42,4	10
Ostrów Lubelski	33,4	21	33,8	24
Ostrówek	26,7	40	28,1	39
Piaski	33,9	17	33,7	25
Puchaczów)	48,3	4	54,3	3
Rybczewice	26,6	41	31,9	29
Serniki	30,9	27	31,3	30
Spiczyn	30,9	28	36,0	20
Strzyżewice	36,8	11	36,4	18
Świdnik	54,9	2	56,0	2
Trawniki	29,9	32	30,6	35
Uścimów	35,3	13	31,1	31
Wojciechów	27,1	38	29,4	37
Wólka	40,8	8	46,2	6
Wysokie	28,2	36	23,1	41
Zakrzew	28,6	35	33,0	27

Literatura

References

- Biała księga obszarów metropolitalnych* (2013). Warszawa: Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji.
- Bronisz, U., Kuć-Czajkowska, K. (red.) (2013). *Działalność jednostek samorządu terytorialnego w województwie lubelskim w latach 2004-2011*. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Dobre praktyki Wielkich miast* (2010). Warszawa: Unia Metropolii Polskich.
- Dojazdy do pracy w województwie lubelskim w 2011 r.* (2015). Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Grabiński, T. (1984). *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach dynamiki zjawisk ekonomicznych*. Kraków: Akademia Ekonomiczna w Krakowie.
- Grabiński, T., Wydymus, S., Zeliaś, A. (1988). *Metoda taksonomii numerycznej w modelowaniu zjawisk społeczno-gospodarczych*. Warszawa: PWN.
- Hellwig, Z. (1964). Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr. *Przegląd Statystyczny* Nr 4.
- Infrastruktura komunalna w województwie lubelskim w latach 2011 – 2015* (2016). Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Jakubowski, A., Dziaduch, S. (2013). *Lubelski ośrodek akademicki. Szanse i zagrożenia rozwoju*. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Jajuga, K., Walesiak, M. (red.) (2003). Taksonomia 10. *Prace Naukowe* Nr 988. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu.
- Kaczmarek, T., Bul, R. (2014). Statystyka obszarów metropolitalnych – stan i potrzeby. *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, z. 255, s. 118-143. Warszawa.
- Kociuba, D. (2017). Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich w realizacji zintegrowanych inwestycji terytorialnych w Polsce – teoria versus praktyka. *Studia Regionalne i Lokalne* Nr 3 (69), s. 54-78.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (2011). Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Konkurencyjność powiatów w województwie lubelskim w latach 2009-2013* (2015). Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich* (2013). Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Lewenstein, B., Palska, H. (2004). Organizacje pozarządowe na scenie publicznej Polski okresu transformacji: dynamika rozwojowa i relacje z władzą – analiza badań jakościowych. W: P. Gliński, B. Lewenstein, A. Siciński (red.). *Samoorganizacja społeczeństwa polskiego: trzeci sektor i wspólnoty lokalne w jednoczącej się Europie*. Warszawa: IFiS PAN.
- Łucjan, I. (2011). Charakterystyka zasobów ludzkich. W: A. Jakubowski (red.). *Rynek pracy w województwie lubelskim w latach 2007-2010*, s. 52-73. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Matuszczak, A. (2014). Edukacja przedszkolna na polskiej wsi w okresie transformacji gospodarczej. *Progres in Economic Sciences*. Nr 1, s. 165-177.

- Młodak, A. (2012). Statystyka metropolii polskich – problemy i perspektywy. *Studia Regionalne i Lokalne* Nr 2 (48.), s. 20-38.
- Nazarczuk, J.M. (2013). *Potencjał rozwojowy a aktywność inwestycyjna województw i podregionów Polski*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Nowak, E. (1990). *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*. Warszawa: PWE.
- Ochrona Środowiska 2017* (2018). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Pluta, W. (1977). *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach ekonomicznych*. Warszawa: PWE.
- Produkt krajowy brutto - Rachunki regionalne w 2015 roku* (2017). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Studium urbanizacji Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego* (2009). Lublin: Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie.